T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GÖRSEL KÜLTÜR ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

1950-1960 YILLARI ARASI TÜRKİYE'DE SOSYAL VE KÜLTÜREL KİMLİKLER

HAMZA UÇAR

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. ENGİN BEKSAÇ

EDİRNE 2019

T.C.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

GÖRSEL KÜLTÜR ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hamza UÇAR tarafından hazırlanan **1950-1960 YILLARI ARASI TÜRKİYE'DE SOSYAL VE KÜLTÜREL KİMLİKLER** Konulu **YÜKSEK LİSANS** Tezinin Sınavı, Trakya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 19.6 maddeleri uyarınca 16.07.2019 günü saat 10.30'da yapılmış olup, tezin **OY BİRLİĞİ/[redacted]** ile karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ	KANAAT	İMZA
Prof. Dr. Engin BEDİAG	Kabul Edilmesine	
Doç. Dr. Sinan Dede Paşa	Kabul Edilmesine	
Doç. Dr. Mustafa Hatipoğlu	Kabul Edilmesine	

* Jüri üyelerinin, tezle ilgili kanaat açıklaması kısmında "Kabul Edilmesine /Reddine" seçeneklerinden birini tercih etmeleri gerekir.

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

Referans No	10270331
Yazar Adı / Soyadı	HAMZA UÇAR
T.C.Kimlik No	12277346316
Telefon	5534821720
E-Posta	hamza.ucar@windowslive.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	1950-1960 Arası Türkiye'de Sosyal ve Kültürel Kimlikler
Tezin Tercümesi	Social And Cultural Identities Between 1950-1960 Years In Turkey
Konu	Sosyoloji = Sociology ; Tarih = History ; Siyasal Bilimler = Political Science
Üniversite	Trakya Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Görsel Kültür Anabilim Dalı
Bilim Dalı	
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2019
Sayfa	111
Tez Danışmanları	PROF. DR. ENGİN BEKSAÇ
Dizin Terimleri	
Önerilen Dizin Terimleri	Görsel Kültür=Visual Culture Kültürel Kimlik=Cultural Identity Sosyal=Social Kültür=Culture

17.07.2019

İmza:.....

Tezin Adı: 1950-1960 Yılları Arası Türkiye'de Sosyal ve Kültürel Kimlikler

Hazırlayan: Hamza UÇAR

ÖZET

Kültür kelimesinin tanımı: Toplumların inanç ve düşünce sistemleri, yaşama şekilleri, gelenekleri, toplumca belirlenen davranış biçimleri veya bir toplumun içindeki bütün sosyal grup veya sınıfların paylaştığı bir yaşama biçimidir. Kültürel kimlik ise bireyin kendisini millet, etnisite, ırk, cinsiyet ve din gibi çeşitli kültürel kimliklerden oluşan belirli bir grup ile tanımlaması veya ona ait olduğunu hissetmesi anlamındadır.

Türkiye'nin ulus-devlet yapısı, çeşitli kimliklerin var olmasını sağlamıştır. 1950'li yılların liberal ve çok partili havası; düşünsel, sosyal ve kültürel farklılıklara sahip kesimlerin, Türkiye'de her açıdan türemesine ve uygun ortamın bu yıllarda sağlanmasına sebebiyet vermiştir.

Araştırmamız, 1950-1960 yılları arası sosyal ve kültürel kimliklerin varoluşsal süreçleri ve bu sürecin gelişmeleri üzerine yapılmaktadır. Farklı kimliklere sahip kesimlerin analizi üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sosyal, Kültür, Kültürel Kimlik, Kimlik, Cumhuriyet Halk Partisi, Demokrat Parti.

Tezin Adı: 1950-1960 Yılları Arası Türkiye'de Sosyal ve Kültürel Kimlikler

Hazırlayan: Hamza UÇAR

ABSTRACT

Intent of culture word: Belief and thought systems of societies, life styles, traditions, behaviors determined by society or a social life that is shared by all social groups or classes in a society. Cultural identity means that the individual identifies or feels that he belongs to a particular group of cultural identities such as nation, ethnicity, race, gender and religion.

Nation-state structure of Turkey, has enabled the existence of multiple identities. The liberal and multi-party atmosphere of the 1950s; intellectual, social and cultural differences have sections, derived from every angle and Turkey in the appropriate environment have given rise to the provision in this year.

This research is based on the existential processes of social and cultural identities between 1950 and 1960 and the development of this process. The analysis of sections with different identities is emphasized.

Keywords: Social, Culture, Cultural Identity, Identity, Republican People's Party, Democratic Party.

ÖN SÖZ

Türkiye'nin günümüz toplumsal, kültürel ve siyasi kodlarının anlamlandırılması ve çözümlenmesi noktasında çok kritik bir öneme sahip olan 1950'li yıllar çalışmanın ana nüvesi olmuştur. Bu bağlamda özellikle kültürel yaşamın şekillenmesinde gerek çok partili dönem gerekse liberalizmin yerleşme süreci, Türkiye gibi kozmopolit bir toplumu ne yönde etkilediği tez konusunun belirlenmesinde önemli bir yer tutmaktadır. Tez hazırlanırken farklı kaynaklardan yararlanılmaya gayret gösterilerek dönemin kültürel ruhu, yaşanan siyasi ve toplumsal gelişmelerle analiz edilmiştir. Bu noktada kişisel olarak özellikle merakımı celbeden 1950'li yılları araştırmak benim açımdan oldukça ufuk açıcı bir süreç olmuştur. Çalışmanın bundan sonraki süreçte Türkiye'nin kültürel kodlarını merak edip, araştıran kişilere bir nebze ışık olması en önemli amacımı oluşturmaktadır.

Tezin konu belirlenmesi ve hazırlık sürecinde gerek yanımda olması gerekse yaptığımız sohbetler ve bana kattıkları ile önümde ufuk açıcı bir rol oynayan, desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen değerli hocam Sayın Prof. Dr. Engin BEKSAÇ'a bu bağlamda ders aldığım isimlerini sayamayacağım diğer tüm hocalarıma teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim. Bunun dışında eğitim-öğretim hayatım boyunca her zaman arkamda olan anneme, aileme ve arkadaşlarıma da destekleri için sonsuz teşekkürler diliyorum. Son olarak varlıkları ile bana her zaman kendimi daha iyiye doğru ilerleme noktasında güç ve motivasyon sağlayan tüm öğrencilerime bu kapsamda teşekkür ediyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **I**
ABSTRACT ..... **II**
ÖN SÖZ ..... **III**
İÇİNDEKİLER ..... **IV**
KISALTMALAR ..... **VI**
GİRİŞ **1**
1. BÖLÜM: **3**
KAVRAMSAL ÇERÇEVE **3**
1.1. Kültür ve Kültür Politikası 3
1.1.1. Kültürel Gelişmeler ve Devlet 5
1.1.1.1. Kültür Politikalarının Oluşturulması 8
1.1.1.2. Kitle İletişiminde Kültürel Etkiler 9
1.1.1.3. Kültür Alanının Kapsamı 10
1.1.1.3.1. Kültür ve Modernizm 12
1.1.1.3.2. Kültür ve Global Etki 13
1.2. Toplumların Sosyal Özellikleri 14
1.2.1. Toplumlarda Sosyal Değişme 16
1.2.2. Sosyal Hayatın Dış Etkileri 17
1.3. Kimlik Kavramı 19
1.3.1. Kültürel Kimlik 20
1.3.2. Sosyal Kimlik 21
1.3.3. Medya ve Kültürel Kimlik 22
1.3.4. Kimlik ve Tarih İlişkisi 23
2. BÖLÜM: **25**
TÜRKİYE'DE KİMLİKLERİN GELİŞİMİ **25**
2.1. Ulus ve Kimlik 25
2.2. Osmanlı İmparatorluğu'nun Kimlik Yapısı 28
2.2.1. İslam ve Kültürel Kimlik 30
2.2.2. Siyasî İslam ve Muhafazakârlık 33
2.3. Cumhuriyet Dönemi Farklı Kimliklerin Doğuşu 35
2.3.1. Atatürk Devrimlerinin Kültürel Etkileri 37
2.3.2. Türkiye'de Kimlik Siyaseti 38
2.3.3. Türkiye'de Kimlik Sorunu 40

2.3.4. Türkiye'de Kimlik İnşası 43
2.4. Türkiye'de Sosyal ve Kültürel Kimlik İle İlgili Anayasal ve Yasal Düzenlemeler....46
2.4.1. 1921 Anayasası'nda Sosyal Kimlik Süreci 46
2.4.2. 1924 Anayasası'nda Kültürel ve Sosyal Kimlikler....53
2.4.3. 1961 Anayasası ve Kültürel Kimlik Gelişmeleri....61
2.4.4. 1982 Anayasası'nda Kimlik....64
3. BÖLÜM....70
1950-1960 YILLARI ARASI TÜRKİYE'DE SOSYAL VE KÜLTÜREL KİMLİKLER....70
3.1. Demokrat Parti Dönemi Kimlik Politikaları 70
3.1.1. Demokrat Parti Programı Sosyal ve Kültürel Politikalar....72
3.2. 1950-1960 Yılları Arası Politik Analiz....77
3.3. 1950-1960 Yılları Arası Kültürel Kimlik Analizi 78
3.3.1. İslami Kesimin Kimlik Analizi 80
3.3.2. Liberalleşen Kesimin Sosyolojik Analizi....82
3.3.3. Kemalist Grupların Dönem Analizi....84
SONUÇ....89
KAYNAKÇA....91

KISALTMALAR

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

Ak Parti : Adalet ve Kalkınma Partisi

AYM : Anayasa Mahkemesi

BM : Birleşmiş Milletler

BMM : Büyük Millet Meclisi

BMMYK : Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

CHP : Cumhuriyet Halk Partisi

çev. : Çeviren

DP : Demokrat Parti

Dr. : Doktor

Doç. : Doçent

Prof. : Profesör

TBMM : Türkiye Büyük Millet Meclisi

T.C. : Türkiye Cumhuriyeti

TDK : Türk Dil Kurumu

TKD : Türk Kültür Derneği

TL : Türk Lirası

TTK : Türk Tarih Kurumu

UNESCO : United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

KM : Kurucu Meclis

MBK : Milli Birlik Komitesi

SSCB : Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

YÖK : Yüksek Öğretim Kurumu

GİRİŞ

Globalleşme ile birlikte özellikle 19.yüzyıl'dan itibaren demokrasinin olmazsa olmaz unsuru kimlikler kavramı dönüşmüştür. Dünyanın kapitalist düzeni içerisinde kültürün ve sosyal kimliklerin dönüşmesinin yanı sıra bu kimliklerin hali hazır düzen içerisinde yer edinişi konunun önemini arz etmesi açısından çok önemlidir.

İnsanları, hayvan topluluklarından ayıran temel özelliklerden biri kültürdür. Her toplumda belirli maddi ihtiyaçları gidermek amacıyla geliştirilen bir teknik sistemin yanında insanlar arası ilişkileri inceleyen kurallar, örf ve adetler, gelenekler, fikirler ve düşünceler vardır. Bu teknik sistem ve ilişki sistemleri kültürü oluşturan temel taşlardır. Birbirleriyle etkileşime giren toplumlardan bir kısmının kültürünün diğerlerinin kültürünü baskı yoluyla değiştirmeye çalışması zorunlu kültür dönüşümleriyle açıklanmaktadır. Ayrıca kültürün bazı öğelerini toplumsal yarar açısından değiştirmeyi uygun gören toplumlarda vardır. Her iki durumda kaçınılmaz olan bu kavramın dönüşmesidir.

İşte bu dönüşümün ve dünyanın yeni bir dönemece girdiğini gördüğümüz çevrimde, Türkiye'de liberal bir sahada kendini gösterebilen kimliklerin sosyolojik ve kültürel gelişimi 1950 ve 1960 yılları arası gerçekleştiğini belirtebiliriz.

Birinci bölümde çalışmanın etimolojisi olan kültür ve sosyal kimlikler kavramsal çerçevede açıklanacaktır. Kültür ve kültür politikası, kültür ve global etki, kültür ve modernizm ile birlikte toplumların sosyal özellikleri ve kimlik kavramının detaylanması incelenecektir.

İkinci bölümde Osmanlı Devleti'nin kimlik yapısı kronolojik olarak açıklandıktan sonra Cumhuriyet dönemi kimliklerinin doğuşu, Türkiye'de kimlik sorunları ve siyasi kimlik konuları araştırılacaktır. Ayrıca kültürel ve sosyal kimliklerin yasalarda ve anayasal düzenlemelerde yer edinen maddeleri araştırmaya dahil edilip detaylandırılacaktır.

Nihai bölüm, araştırmanın temelini oluşturan bu son bölümdür. Bu bölüm de 1950 ve 1960 yılları arası Türkiye'de gelişim alanı bulabilen kültürel ve sosyal

kimlikler incelenecektir. Politik analizin yanı sıra çalışmamızın spesifik alanı içinde bulunan Demokrat Parti (DP)'nin, programı ve hükümet politikalarına değinilecektir. Üçüncü bölüm İslamî kesim, Liberal kesim ve Kemalist kesimin analizi ile sonuçlanacaktır.

1. BÖLÜM:
KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde çalışmanın etimolojisi olan kültür, sosyal ve kimlikler kavramsal çerçevede açıklanmıştır. Kültür ve kültür politikası, kültür ve global etki, kültür ve modernizm ile birlikte toplumların sosyal özellikleri ve kimlik kavramının detaylanması incelenmiştir.

1.1. Kültür ve Kültür Politikası

Kültür kavramı, kendisini meydana getiren öğelerin çeşitliliği ve değişkenliği göz önüne alındığında özünde ne olduğunun ortaya konması oldukça zor bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kavramı dilimizde uygarlık, medeniyet ve çağdaşlık yerine bazen de bu kavramların ilk adımı olarak kullanılsa da, sandığımız kavramların hepsinin ortak noktası gelip insana dayanması, kaynağını insana dayandırmasıdır. İnsan ürünü olan kültür, insanın karşısında karmaşık bir bütün, farklı taşlardan meydana gelmiş bir bina, hareket halinde büyük bir yapı gibi görünmekte, yoluna çıkan herkesi kapsamaktadır. Fakat bugün insanlığın içine sığındığı kültürün niteliği sorusu felsefenin diğer sorularına kıyasla ön plana çıkmaktadır. Durumun en önemli sebebi bir yandan günümüz dünyasında kültür ürünlerinin hiç olmadığı kadar kuşatması altında kalmış olmamız ve diğer yandan da kültürün sebep olduğu çevreyle ilgili sorunlarla yüz yüze gelmemiz durumudur (Oğuz, 2017: 27).

Kültür kavramı ile doğanın günümüzde en üst seviyesine ulaşmış karşıtlığının sonuçlarından biri doğanın yok olması olacaksa, aynı zamanda bu kültürün de yok olacağı manasına gelmektedir. Kültür, bugün yeniden sorgulanmasının sebebi yalnızca doğaya verdiği tahribat da değildir; küreselleşme ile yerel kültürlerin yok olması ve kültürün tekelleşmesi, kapitalizmin doğurduğu problemler, insanların gitgide artan mutsuzluğu ve isyan hareketleri kültürün içindeki diğer çözüm bekleyen sorunlar olarak varlığını sürdürmektedir.

Kültür, dilimizde Türkiye'nin içinden geçtiği medeniyet çemberlerinin neredeyse her birinden bir karşılık bulabildiği için, kültür yerine kullanılan

kavramlarda bir enflasyon ve devamında da bir anlam bulanıklığı olduğu görülmektedir. Kültür kavramı dilimizde hars, ekin, uygarlık ve medeniyet kavramları yerine kullanılabilir durumdadır. Fransızcadan geldiği belirtilen kültür kelimesi Türk Dil Kurumu (TDK)'nin sözlüğünde aşağıdaki gibi tanımlanmaktadır:

"1. Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunların yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın ve doğal toplumsal çevresine egemenliğin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars, ekin.

2. Bir topluma veya halk topluluğuna özgü düşünce ve sanat eserlerinin bütünü.

3. Muhakeme, zevk ve eleştirme yeteneklerinin öğrenim ve yaşantılar yoluyla geliştirilmiş olan biçimi

4. Bireyin kazandığı bilgi."

TDK'nin tanımında kültürün ne olduğuna dair cevap bulunabileceği gibi kültürün bireysel ve toplumsal formları da; Türk kültürü, Arap kültürü vb. dediğimizde kültürün çoğul karşılığı, kültürlü insan dediğimizde ise kültürün birey bazında temsiliyeti de tanıma kavuşmuştur. Kültür kavramının Arapça karşılığı olan harsın anlamı ise aynı sözlükte kültürün Latincedeki karşılığına denk düşen biçimde (Kabaağaç ve Alova, 1995: 245) 'tarla sürme' olarak açıklanmıştır. Genel anlamda kültürden daha kapsamlı olduğu düşünülen Arapça medeniyet kelimesi ise TDK sözlüğünde uygarlık kelimesi ile karşılanmış ve uygarlığın tanımı da:

"1. Uygar olma durumu, medeniyet, medenilik.

2. Bir ülkenin, bir toplumun, maddi ve manevi varlıklarının, fikir, sanat çalışmalarıyla ilgili niteliklerinin tümü, medeniyet."

şeklinde yapılmaktadır. Yukarıda yer verdiğimiz kültürün 1. ve 2. anlamından bir farkı olmadığı için uygar ve medeni kelimelerinin de anlamlarına incelenmesi gerekir: "Uygar: 1. Fikir, sanat ve endüstri alanında çok büyük bir gelişme göstermiş

olan, medeni, mutemedin. 2. Kültürlü, eğitimli, görgü kurallarına uyan." Kültür ve medeniyet arasındaki ince anlam farkına ise medeni kelimesinin anlamına karşılık gelmektedir: "Medeni: Kentlileşmiş, kırsallıktan kurtulmuş, uygar." anlamlarında kullanılmaktadır.

1.1.1. Kültürel Gelişmeler ve Devlet

Bugünlerde hem bazı Avrupa ülkeleri hem de ekonomik olarak hızla gelişen bazı Asya ülkelerinin kültür politikaları hakkında uluslararası dergilerde çeşitli yazılar yazılmaktadır. Bunun aksine, Ortadoğu ülkelerinin kültür politikaları hakkında daha az yazıya ulaşılmaktadır. Bu ülkelerde kültür ve sanatın nasıl desteklendiği, hangi kültür ve sanat ürünlerinin daha çok talep edildiği ya da üretildiği gibi konularda çok fazla yayına rastlanmamaktadır. Kültür sanat politikaları hakkında ilkyazılar Avrupa ülkeleri ve Amerika'nın kültür politikaları hakkında bulunmaktadır. Keynes, 1942 yılında Büyük Britanya Sanat Konseyi'nin (Art Council) başına geçmiştir. Böylece Keynes'in, ekonomistlerin kültür ve sanat kurumları ve onların yönetimi hakkında da fikir yürütebilecek araçlara sahip olduğunu göstermesi bakımından önem taşımaktadır. Ayrıca Keynes Sanat Konseyi'nin başkanı olduğunda henüz kültürel ekonomi diye bir ekonomi alt alanı bulunmuyordu. Bunun için 1965 ve 1966 yıllarını beklemek zorundaydı. 60'lı yıllarda Baumol ve Bowen (1965 ve 1966) neo-klasik kültürel ekonominin temellerini atmasıyla süreç başlamıştır. Bu süreçten sonra hem ekonomistler hem de politik ekonomistler kültür ve sanatın politik ekonomisi üzerine kuramlar geliştirmeye başlamışlardır (Baumol ve Bowen, 1965: 498).

Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nde 1960 yıllarda Ulusal Sanat Konseyi (National Endownment for the Arts) kurulmuştur. Ulusal Sanat Konseyi kamu kaynaklarının sanata aktarılması işlevini yürütmüştür. Bu konsey, yani Ulusal Sanat Konseyi bir devlet kurumudur ve vergi gelirlerini sanat ve kültür olaylarına harcama işleviyle yükümlü olmuştur. Konseyin övgüsü ve eleştirisi Amerikan toplumunda çeşitli kesimlerce yapılmış olup günümüzde hala yapılmaktadır. Konu ekonomik olduğu kadar da politiktir (Zimmer ve Toeple, 1996: 174-181).

İkinci Dünya Savaşı'nın sonundan, 1980'li yılların başına kadar geçen yıllar gelişmiş ülkelerde kapitalizmin refah yılları olarak adlandırılsa da çeşitli sanat kuruluşlarının ve gruplarının, özellikle gösteri ve sahne sanatları alanındaki bazı toplulukların finansal sıkıntı içine girdiği yıllar olmuştur. Gelişmiş ve gelişmekte olan kapitalist ülkeler iki büyük savaştan sonra, hızlı bir ekonomik büyüme sürecine girmişlerdi. Aynı zamanda, bu yıllarda devletin ekonomiye müdahalesi çok olağan karşılanmakta ve toplumsal refahı yükseltmekte devlete görevler düştüğü fikri her kesimce kabul görmekteydi. Buna rağmen, aynı ekonomik büyüme kültür ve sanat alanında görülmemiş ve bazı sanat toplulukları veya sanatçılar ekonomik sıkıntı içine girmişlerdir (Güvenç, 2002: 110).

Hükümetlerin kültür ve sanat alanında da varlıklarını göstermeleri ve bu alanlara ekonomik destek vermeleri, toplum tarafından beklenen bir durum halini almıştır. Hükümetlerin doğrudan müdahalelerinin olduğu her alanda olduğu gibi bu müdahaleyi olumlu ve sanatçılar için olumsuz bulanlar da olmuştur. Örnek vermek gerekirse, Amerika ve İngiltere'de çeşitli muhalif sanat akımları ortaya çıkmıştır. Kültür ve sanatı ekonomik olarak desteklemek için de ülkeler çeşitli kurumlar geliştirmeye çalışmışlardır. Bazı ülkeler, sanat konseyi türünden kurumlar oluştururlarken, İngiltere ve Amerika gibi, bazı ülkeler de Kültür Bakanlıkları ve onlara bağlı kurumları oluşturmuşlardır. Tıpkı Fransa'da olduğu gibi bir durum söz konusudur. Ülkemizde örneğin Kültür Bakanlığı 1971 yılında kurulmuştur. İngiltere'de Thatcher'in ve Amerika'da Reagan'ın iktidara gelmesi ve 1980'li yılların başında ekonomik liberalleşme ve dışa açılma politikalarının başlamasıyla, devletin doğrudan ekonomik rolünü azaltıcı işlev gören ideolojilerin gelişmesine neden olmuştur. Netice olarak ülkeler özelleştirme politikalarının hegemonyasına girdiler ve birçok alanı özel sektöre bırakmayı en doğru politika tercihi kabul etmek zorunda kaldılar. Bu dönemlerde İngiltere'de ve Amerika'da şirketlerin sanat ve sanatçılarla olan ilişkinde devlet aracılık etmiş ve sanata devlet yardımından çok özel sektörün yardım etmesi gerektiği fikrini yaymaya çalışmışlardır (Wu, 2005: 64-75).

Ülkemizde ise özellikle Cumhuriyet Devrimi'nden sonra yeni bir dönemin başlamasıyla kültür inşası hız kazanmıştır. Böylece kurumlar, toplumsal düzen ve

sanat politikaları Osmanlı yaşama biçimlerinden farklılık göstermiştir. Anayasal, siyasi düzen, dinsel mekânlar, eğitim politikası gibi birçok unsur ve kavramlar yeniden açıklanmış, yeni düzenin anahtar kavramları oluşturulmuştur. Kurumların ve kavramların Cumhuriyet ilk yıllarında, Osmanlı Türkiye'sinden kaldığını hatırlamak, belirlenen kültür politikalarının da izini sürmekte yardımcı mekanizma görevi görmüştür. Cumhuriyetin ilk yıllarında kurumların, hatta bugüne kalmış kurumlar da dâhil olmak üzere, birçoğu Osmanlı'dan devşirilmiştir. İçerik ve uygulamada benzer bir yapılanma gerçekleştirilmiş, birçok kurumun adı ve statüsü revize edilmiştir. Daha sonra ise TTK, TDK gibi yapılanmalar yeni cumhuriyetin hem kültürel hem de politik alandaki konumlandırılmasında önemli bir yer tutmuştur. Böylece adı geçen bu kurumlar Türk milli kimliğin gelişmesinde önemli bir görev üstlenmiştir. Bu devlet yapılanması ulus devlet fikri bağlamında modernleşme sıkıntısı çeken Osmanlı Devleti'nden devralınmış bir fikirdir (Ortaylı, 2005: 32-36).

Cumhuriyetin ilanından sonraki süreçte, modernleşme inşası kaldığı yerden devam ederek kendine yeni bir toplumda yer edinmeye çalışmıştır. Değişerek devam eden kurumlar üzerinde de reformlar sürdürülürken, özellikle harf inkılâbı ve dil devrimi düşünceleri yeni bir kültür ve toplum inşası için önem taşımaktaydı. Milletin kültürel yaşama adapte olabilmesi için elverişli koşulların oluşturulması gerekmekteydi. Toplumda bulunan her kişiye yeteneğini ortaya koyması ve geliştirmesi için alınan önlemler, kurulan örgütler, sağlanan ekonomik ve sosyal kolaylıklara kültür politikası olarak adlandırılmaktadır (Barın, 2006: 8).

Kültür politikalarının oluşturulmasına Cumhuriyet sonrası oluşumlar takip etmiştir. Birçok alanda yapılan reformlar kültür politikalarının oluşumunu sağlamıştır. Latin harflerinin kabulünden, kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilmesine uzanan erken dönem cumhuriyet reformları kültürel dünyanın inşasına öncülük etmekteydi. Fakat bugün yaşadığımız coğrafyadaki kültürel yapı için homojen bir yaklaşımda bulunmak oldukça zor bir hale gelmiştir. Özellikle Cumhuriyetin ilk döneminden günümüze sanat alanındaki değişimler ve dönüşümler kültür yapısını veya politikasını radikal biçimde geleneksel algıdan daha farklı bir noktaya taşımıştır.

1.1.1.1. Kültür Politikalarının Oluşturulması

Kültür politikası, toplumlarda belirli bir zamanda mevcut olan tüm fiziksel ve insan kaynaklarının en iyi şekilde kullanılması yoluyla belirli kültürel ihtiyaçların karşılanmasını amaçlayan bilinçli ve amaçlı kullanımların, eylemlerin veya eylemsizliğin toplamı anlamlarına gelmektedir (UNESCO, 1969: 10).

Bu çerçevede, kültürel gelişmeyi gösterecek belli özelliklerin belirlenerek, kişisel gelişim ile toplumsal ve ekonomik kalkınma ile ilişkilendirilmesi gerekmektedir. Başka bir ifadeyle, ekonomik ve toplumsal kalkınma, kültürel kalkınma ile karşılıklı etkileşim içerisinde birlikte incelenmektedir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki süreçte ve özellikle 1960'lardan başlayarak çeşitli ülkelerde hükümetlerin kültür alanında örgütlendikleri görülmüştür. Birleşmiş Milletler (BM) kültür politikalarına yönelik 1969'da başlattığı çalışmalardan sonra 1970'te Venedik'te gerçekleşen Kültür Politikalarının Kurumsal, İdari ve Mali Yönleri adlı konferans bu konuda uluslararası farkındalığı arttırmaya yönelik olmuştur. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO)'nun 1972'de Helsinki'de düzenlediği Avrupa Kültür Politikaları konferansı, 1982'de Meksika'da yapılan Dünya Kültür Politikaları konferansı ile 1998'de Stockholm'de düzenlenen Kalkınmak için Kültür Politikaları konferansı bu alanda bir dizi ilke, öncelik ve önerilerin gelişmesine yardımcı olmuştur (Yılmaz, 2009: 38-39).

Devletlerin ulusal ve uluslararası alanda gözlemlenen girişimleri, gelenekten geleceğe uzanan formları günün anlam koşullarına göre kabul ya da yeniden tasarlayarak kültür politikalarına dönüştürülmüştür. Ayrıca, teknolojik gelişim ve karışık hale gelen ekonomik ve siyasal süreçler ile değişen toplumsal değerlerin yarattığı manevi boşluğu gidermek kültür politikalarının temel hedefleri arasında yer almıştır. Max Weber'in yorumuyla büyüsünü kaybeden veya Walter Benjamin'in ifadesiyle kimyasını yitirmiş bu dönem, makineleşmiş bir insanlığın, büyük savaşlarla ortaya çıkan kitlesel ölümlerin, soykırımın ve ölüm kamplarının da yaratıcısıdır (Weber, (1978)'den aktaran Hira, 2001). Dolayısıyla, bir çeşit panzehir olarak kültür, zamanın hızına karşı insan ruhunu dizginleyen bir politika olarak sunulmaktadır. Küreselleşen sermayenin uluslararası kültür programlarına yönelik

girişimleri, globalleşme olarak adlandırılan geç modern dönemde, sermayenin özelleştirme yoluyla kültür alanını kısıtlaması biçiminde ortaya çıkmıştır. Günümüzde ise, devletin yanında, özel sektör, sivil toplum kuruluşları, belediyeler ve benzeri birçok aktörün, kültür politikalarına yön vermeye çalıştığı görülmektedir (Gençkaya ve Demirci, 2018: 58).

Uluslararası bu gelişmelere benzer olarak 1971'de Kültür Bakanlığı'nın kurulması, Türkiye'de kültür politikalarının resmi anlamda başlangıç tarihi olarak ele alınmaktadır. Başta Adalet ve Kalkınma Partisi (Ak Parti) iktidarında yapılan birçok düzenleme ile Türkiye'nin kültür politikasının ciddi anlamda dönüştüğü görülmektedir. Kültürel hayatın, belediyeler aracılığıyla yerelleşmesi ve aynı ölçüde dindarlaşması ve özelleştirme politikalarıyla kültürel alanların devlet tekelinden koparılması süreci hızlanmıştır.

1.1.1.2. Kitle İletişiminde Kültürel Etkiler

Kitle hareketlerinin ve iletişiminin kültürel etkisi dünya üzerinde her alanda etkisini görmek mümkündür. Böylelikle yapılan kültürel ürünler, insanlar üzerinde tek tipleşmeyi ve beraberinde kültürel çeşitliliği yok etmeyi hedef edinmiştir. Günümüzde dünyada küresel kültür etkinin en fazla ve etkin hissedildiği ülke ABD'dir. Amerika kültürü bütün dünyada her alanda etkisini göstermiş bir kültürel aşınımdır. Dünya'nın her yerindeki yerel medyalar aslında bir Amerikan kültürel ve medeniyetinin bir kopyası olarak değişime uğramıştır. Böylelikle dünyanın her yerinde Amerikan medyasının, sinemasının, yiyecek kültürünün, giyiniş tarzlarının uzantılarını kitlesel iletişim araçlarında görebilmemiz mümkündür. Örnek vermek gerekirse dünyanın en büyük sinema sektörüne sahip olan Amerika, bu sektörü kullanarak dünyaya kendi ideolojik düşüncelerini aşılamaktadır. Bu manada bir Hollywood filmindeki konunun haklı olan tarafını kitle belirleyemez sadece kendi kendine özgür olduğunu zannederek söylenmek istenilenlere inanma içgüdüsü şiddetli biçimde hissedilir (Gerger, 2004: 13-17). Bu gerçek, bir kimseyi köle yapmanın en iyi yolu, onu özgür olduğuna inandırmakla başlar, cümlesi ile desteklenebilmektedir. Bu bağlamda kitle ne düşünüp ne düşünmediğine karar verme noktasında özgür bir iradeye sahip olduğunu düşünerek kendini kontrol edebildiğini

inancına varır. Ama gerçekte durum bundan çok farklıdır. Kitlelerin içindeki her hangi bir unsur kendi düşünceleri ile değil sistemin getirisi olan baskın ekonomik ve siyasal gücün istemi doğrultusunda ki hareket etmektedir.

1.1.1.3. Kültür Alanının Kapsamı

1950'li yıllardan günümüze birçok kültür tanımı yapılmıştır R. Linton kültür kavramını: ''Bir toplumun tüm hayat biçiminin yansımasıdır" şeklinde tanımlamıştır. C. Wissler ise: "Kültür belli fikirler sistemi ya da bütünüdür" şeklinde tanımlamıştır. P. Benedict'e göre ise kültür: "Büyütülerek bilimsel ekrana yansıtılmış bireysel psikoloji" olarak tanımlanmıştır. B. Malinowski de kültür için, "İnsan gereksinimlerinin karşılanması için doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak çalışan araç ve gereçler ile gelenek görenekler ve bedensel veya düşünceyle ilişkili alışkanlıkların tümüdür" demiştir (Aktaran Cihangir, 2010).

Bu tanımlardan sonra, bugün dahi geçerliliğini koruyan tanım antropolog Edward Burnett Tylor'ın tanımıdır. Edward Burnett Tylor (2007: 15)'a göre, kültür veya uygarlık, "Bir toplumun üyesi olarak insanın edindiği bilgi, inanç, sanat, yasalar, ahlak, gelenekler, diğer beceri ve alışkanlıklarını içeren karmaşık bir bütünüdür" şeklinde tanımlamaktadır (Aktaran Dabağacı, 2007: 15). Bu kapsamlı tanım, kültürü toplumsal yaşamın merkezine yerleştirerek adeta bir yaşam biçimi haline getirtilmiştir.

Tanımlamalar dönemin Osmanlı aydınlarını da etkilemeyi başarmıştır. Örneğin, "civilisation" kavramı Batı'nın birçok kavram ve kurumları gibi sözcük hazinemize Reşit Paşa'nın kazandırdığı kavramdır. Reşit Paşa, 1834 yılında Paris'ten yolladığı resmi yazılarda, Türkçe karşılığını bulamadığı bu kelimeyi "terbiye-i nas" ve "icray-ı nizamat" olarak tanımlamıştır. Civilisation kısa bir süre sonra Osmanlıcaya medeniyet olarak karşılık bulur (Meriç, 2017: 83). Bu karışık tanımlamalar sadece Osmanlı aydınlarının yaşadığı bir sorun değildi; aynı zamanda, kültürün etimolojik kökenlerinde "terbiye etmek" anlamı baştan beri vardır. Eagleton'a göre, kültür kavramı "19. yüzyılda genel bir entelektüel, dinsel ve maddi

ilerleme sürecini karşılık gelen "uygarlıkla neredeyse eşanlamlı hale gelmiştir" (Eagleton, 2011: 18).

Medeniyet kelimesinin detayını, Mustafa Kemal Atatürk'ün 1930'da Yalova'daki bir toplantıda Afet İnan'a yazdırdığı sorulara verdiği yanıtlardan teşhis etmek mümkündür:

"Medeniyetin ne olduğunu başka başka tarif edenler vardır. Bence medeniyeti harstan ayırmak güçtür ve lüzumsuzdur. Bu nokta-i nazarımı izah için hars ne demektir tarif edeyim: A- Bir insan cemiyetinin devlet hayatında, B- Fikir hayatında yani ilimde, içtimaiyatta ve güzel sanatlarda, C- İktisadi hayatta yani ziraatta, sanatta, ticarette, kara, deniz ve hava münakalatçılığında yapabildiği şeylerin muhassalasıdır. Bir milletin medeniyeti denildiği zaman hars namı altında saydığımız üç nevi faaliyet muhassalasından hariç ve başka bir şey olmayacağını zannederim" (Aktaran Yanık, 1990: 1-2).

Mustafa Kemal Atatürk, çağdaşlaşma serüveninde bir ara formülle toplumsal yapının dönüşüm sancılarını dindirmeyi ümit eden Ziya Gökalp'a karşılık radikal bir kültürel hamleyi benimseyerek hareket etmiştir. Bu nedenle, Tanzimat modernleşmesinden Cumhuriyet'in kültür politikalarına uzanan süreçte tartışma yeniden alevlenecek, siyasal ve iktisadi ayrımlar görmezden gelinerek, kültürel bir gruplaşmanın izinde modernler ve gelenekçiler çekişmesi yeniden ortaya çıkmıştır.

Mustafa Kemal Atatürk'ün dışında Ziya Gökalp'ın tanımına bir diğer eleştirinin Cemil Meriç'ten geldiğini belirtmek gerekir. Cemil Meriç, İbn-i Haldun'dan hareketle, "umran" kelimesini önererek doğunun kültür-medeniyet ayrımına karşı ortak bir dille bütünselliği görebildiğini anlatmaya çalışmıştır (Meriç, 2017: 86). "Umran, tarihi ve insanı bütün olarak ifade eden bir kavramdır. Avrupa'nın hiçbir zaman ve hiçbir kelimesiyle kucaklayamadığı bir bütünü anlatmıştır. Umran'ı toplumsal yaşam olarak tanımlamak mümkündür. Dolaysıyla hem bedeviliği hem de hadariliği, kültür ve medeniyeti kapsar" şeklinde tanımlayabiliriz. Cemil Meriç, Gökalpçı bir mantıkla kültürel yarılmanın ve

nihayetinde kopuşun önüne geçmek istemiştir. Bildiği en iyi yol, içeriği geleneksel olanda bulma düşüncesine dayanmaktadır.

1.1.1.3.1. Kültür ve Modernizm

Modernizm ve postmodernizm görüngüsü, günlük yaşamın sosyal, politik ve ekonomik yansımaları üzerinde etkisi olmuştur. Aydınlanma ile başlayan dönüşüm süreci Endüstri Devrimi ve tüketim kavramının kapitalizmin sürekliliği için yaşamın her alanında yerleşmiş olması gerçeğiyle güçlenmiştir. Bu çerçevede, geleneksel toplumdan, modern topluma ve postmodernizmden geçen süreçleri tüketici toplumu ve tüketim kültürüne dönüşüm dönemleri olarak incelemek mümkündür (Dönmezer, 1999: 225).

Temelleri 17. ve 18. yüzyıllarda atılmış ve 20. yüzyılın ortasına kadar farklı yaşam alanlarında kullanılan modernizm kavramı, Latince modo kelimesinden türetilen modernus kelimesinden gelmektedir. Modern kavram, 5. yüzyıldan günümüze geçişi ifade etmek için kullanılmıştır. Konsept, modernleşme açısından 20. yüzyılın ortalarında İngilizce dilinde günlük dilin bir parçası haline gelmiştir. "Yeni", "yeni, eskiden yabancılaşmış" kavramının, modernizm kavramını modernleşme anlamında değerlendirerek akla getirdiğini ve bu kavramın, "en son Modern" kavramının eş anlamlısı olarak kullanıldığını söylemek mümkündür (Kızılçelik, 1996: 9). Modernizmin dayandığı temel kavramın rasyonalizm olduğu söylenebilir. Modernizm, üretim, yönetim, devlet ve hukukun rasyonelleştirilmesi ilkelerine sahiptir. Modernist düşünce, ulusu doğal yasalara uygun çalışan bir toplumsal oluşum olarak görür (Yüksel, 2001: 22-32). Modernizm aydınlanma fikrine dayanır ve bir ilerleme vizyonuna sahiptir.

Modernizmin ortaya çıkışı, materyalist bir dünya görüşünü benimseyen, modernleşme ve batılılaşma biçiminde görünen, geleneklerden ve geçmişten gelen her şeyi alan yeni bir periyodik uygulama olarak kabul edilir. Merkezin modern anlayışıyla gündeme getirilen hayati uygulamalar geleneksel anlayışı sarsmıştır. Modernizm ile geleneksel anlayış arasındaki varoluş mücadelesinde, modernizm postmodernizm için rekabet yapısını destekledi (Kılıç ve Ağçoban, 2013: 227).

Postmodernizm, üretim biçimlerinin değişmesi, iletişim ağlarının farklılaşması, bilgi iletişim teknolojilerinin gelişimi ve bireylerin yerel kimliklerin ulusal kimliklerden önce geldiği yeni bir dünya düzenine evrimi şeklinde gerçekleşmiştir. Bu süreç günlük faaliyetlerin tüketim toplumu ve kültürü çerçevesinde değiştiği ve artan boyutlarda tüketildiği ve çoğaltıldığı bir sistemde ilerlemektedir. Tüketici kültürünün odağında modernizm ve postmodernizmin karşılaştırılması, öncelikle modernizm ve postmodernizm kavramları ve bu kavramların gelişim süreçleri üzerinde durulması gerekmektedir. Kapitalizmin gelişmesiyle ve özellikle de İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra özellikle bilgi iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle ortaya çıkan küreselleşme ile tüketim toplumu ve kültüründeki değişimler dünya açısından büyük etkiler oluşturmuştur (Aslan ve Yılmaz, 2001: 94).

1.1.1.3.2. Kültür ve Global Etki

Gelenek, bir topluluğun önceki nesillerden devraldığı ve çeşitli aktarma yöntemlerini kullanarak daha sonraki nesillere aktardığı, ancak bir sonraki durum için önceki durumuna ait olanı yenilediği bir maddi, manevi kurum ve uygulama şeklidir (Yılmaz, 2005: 41). Sosyolojik geleneklerde, kuşaktan kuşağa geçen bilgi, düşünce ve kültür birikimine atıfta bulunur. Gelenek kavramı ile ilgili tartışmalar, kavram tanımlarında açıkça hissedilirken; gelenek, görenek ve göreneklere göre gelenek; bazı dini argümanlara ve ritüellerine göre; Bazıları için farklı anlamlara karşılık gelir. Rene Guenon, geleneğin bilgelik ve gelenek algılarına indirgenemeyeceğini ve geleneğin insan konumundaki alanlara indirgenemeyeceğini, daha çok insanüstü bir kavram olarak azaltılamayacağını savunur (Guneon, Çağ ve Hakikat, 2018). Bu kararlılıkla, dinin ayrıntılarının geleneksel toplumlara özgü davranışlar olduğunu söylemek mümkündür (Canatan, 1995: 28).

Hareketlilik ve dinamizm, modern toplumlar ve geleneksel toplum arasındaki en büyük farklılıklardan biridir. Yerleşim, iş ve çalışma alanları yüksektir. Yerleşim bölgelerinde gözlenen hareketliliğe rağmen, yer değiştirme mesleği değiştirmek zorunda değildir (Ceylan, 2009: 145). Yeniden bırakmanın nedeni çoğunlukla yakın aile ilişkilerinin zarar görme olasılığı değildir; Aksine, yeni yerleşim bölgesinde yabancılar, dil, yemek alışkanlıkları, giyim veya davranış

kalıpları arasındaki farkları önlemez; geride bırakılanların yerini kolayca doldurur. Özetlemek gerekirse, modern insan kavramı modern insanlarla doludur; yeniliklere açık, yenilikçi, sadece kendi ortamında değil, daha geniş bir çerçevede ve konularla ilgili, geçmiş, gelecek, planlama ve örgütlenme konularında dünyanın öngörülebilir olduğuna inanıyor. Modern toplum kavramı bireyin kendisidir. Bu bağlamda, kişilerarası ilişkiler kişilerarası ilişkiler olarak anlaşılmaktadır (Demir, Sesli ve Yılmaz, 2008: 79) .

Kapitalizme değinecek olursak, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra siyasi, ekonomik ve kültürel alanlarda önemli dönüşümlerin nedeni olmuştur. Özellikle farklı kültürel yapı kaynaklarından biri olan tüketim olgusu, kültürel yeniden yapılanma sürecinde değişmiş ve tartışma konusu olmaya başlamıştır. Yeni kapitalizm artık üretim süreçlerine olan desteğini tüketim alanlarına kaydırdı ve insanların tüketmek için harcadıkları zamanı geri harcamak istiyor. Kapitalizmin amacı boş zamanları amaçlı kullanmak ve yeni ideolojiler, değer yargıları ve inançları oluşturmaktır. Hegemonik bir güce dönüşen kapitalizm, durumu farklı kanallardan kitlelere uyarlamaya çalışır (Aytaç, 2004: 116). Bu bağlamda, medya birçok insana ulaşabilen ve etkileyebilecek ideal bir araçtır ve kapitalist düzende hegemonik değerler ve ideolojiler ile hem bireyleri hem de bireyleri yönlendirmek için kullanılan en etkili araçtır.

1.2. Toplumların Sosyal Özellikleri

Sosyoloji konusunu oluşturan yapısal bütünlük sosyal yapı; sosyal ilişkiler kurulur; sosyal olaylar meydana gelir. Karşılıklı ilişkiler ve kurumda olan sosyal gruplar Sosyal kurumlar az çok bütünleşmiş durumdadır (Gökçe, 2004: 7). Sosyal yapı, sosyal kurumlar ve bu yapıyı oluşturan insan ilişkileri ile; ilkel, feodal veya modern temel yapı içinde ve değişimlerindeki, karşılıklı ilişkilerinden kaynaklanan olaylar sosyal bütünlüğü oluşturur (Kıray, 1964: 6). Bu açıklamalardan da anlaşılacağı gibi, birbirinden ayrılan sosyal yapı, yaşamlarımızdaki sosyal bağlamların yalnızca olayların veya eylemlerin rastgele toplanmasıyla değil, aynı zamanda belirli şekillerde yapılandırılmaları ya da basıldıkları şeklinde meydana gelmiş olmasıdır. Davranışlarımızda ve birbirimizle girdiğimiz ilişkilerde düzen

vardır. Ancak, sosyal yapı, insan eylemlerinden bağımsız olarak, bir bina olarak var olan fiziksel bir yapıya benzemez. Yapı, her an insanı oluşturan, yapı taşları tarafından yeniden inşa edilmesidir (Giddens, 2000: 6).

Bir sosyal yapıya şekil veren değişkenlerin, doğal kaynaklar, doğal kaynakları işlemek için kullanılan teknoloji, nüfus ve nüfusun özellikleri, sosyal organizasyon ve tüm bunların etkileşiminden doğan değerler sistemi olduğunu belirtmektedir. Buna göre, bu beş değişken tam etkileşimde ve birbirine bağımlı olduğundan, toplum genellikle göreceli bir dengededir. Sosyal yapı dengesiyle bir düzen meydana gelir. Her sosyal yapı sisteminin bir varlığı, toplumun bir kümelenme yığını olmadığını göstermektedir. Bu nedenle, toplumun yapısı sadece basit bir varlık değil, katı bir ortamda ve katı bir biçimde bütünleşmiştir. Sonuç olarak, son derece yumuşak olan toplum bükülebilir, katılımı kolaylaştırabilir ve bir geçiş yapısı sağlar. Böylelikle beşeri yapı her zaman değişimin kalitesine ulaşmak ister (Nirun, 1991: 107). Her toplumun var olması için değerlere ihtiyacı vardır ve değerler, sosyal kültürü diğer kültürlerden farklılaştırır. Yani hem bizi oluşturur hem de "onları" ayırır ve bunun sürdürülmesini sağlar (Yapıcı, 2012: 42). Bu bağlamda değerler, bir toplumun kültürünü diğer toplumların kültürlerinden ayıran ve toplumun ulusal sınırlar içinde çözülmesini engelleyen, ulusal birliği güçlendiren ve sosyal dayanışma sağlayan faktörlerdir (Seyyar, 2003: 99).

Sosyal hayatta, kabul edilen davranış ve düşünce türleri birey dışındadır. Bu, sosyal bilincin bireysel bilinci şekillendirdiğini ve şekillendirdiğini göstermektedir. Durkheim bu gerçeği dile getirmiştir:

''Kardeşliği veya vatandaşlık görevimi yerine getirdiğimde, kabul ettiğim sözleşmelere uyduğumda, ben ve davranışlarım dışında kanun ve ahlakta belirtilen görevleri yerine getiririm. Bu ödevler duygularımla uyum içinde olsa ve ben onların gerçeklikleriyle yakından ilgilenmeme rağmen, söz konusu gerçeklik objektif olmaktan çıkmıyor; Çünkü onları ben yaratmadım, eğitim ile kabul ettim.'' der (Durkheim, 1985: 41).

Bu davranışlar veya düşünme biçimleri sadece bireyin dışında değil, aynı zamanda sahip oldukları güçlü ve zorlayıcı güçle de isterse onu kabul etmesini sağlayacaktır (Durkheim, 1985: 42). Ancak, toplumun tüm tahakkümüne rağmen, buna paralel olarak, bireysel farklılıklar ve arayışlar değişimin temel dinamikleri olarak var olur.

1.2.1. Toplumlarda Sosyal Değişme

Sosyal değişim, sosyal yapı ve sosyal ilişkiler ağının değişimi ve bu ilişkileri belirleyen sosyal kurallar olarak tanımlanmaktadır Toplumsal değişim toplumun temel kurumları arasındaki, toplumun parçaları arasındaki denge veya örgütlenme şeklindeki değişimdir (Tezcan, 1994: 191). İnsanlık tarihinde, en deneyimli yüzyılların radikal sosyal dönüşümlerinden birinin 20. yüzyıl olduğu kabul edilmektedir. Bu toplumsal dönüşümlerin bu yüzyılın önemli olayları olacağına ve mirasını oluşturacağına inanılmaktadır. Geniş ölçekli, derin ve etkili teknolojik ve sosyal değişikliklere sismik Geniş değişiklikler denir. Bu sismik değişiklikler, son elli yılda okulların bulunduğu toplumun yapısında büyük değişiklikler geçirmiştir ve bu değişiklikler okulların yapısının ve işleyişinin altında yatan geleneksel varsayımlara meydan okumaya başlamıştır (Kuyumcu, 2008: 240).

Sosyal değişim bilgi, teknoloji ve değerler ile gerçekleşir. Sosyal bilimlerde sosyal değişim kavramı son zamanlarda büyük önem kazanmıştır. Doğayı kontrol altına almaya çalışan insanlık, yaşadığı toplumu bilimsel bir şekilde analiz ederek egemenliğini kurmak istemektedir (Ergün, 1994: 238). Tarihsel süreçte, ulusların yaşadığı toplumsal platform sürekli değişmekte ve toplum değişen insanlarla değişmektedir. İnsanlık tarihinde her toplum, buna dayanarak bilgiye dayanmaktaydı ve geleceği kontrol etmek için bilginin gücünü korumak istiyor. Son yıllarda, toplumların değişim-gelişme ikileminde düzenli ve güncel bilgi ve nicelikle itici bir güç oluşturmuştur (Aytaç, 1998: 1394).

Her toplumda birey; Sosyal yaşamdaki önceliklerini buna göre sıralayarak, belirli davranış kalıplarını benimseyerek toplumun, grubun veya toplumun düzenlenmesi ve planlanmasında rol oynayan tarihi, dini, felsefi ve sosyo-kültürel

değerlerden oluşan bir değerler sistemi vardır. Her toplumda, bu genel değerlere dayanan ve bu değerleri ortaya koyan hükümler, kararlar veya görüşler olarak tanımlanan değer yargıları vardır (Seyüzyılar, 2010: 166). Sosyal yapıda kurumlar, gelenekler, aile, ekonomi, eğitim ve öğretim gibi sosyal birimler ile sosyal değerler arasında iki yönlü bir etkileşim vardır: Bu birimler hem değerleri ifade eder, hem de sosyal değerlerden güç alır. Bu nedenle değerler günlük hayatımızda çok önemlidir. Çünkü değerler normları etkiler ve toplumdaki kurallar ve normlar değerlerin etkisiyle ortaya çıkar (Özkalp, 2003: 64).

Dolayısıyla, değerler sosyal ilişkilerin gelişmesinde ve korunmasında aktif rol oynamaktadır. Bu bakımdan değerler, insanları, toplumları veya kültürleri anlamada önemli bir rol oynamaktadır. Öte yandan, sosyal yapıyı oluşturan temel sosyal kurumların hepsinin kendi değerlerini içerdiği bilinmektedir. Örneğin, aile, eğitim ve din gibi sosyal kurumlar bu değerleri benimseme, yayma, hayatta tutma ve bir sonraki nesillere aktarmada önemli rol oynamaktadır. Bu açıdan, değerlerin toplumu olduğu gibi toplumun da değerleri etkilediği anlaşılmaktadır. Kültür, sosyal değerler, yargılamalar, davranışlar ve insan doğasının kaynağı olan kurumlar sosyal yapıyı oluşturur. Kaynak ve sistemleşme süreci aynı olmasına rağmen, sosyal yapılar birbirinden farklıdır ve aynı yapı zamanla değişmektedir (Avcı, 2007: 21).

1.2.2. Sosyal Hayatın Dış Etkileri

Aile, toplumun en genel ve en küçük yapı taşı olarak tanımlanmaktadır. Aile; Evrensel bir kurum olmasına rağmen, modern toplum ailesinin tanımı ve geleneksel toplumun aile tanımı farklıdır. Bu farkın temeli, aileye getirilen işlev ve beklentilere dayanmaktadır (Bozkurt, 2005: 259). Bu çerçevede, aile; Doğrudan birbirine bağlı olan ve çocuklara bakmaktan sorumlu olan bir grup insan olarak tanımlanmaktadır (Giddens, 2000: 173). Başka bir şekilde, insan türlerinin biyolojik etkileşimler sonucu oluşumu, sosyalleşme süreci ilk oluşudur ve karşılıklı ilişkiler belirli kurallara bağlıdır. O güne kadar toplumda yaratılan maddi ve manevi zenginlikler kuşaktan kuşağa, biyolojik, psikolojik, ekonomik, sosyal, yasal vb. aynı zamanda yönleri olan bir sosyal birim olarak da tanımlanabilir (Sayın, 1990: 2).

Aile her toplumda önemli bir sosyal kurum gibi görünmektedir. Aile, sığınak ve bakım, duygusallık, öğrenme gibi fiziksel, sevgi ve şefkat gibi üyelerin sosyal ihtiyaçlarını karşılar (Birekul ve Yılmaz, 2001: 104). Bireysel ve sosyal ihtiyaçları ilk elden karşılayan aile kurumu, toplumun diğer kurumlarıyla etkileşime girer. Bilgi, teknoloji ve özellikle iletişimdeki değişiklikler sosyal yapıda önemli farklılıklara yol açmaktadır. Toplumların dağılması, toplum bilincinin kaybı; aile yapısını yeniden şekillendirme; okulların yapısında ve işleyişinde değişiklikler yaratır. Bu süreçte çevre iyi gözlenmeli ve analiz edilmelidir. Bu anlamda, değişikliklerin çok hızlı gerçekleştiği bu ortamdaki etkileşimleri kontrol altında tutmak gerekir. Bu çalışmada, toplumun en önemli kurumu olan okulların sosyal değişiminin yaşadığı yapısal değişiklikleri göstermesi amaçlanmıştır.

Tarih öncesi çağlardan günümüze kadar insan toplumları, sosyal yaşamın her alanında sürekli gelişim ve değişimdir. İnsanlık, milyonlarca yıllık bir geçmişi var; Bu geçmişte, insanlığı günümüze getiren birçok maddi ve manevi icat, sistem ve düzen ortaya çıkarılmıştır (Ergün, 1994, 191). Bu değişim, her an için sosyal yaşamın, aile düzeninin, devlet sistemlerinin, ekonomik yaşamın, iletişimin, dini inançların, dilin, sanatın her aşamasındadır.

Bilgi, teknoloji ve özellikle iletişimdeki değişiklikler sosyal yapıda önemli farklılıklara yol açmaktadır. Toplumların dağılması, toplum bilincinin kaybı; aile yapısını yeniden şekillendirme; Eğitim, okulların yapısı ve işleyişinde değişiklikler vardır. Bu süreçte çevre iyi gözlenmeli ve analiz edilmelidir. Bu anlamda, değişikliklerin çok hızlı gerçekleştiği bu ortamdaki etkileşimleri kontrol altında tutmak gerekir. Eğitim, toplumda her toplumun kültürünün ayrılmaz bir parçası olarak var olan sosyal kurumlar, gelenekler ve görenekler tarafından şekillendirilir ve bu kurallar bir nesilden diğerine aktarılır ve toplum kültürüne devam edilir (Akboy, 2005: 21). Genel olarak eğitim, insanları belirli amaçlara göre yetiştirme sürecidir. Bu süreçten geçen kişinin kişiliği farklılaşıyor. Bu farklılaşma, bireyin edindiği bilgi, beceri, tutum ve değerler aracılığıyla gerçekleşir (Özkan, 2006: 35).

1.3. Kimlik Kavramı

Kimlik kavramı, günümüzün en çok tartışılan, yazılı, sosyal, kültürel ve politik dünyalarını işgal eden sosyal bilimler kavramlarından biridir. Kimlik ifadesi, sosyoloji, sosyal psikoloji, felsefe, edebiyat, siyaset bilimi ve antropoloji gibi birçok sosyolojiyi ilgilendiren temel bir kavram haline geldi. Bu disiplinlerin aynı konsepte kendi bakış açılarıyla yaklaşma çabaları, ilgili literatürün hızla gelişmesine katkıda bulunur. Bununla birlikte, kavramın çok boyutluluğu aynı zamanda kimlik alanında çalışmayı da zorlaştırmaktadır. Bu nedenle, analizde kimlik probleminin hangi boyutlarda ele alınacağına karar vermek ve bu bağlamda sınırlandırmayı denemek soruların cevaplarını irdeleyecektir.

TDK Sözlüğünde Kimlik "Toplumsal bir varlık olarak insana özgü kimlik, özellikleri, birinin belirli bir insan olmasını sağlayan koşulların toplamı" olarak tanımlanmıştır.

Bireyin kimliği kavramı, o'nun kendisini nasıl tanımladığı ile ilgili bir açıklamadır. Kimliğimiz insan olarak varlığımızın temelidir. Kimliğin, kişisel ve sosyal/kültürel kimlik olarak iki faktörde değerlendirilmesi genel görüştür. Kültürel ve ulusal/bölgesel kimlik aynı kavramları tanımlamaktadır. Bu kimlik gelişimi sırasında bireyler bu kimlik kategorilerini farklı düzeylerde geliştirmeleri uygundur (Bilgin ve Oksal 2018: 82).

Kişisel kimlik, bir bireyin kişisel hedefleri, değerleri, fikirleri, coşkusu ve duygularıyla ilgilidir. Kültürel kimlik, bir insanın sosyal dünyaya ait olma şeklidir. Bu ırk, dil, din, etnik grup ve cinsiyet rollerine aittir. Bu değişkenlerin hepsinde din ve cinsiyet rolü en önemli iki faktör olarak belirlenmiştir. Bu durum ayrımcılığı veya farklı gruplara, bazı kültürel alışkanlıklara (müzik, yemek, okuma, tatil vb.) sempati getirir ve eğitim amacını etkiler. İnsanlar genellikle ait oldukları grubun durumunu abartıyor ve bu durum gruplar arasında bile savaşabilecek sonuçlara yol açmaktadır (Aydoğdu, 2004: 116-117). Öte yandan, günümüzün küreselleşmiş, çok kültürlü dünyasında kültürlerarası sınır çok daha yaygındır. İnsanlar genellikle kendi kimlikleri tamamen farklı olan insanlar veya gruplar ile müzakere etmek zorundadır.

Bu çatışma kültürel kimlik ile öğrenme arasındaki ilişkiyi vurgulamaktır. Kimlik oluşumunun eğitim süreci üzerindeki etkisi büyüktür. Bu nedenle, eğitim seviyesini artırmak için sınıftaki kültürel kimlik farklılıklarını anlama ihtiyacını arttırmaya yardımcı olacağı düşünülmektedir. Örneğin kimlik bazında çok kültürlü bir öğretim ortamında insanlar kendilerini daha rahat hissetmelerine yol açacaktır. Öte yandan, insanlar kültürlerini sürekli olarak kategorilendirmektedir. Kişilikleri ve öğrenme stilleri sosyal ve kültürel etkileşimlerinin bir sonucudur. Asıl çatışma tehlikesi bunun farkındalığıyla mümkün değildir. Eğitim yoluyla çözülebilmektedir (Sütçüoğlu, 2009: 274-277).

1.3.1. Kültürel Kimlik

Kültür ve kimlik kavramları, 1980'lerden bu yana postmodernizm söylemleri doğrultusunda modernizmin önemini artıran ve tartışan kavramlar olmuştur. Kültür ve kimlik, bireysel, sosyal ve kentsel bazda artan göçmen, mülteci hareketliliği ile ivme kazanmıştır. Dünyamız göç çağını yaşıyor. İnsanların ekonomik, sosyal ve politik vb. yer değiştirmelerinin nedeni yeni gelen toplumda çok kültürlü bir yapıdır. Çok kültürlülük, toplumdaki her türlü tek biçimliliği, birliği ve ortaklığı bozan toplum çeşitliliği olgusunu vurgulamaktadır. Çok kültürlü toplum bir olgu olarak kültürel çeşitliliği ifade eder. Bu noktada farklı grupların kültürel kimlikleri arasındaki farkları tanıma, hoşgörü ve saygı duyma gereği duyulur (Kaypak, 2009: 2373-2375).

Çeşitlilik, çok kültürlülüğü yaratan bir araçtır. Sosyal hayatta ekonomik, kültürel, etnik, dini, ideolojik, politik veya toplumsal cinsiyet farklılıkları demokrasi ve sivil toplumun gelişmesi için esastır. Demokrasi kavramında da bir çeşitlilik algısı vardır. Farklılaşma, demokrasinin olmazsa olmazıdır. Farklı diller, dinler, ırklar, cinsiyet vb. kimlikleri olan toplulukların bireyleri, çok kültürlülüğü bir yaşam biçimine dönüştürebilirse; Farklı yeni kültürel kimlikleri olan kültürler arasındaki karşılıklı ilişkileri zenginleştirmek, birbirlerinin demokrasiyi daha iyi anlamalarına ve geliştirmelerine yardımcı olabilir. Aynı zamanda insanların yaşam tarzlarını da farklılaştırıyorlar. Tüketim normları, davranış kalıpları, politik ve mekânsal tercihler açısından farklılıklar vardır. Bu nedenle kentte sosyo-mekânsal bölünmeler ortaya

çıkabilir. Ayrışma eşitsizlik yaratabilir; sosyal politikaların güçlendirilmesi bu noktada önemli hale gelmektedir (Keleş, 1998: 35).

Bir toplumun kültürü, bireylerin kişiliğini şekillendirmede yansır. Kültür, kişilik ve kimlik kavramlarıyla yakından ilgilidir. Kültür, sosyal ve genel bir marka gibidir; toplumdaki bireylerin algı, düşünce ve davranışlarına dair bireysel ve sosyal bir kimliktir (Kaypak, 2012:172).

1.3.2. Sosyal Kimlik

İnsanlarda, gruplara ayrılma ve gruplarını diğer gruplara göre daha üstün görme eğilimi vardır. Bunun nedeni, insanların olumlu bir öz değerlendirme yapma motivasyonuyla gösterilmiştir. İnsanlar bu olumlu öz değerlendirmeye, o grubun üyesi oldukları grubu diğer gruplardan daha üstün görerek ve bu grupla özdeşleştirerek ulaşırlar. Bu noktada, sosyal kimlik kavramı ortaya çıkıyor. Kavramı tanımlama ve ilgili süreçleri açıklama konusunda en yeni ve en kapsamlı girişim, Sosyal Kimlik Teorisi ile tezahür eder. 1970'lerin ortalarında Henry Tajfel ve John Turner tarafından geliştirilen Sosyal Kimlik Teorisi, grup üyeliği, grup süreçleri ve grup içi ilişkiler ile ilgilenen bir sosyal psikoloji teorisidir (Demirtaş, 2003: 124-125). Bu bilim dalı sosyal kimliği açıklamada kilit rol oynamaktadır.

Sosyal kimlik yaklaşımı, sosyal teoride sıradan bir uygulama olarak görülmemelidir. Genel çerçevede, sosyal kimlik araştırmacıları, grupların toplumda nasıl çalıştığını da içeren pratik bilgi veren detaylı süreçleri incelediler. Etki ve ikna etme niteliği, liderliğin nasıl çalıştığı ve grup tiplerinin doğası dâhil, bunların çoğu, sosyal kimliği etkileyen unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Tajfel, 1972: 108).

Sosyal kimliğinizle ilgilenirken anlaşılması gereken iki farklı yön vardır. İlk olarak, sosyal kimlik aynı anda bireysel ve sosyaldir. Bir yandan, örneğin, ‘Ben bir erkeğim’, ‘Türk’üm’ gibi, tüm diğer sosyal kimliklerim, dünyanın neresinde olduğumla ilgili temel bir şey anlatır. Ancak, bu üyeliklerden herhangi birinin anlamı, herhangi birinin özelliğine indirgenemez.

Cinsiyet veya ulusal kimlik ile ifade edilen kavram; insanlar arasında müzakere durumunda, tarih, kültür ve kutsallık atfedilmesi durumunda, çatışmaya açık bir anıt veya müzeye dönüşür. Böylece, sosyal kimlik toplumun konuyla yerini aldığı bir kanal sağlar. Kurt Lewin ve Solomon Asch'in örnek aldığı sosyal etkileşimci gelenekler açısından bu nokta, bireyden sosyal olarak inşa edilmiş alanın görüşünü dikkate almaktadır. Buna göre, insanların çoğunun, kendi inançlarından ve tutarlı inançlardan ziyade, ortak grup normlarına, değerlerine ve anlayışına referansla nasıl hareket ettikleri anlaşılabilir (Tajfel, 1972: 110-112).

Sosyal kimliğe ilişkin açıkça psikolojik dinamikler varken, bir grubun bir üyesi olarak kendini tanıma davranışı, bazı bireysel ihtiyaçlardan kaynaklanan sosyal davranış olarak kabul edilmemelidir. Diğer bir deyişle, bireysel kimlik ve bireysel süreçlerin sosyal kimlik ve sosyal süreçler açısından oldukça temel olduğu söylenebilir. Bireysel kimlik mahiyeti gerçek değildir ve sosyal kimlikten daha önemlidir. İnsanların sosyal kimliğiyle, bireyler grupları için sevebilir, nefret edebilir, öldürebilir ve hatta ölebilirler. Bu noktada, sosyal kimliklerin kendi algılarından çok daha fazlası olduğu vurgulanmalıdır: sosyal kimliklerin değeri ve duygusal önemi. Kendimizi bir grubun üyesi olarak tanımladığımız ölçüde, saygınlığımızın anlamı grubun kaderine atfedilir (Smith, 1903: 313-318).

1.3.3. Medya ve Kültürel Kimlik

Ulusları aşan yayınlar, geldikleri ülkelerdeki yaşam tarzlarına ait milletleri, değerleri, gelenekleri ve sembolleri aştılar ve sınırları kültürel olarak geçtiler. Yaple ve Korzenny, ulusları aşan yayınların, menşe ülkelerindeki yaşam tarzlarına ait değerlere, geleneklere ve sembollere sahip olduklarını ve kültürel terimlerin sınırlarını aştıklarını söylemektedir. Kitle iletişimin etkileri konusundaki çalışmaları kabaca ikiye ayırıyorlar. İlki 'işlevselci', 'deneyci', 'pozitivist' ve 'egemen' okul, deneysel iletişim yöntemiyle yaklaştığı çalışmalardır. Buna göre, medyanın gücü sınırlıdır. Eleştirel sınıfın çıkarlarına uygun bilgi üretmek için eleştirel okul tarafından eleştirilirler. Medyanın işlevini bozan faktörlere ek olarak, sosyal düzen yaratmadaki rollerine de bakarlar. Diğer yaklaşım ise Marksizm kökenli kitle

toplumu modeli, yapısalcılık ve sosyal çatışma teorisine ve sınıf temelli sosyo-ekonomik paradigmaya dayanır (Yaple, Korzenny, 1990: 297-98).

Batı'dan dünyaya ulaşan teknoloji, sermayenin yoğunlaşması, tekniklerin yoğunlaşması, Batı toplumlarında gelişmiş emeğin yoğunlaşması ve Batı toplumlarının öyküleri ve görselliği: Bunlar, bu küresel kitle kültürünün de yönlendirici güç kaynağı olmayı hep sürdürür. Bu anlamda, küresel kitle kültürü Batı merkezlidir ve daima İngilizce konuşur. Ama bu ülkelerin, özellikle ABD'nin, Amerikanlığın küçük mini versiyonlarını üretmeye kalkışmaktansa farklılıkları özümseyerek daha büyük, her şeyi kapsayan ve aslında Amerikan tarzı bir anlayışı olan çerçevenin içine yerleştirmek istediğini belirtir (Elteren, 1999: 289).

Modern dünyada, özellikle maddi alanda kültürün daha hızlı değişebileceğine tanık oluyoruz. Giydiğimiz kıyafetlerimizin, elbiselerin birçoğunu, tamamen batı kültürü içerikli müzikler, dinlemekte olduğumuz klasikler ve diğer birçok unsur hızla değişiyor ve Batı'ya daha çok benziyoruz. Bunun en büyük payı kültürlerarası iletişimi destekleyen medyadır (Turan, 1994: 20).

1.3.4. Kimlik ve Tarih İlişkisi

Kimlik oluşumu geçmiş, şimdi ve gelecek arasında belirli bir birliğin kurulması ile mümkündür. Bu üç zaman boyutunun birbirinden ciddi şekilde ayrılması durumunda, toplumun anısına bir düzen, devamlılık ve birlik sistemi oluşmayacak ve kimliği oluşmayacaktır. Tarih, kimlik kazanmak için gerekli bir sosyalleşme şartıdır. Birey ve toplum bu hatıra ve hatıra ile bağlantı kurar ve etkileşime girer. Tarihin, hafızanın ve kimliğin etkileşiminin rolü sadece hafızaya ve kimliğe yeni bilgiler eklemek değil, kimliğin hafızadan aldığı unsurları meşrulaştırmaktır (Kratochwil, 2006: 16).

Tarih, kimliğin yaratılmasında hafızanın destekçisidir. Tarihçiler şimdi dikkatlerini, tarihin kimlik oluşumunda nasıl kullanıldığına yoğunlaştırdılar. Tarihin, kimlik hafızasına göre yapıldıktan sonra uygulandığına inanılıyor (Megill, 1998: 43). Hafıza ve hatırlama, insanların ve toplumun kendilerini ifade ederken başvurduğu referansları sağlar. Kişi, yaşadığı anın gerçekliğini içselleştirirken birkaç referanstan

ve doğrulayıcıdan daha fazlasına ihtiyaç duyuyor. Hatırlama aslında geçmişin düşüncesi ve yapı işidir. Hatırlama ve kimlik birbirini tamamlar.

Kimliğin tarihi ve oluşumun açıklanması, geçmişi kimlik olarak referans alan bir düşünceden geçmektedir. Bunu hafızayı iletmek ve hatırlanmasını sağlamak şeklinde anlayabiliriz (Megill, 1998: 42). Toplum her zaman kendi kimliğini oluşturur. Kimlik hafızadan önce var olmuştur. Aynı zamanda kimlik şeklinde hafıza oluşturur. Anderson'a göre, toplum ve kimliği yaratılmıştır. Tasarlanan ve yapılan bu sosyal kimlikler hatırlamaya tabidir. Bu şekilde, hatırlama ile paralel giderler. Kimlik, insan ve fiziksel çevrenin sembolik bir ifadesi olarak algılanır. Bu bakımdan, kimlik kozmogonik bir karakter taşır. Her kültür, doğal ve beşeri coğrafyasını kendi inanç sistemi içinde oluşturur (Megill, 1998: 44).

2. BÖLÜM:
TÜRKİYE'DE KİMLİKLERİN GELİŞİMİ

İkinci bölümümüzde, Osmanlı İmparatorluğu'nun kimlik yapısı, İslamiyet ve kimlik ilişkisi açıklandıktan sonra Cumhuriyet dönemi kimliklerinin doğuşu, Türkiye'de kimlik sorunları ve siyasi kimlik konuları araştırılmıştır. Ayrıca kültürel ve sosyal kimliklerin yasalarda ve anayasal düzenlemelerde yer edinen maddeleri araştırmaya dâhil edilip detaylandırılmıştır.

2.1. Ulus ve Kimlik

Kimlik problemi, tüm sosyal bilimlerde en karmaşık ve tartışmalı sorunlardan biridir. Bunun nedeni kimlik sorusunun çok boyutlu olmasıdır. Bunların arasında antropolojiden sosyolojiye, psikolojiden tarih ve yasaya kadar çoğunu saymak mümkündür ve bu çeşitlilik kimliğe kültürel bir olgu olarak yaklaşımı engellemektedir (Türkbağ, 2003: 209). Sosyolojik bakış açısına göre, tüm kimlikler kurgusaldır (Castells, 2004: 7), ilişkiseldir (Laclau ve Mouffe, 2001: 77) ve tüm ilişkilerin zorunlu veya problemsiz bir karakteri vardır (Weber, 2000: 118) , 2000: 111).

Kimlik, sosyologların günlük dilde kullandıkları bir kavram olmasına rağmen, henüz analitik ilginin desteğini almadığı için sosyolojinin çıkarlarından uzaktır. Kimlik, psikoloji ile özellikle de ego psikolojisi ile ilgilidir (Holzer, 1980: 1). Modern dünyanın bir özelliği olarak tanımlanan kimlik ilk önce Erik Erikson tarafından sosyal psikoloji alanında, araştırma kimliğine Er kavramını alarak güncellendi (Cengiz, 1992: 11-16). 1980'lerde, sosyoloji ve sosyal antropoloji, milliyetçiliğe etnik kökenle ve antropolojinin ve yirminci yüzyılın son yirmi yıllarının kelime dağarcığına bir giriş yapmasıyla ilişkilendirilmiştir (Keller, 2001: 187).

Kimlik kavramına kuramsal yaklaşımlar, 1960'larda Erikson'un kimliği tarafından kısaltılmış olan kimlik kavramı kullanılarak Amerikan pragmatizmi geleneğinde çalışan sosyologlar tarafından geliştirilmiştir. Mead'in izindeki sembolik etkileşimcilik, Alfred Schutz'in klasik ve yorum sosyolojisi ile beslenen bilgi

sosyolojisi geleneğine, Marksist teori altındaki teoriler Durkheim'in izindeki yapısal işlevselliğe dayanan beş farklı teorik geleneğin sosyologları tarafından kullanıldı (Aktaran Suavi, 1998: 18).

Kültürün, kişiliğin şekillendirilmesi üzerindeki etkisinin geniş olduğu varsayımı, toplumu oluşturan ve kültürel etkileşimin bakış açısını ortaya koyanlar açısından büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle, kişilik kavramına kısaca değinmek konunun daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunacaktır. Bireysel gelişimin bir bütün olarak en önemli belirleyicilerinden biri olan kültür, kişiliği oluşturan birçok stratejiyi şekillendirmektedir (Hançerlioğlu, 1986: 252). Bu nedenle kültürün kişiliğin gelişiminde önemli rol oynadığı bilinmektedir (Silah, 2000: 304) ve belirli bir kültürün belirli bir kişiliğe yol açması beklenir (Tezcan, 1987: 76).

Ancak "kültür ve kişilik" iç içe geçmiş, ancak farklı olarak düşünülmesi gereken iki kavramdır. Bireyin kişiliği değişmez değildir. Çünkü değişim ve farklılaşma her insanda görülür. Bununla birlikte, toplumsal değişimlere açık olsa da, kültürel yozlaşmadan kaçınılmalıdır. Kişilik temel bir psikoloji kavramıdır. "bireyin iç ve dış çevresiyle kurduğu, kendine özgü, tutarlı ve yapılandırılmış bir ilişki şeklidir (Cüceloğlu, 1993: 404). Bu şekilde yapılan kişilik tanımı, bireyi diğer bireylerden ayıran özellikleri vurgular ve kişilik, bireyin psikolojik yapısı tarafından incelenen ve sosyal faktörlerle beslenen bir gelişim süreci olarak gösterilir. Bu şekilde kişilik, psikolojik alanda bir gerçeklik olarak ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte, sosyal etkinin kişilik üzerindeki psikolojik alanın bir gerçeği olarak önemi tartışma konusudur (Köknel, 1985: 19, 23). Bu tartışma ile bu kavram psikoloji ve sosyoloji arasında paylaşılmaktadır. Ulusal kişilik kavramı ve bu paylaşım kavramı, ulusal kişilik kavramı ile tartışılmaya çalışılırken, kavramın kültürle ilişkisi kurulmalıdır.

Bu ilişki kurulduğunda akla gelen ilk soru, bireysel özelliklerimizin doğuştan mı olduğu veya sosyal çevrenin içinde rol oynayıp oynamadığı olacaktır. Toplumun yapı taşını oluşturan en temel kavramlardan birisi olan sosyal kişilik, yukarıda yer alan sorunun cevabına bağımlı bir değişkendir. Bir topluma özgü olan bu sosyal kişilik, toplumu diğer toplumlardan ayıran özelliklerden biridir ve bu

toplumsal kişilik de içinde bulunduğu toplumla değiştiği için dinamik bir yapıya sahiptir. Bireysel kimlik tanımları, bireyin kişiliğinin doğasını oluşturur. Birincisi, işlevi manevi alanındaki sosyal çevreye uyum sağlamak ve motivasyon ve etkilerin bütünü olan bendir. Kendinden başka insanların bakış açısına göre, kişi bir bireydir (Doğan, 2000: 81-86).

Güvenç, kimlik ve kişilik kavramlarının yanlış kullanıldığını vurguluyor ve bu iki kavram arasındaki farkı şöyle açıklamaya çalışıyor: Görülen kişilik, sosyal varlığın kendine özgü davranış özellikleridir (Güvenç, 1997: 8). Bu algı ve kimliklendirme biçiminin kendine özgü içeriği, elde edilemeyen ve herkes tarafından bulunamayan bir takım özelliklere dayanıyorsa, üyeler, kendilerine tahsis edilen dünyada kendileri için bir yer olduğuna inanır. Bu, söz konusu grubun, dünyaya ait olduğu için dünyayı istila etme hakkına sahip olduğu gerçeğine yol açacaktır. Bütün bunlar ayrımcılığa ve ötekileştirmeye neden olabilir.

Ayrımcılık ve ötekileştirme biçimlerinin insanlar üzerinde olumsuz psikolojik etkileri olduğu, örneğin, suçluluk duygusu, düşmanlığın artması ve ahlaki değerlerin bozulması ve grup üyeleri gibi bazı iç çatışmaların olumsuz etkileri olduğu gösterilmiştir. Ayrımcılığa uğramış veya ötekileştirmeye uğramış, kendilerini psikolojik olarak yaralanmış hissedebilir ve özgüvenini azaltabilecek bulgular vardır (Bilgin, 2003: 108-109).

Ergun (2000: 86)'a göre, bir toplumda birlikte yaşamak, toplumun tüm üyelerine özgü ortak bir dinamik organizasyon gerektirir; Bu ortak dinamik organizasyon ortak bir kişilikten başka bir şey değildir. Bu ortak kişilik, bir başka deyişle, belirli bir toplumun sosyal, temel ve kültürel kişiliğidir. İlkel ve modern kültürlerde yapılan çeşitli araştırmalar, kültürün kişilik şekillendirme üzerindeki etkisinin geniş olduğunu göstermiştir.

Ulus, tarihi milliyetçilik sürecinin yarattığı bir olgudur. Ulusal toplumların zamanımızın en güçlü ve belirleyici toplumsal gerçekleri olduğunu söyleyebiliriz. Çağdaş dünyanın bir ulusal devletler dönemi yaşadığı ve bu çağın daha uzun bir süre süreceği önerilmektedir. Ulusal toplulukların tarihsel bir kategori olarak ortaya

çıkmasının 15. yüzyıla kadar uzandığı söylenmektedir. Belli bir coğrafi bölgede yaşayan toplum, pazar entegrasyonu ile bir 'ulus' olur.

Ulusallaşma olgusuyla çok yakından ilgili olan milliyetçi hareketin dünyaya bir burjuva ideolojisi olarak ve özellikle Fransız burjuva devrimi ile geldiği bilinmektedir. Britanya ve Fransa, sanayileşmenin yarattığı güçlü bir sınıf olan burjuvazinin, en çok geliştiği, ekonomik ve politik güce sahip olduğu ülkelerdir. Neredeyse kendiliğinden, İngiltere ve Fransa'daki bu gelişme şekli Avrupa'da değişmiştir. Sanayileşmede az gelişmiş ülkeler için bu nedenle Batı Avrupa'nın ulusal sosyal-ulusal devlet aşamasına gelmek için yeterince gelişmemiş ülkeler için imkânsızdır. Almanya ve İtalya gibi ülkelerde, milliyetçiliği kalkınma için gerekli bir ön koşul olarak kabul eden burjuvazi ile entelektüel ittifaklar ilk önce ideolojik düzeyde ulusallaşma yoluna gitti. Bu nedenle, bu ülkelerdeki millileştirme, mevcut örnekler ışığında gelişti. Böylece, milliyetçi bir ideoloji yoluyla, ulusal toplum 'yukarıdan aşağıya' kuruldu (Ergun, 2000: 87-89).

2.2. Osmanlı İmparatorluğu'nun Kimlik Yapısı

Osmanlı İmparatorluğu'nun kurucuları hiç şüphesiz aşiret kökenli Türk unsurudur. Bu devletin kurulmasında birincil rol oynayan gaziler, diğer beyler, tasavvuf babalar ve dervişler, Oğuzların neredeyse tamamıdır. Ortaya çıkan devlet, kabile kimliği olmayan, çok nadir görülen siyasi bir varlıktır. Bu ilk devletin ana kültürünün ve kimliğinin kökeni, Fuat Köprülü'nün aktardığı gibi Türk halkı ve dinidir ve bundan sonra, diğer tarihçiler ve antropologlar tarafından onaylandığı gibi, kökenleri, Orta Asya Şamanizm'inde yatmaktadır. Kurulan ilk devlet neredeyse tamamen Türk unsuruna dayanmakla birlikte, kimliği halktan değil dinden bir Müslüman olarak almıştır. Bu kimlik, şehirlerin gelişmesi ile Selçuklu Devleti'nden devam eden miras ve ayrıca Bağdat, Şam ve Buhara'dan gelen bilim insanlarının da etkisiyle hem derinlemesine hem de daha bilinçli sistematik biçimler ortaya koydu. Bu arada, devlet dilinin Türkçe olduğu ve öyle kaldığı vurgulanmalıdır (Karpat, 1987: 26-27). Ayrıca, bu devletin kanunu ve yargısı, yani padişahın karar alma gücü yetkisini Orta Asya, Cengiz Han yasalarının yanı sıra İslam'ın politik anlayışı ve ahlakının gereklerine göre kullanma özgürlüğüdür.

Devlet ile toplum, yönetenler ve yönetilenler arasındaki ayrım 15. Yüzyıl'da başladı. Çelebi Mehmet'ten sonra devleti klasik dönemde İslam devletlerine benzetmenin yollarını daha keskin olmaktadır. Devlet, hem varlığını hem de meşruiyetini toplumdan değil dini görevinden almıştır. Devleti oluşturan ana etken hizmetindeki sultan ve bürokrasidir. İlk görevleri dini korumak ve sürdürmektir. Din, bir devlet ve din devletidir ve buradaki devlet de bir tutulmadan gelir. Başka bir deyişle, din adamları tarafından yönetilen bir devlet değildir ve hiç olmamıştır.

Din ve devlet politik bir formüldür ve her şeyden önce devletin meşruiyetini sağlamayı amaçlamaktadır. Devlet dinin hizmetinde görünmekle birlikte, din devletin hizmetindedir. Devletin hizmetinde dinin hizmetinin dine etki edeceğini düşünen bazı devlet adamları ve ulama sonunda bir çözüm buldu. Meseleleri dini açıdan ele aldılar ve devleti din dinini önleyecek konumda tuttular. Bu ofis, on beşinci yüzyılda İstanbul Müftüsü oldu, daha sonra Şeyh el-İslamı (Mashihat) olarak adlandırıldı ve halk buna Fetvahane adını verdi. Bununla birlikte, ünlü Ebu Suud Efendi'den başlayarak, heikülizm on altıncı yüzyılın ortalarından sonra devlete bağlı bir devlet kurumu haline geldi. Böylece din bağımsızlığını yitirmiş ve Tasavvuf emriyle görüş özgürlüğü korunmuştur. Öte yandan, Fatih Sultan Mehmet (1453-1481) saltanatı ve ardından Osmanlılaşmış unsurlar devlet yönetiminde giderek yaygınlaştı, ancak devletin asıl yükü Türk unsurunun omuzlarına yerleştirildi (Karpat, 1987: 27-29). On beşinci yüzyıldan sonra Osmanlı Devleti'nde yaşayan insanların kimliği şu şekildedir: Müslümanların kimliği, dinin, İslam'ın ve dinin temsilcisi, egemenliği ve atanan padişahlara bağlılıktır.

Osmanlı Devleti sınırları içerisinde yaşayan bütün insanların ilk toplumsal kimliği Osmanlı olmaktır. Bu kimliğin temeli vatandaşlık bağıdır. Başka bir deyişle, Osmanlı vatandaşı olan herkes din, dil, cinsiyet, sosyal sınıf ne olursa olsun bir Osmanlı kimliğine sahip olabilir. Böylece, halkın vatandaş olması devletin kurumallaşmasınında önemli yer tutar. Tanzimat Fermanı'nda ve özellikle 1856'da yayınlanan Islahat Fermanı'nda bulunan Osmanlıcılık kavramı, 1864'te çıkarılan vatandaşlık yasasıyla tarihte ilk kez Osmanlı ülkesinde yaşayan insanlara yeni bir kimlik kazandırdı. İlk olarak görünüşte basit vatandaşlık kavramı ve oradan ortaya

çıkan kimlik, radikal değişimlere ve yeni gelişmelere yol açacaktır (Akçura, 1987: 36-38).

Bu döneme kadar, Osmanlı üst kimliği altında yaşayan insanlar, ticaret ve sermaye birikimi ve bu kimliğin birikimi ve etnik kimlikleri sonucu statü farkı sağlayan kimlikleri sonucunda ortaya çıkan insanlar Osmanlı kimliği, bu kimlikleri benimseyerek (öznel önem atfederek) kimlikleri altında toplanır. Bu kimlikler onlara maddi ve manevi doyum sağlayan bir kimlik haline geldi.

Osmanlı Devleti'nde, devletin meşruiyeti dine dayandığından, İslam her dönemde ve hatta ulusal olarak yerleştirilmeye çalışıldığı son dönemde bile, bu kimlikten (ulusal kimlik, üst kimlik) daha önemli ve daha yüksek hale geldi. Dahası, bir ulusal pazarın tam olarak oluşmamış olması ve bazı Müslüman olmayanların elindeki pazarın olması ve Müslümanların dini ve ilgili siyasi ve geleneksel sebeplerden dolayı ticaretten uzak oldukları gerçeği, ortak çıkar elde etmelerini önledi ve bu pazara ait olma bilinci önem taşıdı.

Üç siyasal tarzın veya üç kimlik seçeneğinin ilki olan Osmanlıcılık, saray hanedanlığının kimliği, Müslüman ve gayrimüslim halkın o güne dek dini kimlikleriyle ayrılması ve korunması nedeniyle başarılı olamadı. Gayrimüslim halkın, etnik kimliği, İslamcılık seçeneği, Müslüman konuları bir arada tutarken, hem ayrılık hem de ekonomik yaşam üzerinde olumsuz etkilere neden olacak, ticaret yapan ve dolayısıyla sermaye birikimi olan Müslüman olmayanları dışlayan kimliğe bir alternatiftir. Osmanlı İmparatorluğu Öte yandan, Türkçülük, İslamcılık olarak ayrımcı bir karaktere sahip olacaktır. Irkçılık ilkesine dayanmayan bir Türkçülük ve milliyetçilik hareketi, Osmanlı devletinin kimliğini bir bakışta açıklamaya çalışır (Akçura, 1987: 37).

2.2.1. İslam ve Kültürel Kimlik

İnsanın kültürünün uyruğu, insanı diğer canlı türlerinden ayıran önemli bir özelliktir. Kültürün ulusal olması için, belirli bir toplumun tüm bireylerinde sosyal

yaşam tarzı olarak inanç, düşünce, duygu ve davranış ilişkilerinin sağlanması gerekmektedir (Ergun, 2000: 89-90). Bu formda; kültür, bireyler, toplumun tutumu, tutum, davranış, düşünme, yaşam tarzı, maddi ve manevi dünya ve milletin sahip olduğu benzersiz ilişki yöntemi de dâhil olmak üzere bu sayıları toplayan bir kap gibi kuruldu (Aydın, 1998: 8). Bu, bir toplumun özelliklerini diğer toplumlardan farklı kılar.

Modern sosyolojinin kurucularından biri olan ve dinin antik bir yolla ilişkisini ele alan Emile Durkheirn'e göre, din sosyal bir üründür. Dini kurumu, sosyal yaşamın yetkin bir örneği olarak özetleyen Durkheirn, dini, sosyal deneyimin bir yansıması olarak, dine dayalı toplum temelli sosyal tecrübenin bir yansıması olarak değerlendirmiştir. Dinin sosyal yaşamın vazgeçilmez bir unsuru olduğu konusunda hemfikir olan düşünürlerin tanımı ve kökeni hakkında farklı fikirleri vardır. Bu noktadan din kavramının, düşünürlerin ve insanların kafasında aynı şeyi uyandırmadığı anlaşılmaktadır. Dinin ilahi, ilahi olmayan, tek tanrılı ve kibar olduğu söylendiğinde, herkes tarafından kabul edilen bir dinin tanımlanması, dinin ve disiplinlerin farklı dinleri, teorisyen, tanrı ve panterizm olarak tanımlanması zordur. Bir Budist, Yahudi ve Müslüman, dinle aynı şeylere sahip olmadığından, teorisyenlerin teolog veya panterist dinleri farklıdır. Durum, dinin ilahi kökenli değil, insan kaynaklı olduğunu iddia edenlerin görüşleri olduğunda daha da karmaşıklaşıyor (Cürcani, 1997: 105).

Dinlerin, kutsal olanlarla ilişkilerini açıklamak, farklılıklarına rağmen bir yaşam tarzı sunmak gibi ortak yönleri olduğu bir gerçektir. Bazı tanımlar bu kadar yaygın bir şekilde yapılmıştır. Bununla birlikte, bu tanımlarda, dinin doğasını ve hakikatini açıklamak yerine, dinin temel özelliklerini tanımlamaya çalışılmıştır. İlahi Kitap Dinleri tarzında, ortak bir nokta olarak öne çıkan inanç, ibadet ve ahlak meseleleri göz önüne alınarak bir tanım yapılmıştır: Din, bireysel ve sosyal yönleri, fikir ve uygulama açısından sistematik, yaşam tarzı sunan inananlara ve onlara dünyaya belli bir bakış açısı vermek maksatlıdır. Dinde sevgi ve bağlamaya istekli olarak kutsal bir yaratıcı, iradeye tabi olmaktır (Aydın, 1999, 6-7). İslami literatürde din, bilge adamların ve peygamberin, bildirdiği gerçekleri kabul etmeye çağıran ilahi

kanunu olarak tanımlanır (Cürcani, 1997, 106-107). İlahi dinler insan kökenli değildir, Tanrı tarafından peygamberlere gönderilmiştir.

Bu evrensel dinler doğaya, medeniyete ve kültüre aşkındır. Bunları, ilkel kabile dinleri ve felsefi doktrinler gibi basit bir ahlaki kültür unsuru olarak görmek yanlıştır (Korlaelçi, 1993, 45).

İslam dünyasında, 11. yüzyıldan sonra felsefeye karşı bir tepki ve muhalefet ortaya çıktı. Müslümanlar, 7. ve 11. yüzyıllar arasındaki fetihler sonucunda karşılaştıkları medeniyetler ve kültürlerin bilgisine büyük ilgi gösterdiler ve kendileri de maliyetlerini çevirmeye ve bu kültürlerin bilgisinden yararlanmaya çalıştılar. Bilime daha önce katkıda bulunan düşünürlere saygı duydular ve gördükleri eksiklikleri ve hataları ortadan kaldırarak kendi düşünce sistemlerini kurdular. Bu faaliyetlerin ardındaki cesaret verici güç, İslam'ın bilime verdiği değer ve önemdi. "Eğer bilim İslam'da bu kadar merkezi bir konuma yerleştirildiyse ve hatta neredeyse dini olarak saygı duyulmasaydı, muhtemelen çeviri gerçekte daha az bilimsel, daha az sürükleyici ve daha arzu edilir hale geldiğinde gerçekte bilinenlerle sınırlı kalacaktır. " (Sezgin, 2008: 5).

Bu nedenle, İslam dininin ana kaynakları olan Kur'an ve Sünnet gibi söz konusu dönemlerde yaşayan Müslümanların böyle bir sonuç alması, onları bilimsel faaliyetlere yönlendirmiştir. Ancak, Gazali'den sonraki İslam dünyasında, bilimler felsefesine (matematik, mantık, astronomi, tıp, fizik, metafizik) karşı olumsuz bir tutum alındı ve onlar Fârâbî ve İbn Sînâ Gazzâlî tarafından küfür etmekle suçlandılar. Endülüs'te Gazali karşıtı muhalefet tezahür etti, kitaplar yasaklandı ve yakıldı. Bunun nedeni, el-Gazeleme'den sonraki bazı Müslümanların, İslam'ın temel kaynaklarından bazılarını, iddialarda yorum yapmadan ve talep etmeden, kendilerinde belirtilmeyen noktaları, zihinsel bilimlerde bulunmadıklarını görerek kabul etmeleridir. Sadece ulaştırma bilimleriyle uğraşmak. Bu nedenle, din ve bilim çatışması, belirli bir dine mensup insanların dininin anlaşılmasından ve yorumlanmasından kaynaklanmaktadır.

Dinin kültürel unsurlar içinde çok yakın bir ilişkiye sahip olduğu alanlardan biri de ahlaktır; aralarında sıkı bir bağ var. Çünkü insanların yeme içme, giydirme kalıpları, ibadet ve ibadet biçimlerine karşı tutum ve tepkilerini belirleyen en önemli faktör dindir. Helal ve haram olan, dinin belirlediği şeyler, sosyal ve kültürel yaşamla ilgili bazı davranışları onaylar, bazıları da onaylamamaktadır, bazıları da toplumun değer yargılarını belirlemektedir. Aslında, evlilik ve boşanma koşullarını belirleyerek, en küçük sosyal kurumdan aileye, kültürel yaşamın her alanına girer (Kılıç, 2013, 20).

2.2.2. Siyasî İslam ve Muhafazakârlık

Ülkemizin siyasal edebiyatında yaygın olarak kullanılan, Batı'da ki siyasi yaşamda da önemli bir karşılığı olan "muhafazakârlık" kavramı, özellikle dindarlık ve geleneklerden dolayı algılanmıştır. Bununla birlikte, Batı muhafazakârlık kavramını kullandığında, tanımlamanın anlamı, özellikle sosyal yapıdaki sınıf ayrımlarının korunması için radikal değişiklikler istemeyen politik bir ideolojidir. Bu anlayış farklılığına rağmen, ülkemizdeki Batı muhafazakârlığı ve muhafazakâr siyasi ideolojisi, geleneksel bağ ve kurumlara verilen önem, sosyal yaşamda dinin önemi ve aile yapısının korunması benzerdir. İslâm ideolojisinde köklerini bulacağımız Türk muhafazakârlık yapısının tek olmadığını kolayca söyleyebiliriz. Örneğin, bir yandan milliyetçi muhafazakârlıktan bahsederken, diğer yandan İslamcı muhafazakârlıktan, liberal muhafazakârlıktan ve benzerlerinden bahsettiler.

19. yüzyıldan beri kullanılmakta olan muhafazakârlık terimi, kelimenin kökünden anlaşıldığı gibi korunma ve koruma anlamına gelir. Çağdaş siyasi ideolojilerden biri olan muhafazakârlık, mevcut statükonun korunmasına, reform ve yeniliklerden uzaklığı nedeniyle değişime direnen siyasi bir ideoloji olarak görülmesine neden olmaktadır. Bu anlamda, insanın akıl, bilgi ve birikim açısından sınırlandırılmasına inanan muhafazakârlık, değerlere dayalı olarak radikal değişiklikleri ifade eden sağ ve sol siyasi projeleri reddederek orta ve kademeli değişimi savunan bir politikadır. Aile, gelenek ve din gibi bir toplumun kurumları. Bu düşünce tarzını, fikir geleneğini ve bu değerleri ve kurumları, kendilerini

sarsmayacak bir çerçeve içinde sınırlı bir alan olarak gören politik bir ideolojidir (Şeyhanlıoğlu, 2011: 13).

Muhafazakârlık, birçok değerlendirmeye göre değerlerle tamamen ilişkilidir. Kuşkusuz, bu değerlerin önemli bir kısmı politik, ekonomik ve politik yapılara ve kurumlara yöneliktir. Bununla birlikte, gündelik politika söz konusu olduğunda muhafazakârlığın statüko ile ilgisi göze çarpmaktadır. Ayrıca statükoyu korumaya yönelimde vardır (Bulaç, 2007: 25). Muhafazakârlıktaki muhafazakâr tutum, güven eksikliği, değişimdeki güvensizliğin yerini almanın maliyeti ve riski ve bu değişimden kaynaklanacak değişiklikten pay alamama gibi faktörlerle de beslenir. Ancak muhafazakârlığı etkili kılan en önemli faktör, güçlü bir iktidar aracı olmasıdır. Eğer sistem hâkim olduğunda, sistem koruması ideolojik aygıtları üretmek ve etkili bir şekilde bu cihazları kullanmak zorundadır (Efekan, 2011: 74).

İslam, alternatif bir dünya-evren algısı getiren bir epistemoloji olarak doğdu. Ancak sonra siyasal iktidarla bütünleştirip çeşitli sınırlamalar getirerek bir siyasi form haline geldi. İslam'da devlet ve siyaset kavramlarını anlamak için, bazı devletlerin ve siyasi mezheplerin, Müslüman devletlerin ve hükümetlerin uygulamalarını incelemek gerekir. İslam devlet tarihinin çoğunda din ve siyaset arasında bir bağlantı vardır, ancak bu, özellikle devletin dininin, rejimlerin rejimlerinin yanı sıra, kendi faaliyetlerini meşrulaştıran bir kalkan olmanın sonucudur. Aksine, tarihi Müslüman Devlet, yüzyıllardır İslam geleneğine özelliklerini eklemiştir. Devlet, tarihsel olarak kendisini meşrulaştırmak için İslam'a sahiptir, ancak din, ortak bir inanç ve deneyim olduğu için İslam'ın kendisini tekelleştirememiştir (Koklaş, 1995: 41).

Siyasi İslam'ı farklı yöntemlerle savunan grupların ve bu grupların aynı din içinde, çatışma ve çelişkilerinde yöntemlere bağlı yaşanan durum İslam sorunudur. İslam, doğrudan Kuran ve Hz. Muhammed tarafından insanlığa iletilen ilahi mesajların bir bütünüdür. Ancak İslam, bu mesajın Müslümanlar tarafından iletilmesi sonucu ifade edilir. Bu anlamda, İslam tek ve semai iken, aynı zamanda çeşitlidir. Bu anlamda, İslam adına hareket ettiklerini bildiren dini gruplara, İslam'dan ziyade dine

dayalı siyasetlerin yorumlanması bağlamında Müslüman siyaset olarak adlandırılmaktadır (Durgun, 2010: 127).

Osmanlı Devleti'nde siyasal İslam, batılılaşma süreciyle başlayarak devlet ve devletten önce kendi İslam dinamikleri hükümeti ve devleti bir devlet politikası dönemine eşdeğer hale getirme fikrinin bir ürünü olarak görülüyor. Modernite, ancak tüm araçlarını kullanarak ve gelişim süreci, moderniteye paralel bir sosyal tepki adıdır.

2.3. Cumhuriyet Dönemi Farklı Kimliklerin Doğuşu

Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet döneminde ulusal kimlik ve ulusal kimlik yaratma çabaları üç unsur üzerine yoğunlaşmıştır. Bunlar şartlar, istenen üst kimlik ve bu yönde yapılanlardır.

Kurtuluş Savaşı yıllarında, milliyetçilik henüz Anadolu'da yoktu. İşgal ve bölgesel direnişlere karşı çıkan köylüler ve soylular, çoğunlukla eş dininin mantığıyla, işgalcilerin köylülerin ve hizmetçinin mülkünü elinden almaya çalıştıkları zamanlar ortadan kalkıyor. Bu görüntü, Kuvay-ı Milliye'den düzenli orduya geçişten ve Sivas Kongresi'nden alınan kararlardan sonra, bölgesel savunmadan yurt savunmasına geçişte ve Mustafa Kemal'in liderlik ve taktik özelliklerini mevcut şartlarda kullanmanın getirdiği zorlukların ortaya çıkmasından sonra, söz konusu olduğunda, kitleleri harekete geçirmek için din olgusunu kullanmalarına neden olacaktır. Ayrıca, Hıyanet-i Vataniye Kanunu ve Kurtuluş Mahkemeleri incelendiğinde, milliyetçiliğin yokluğunda Kurtuluş Savaşı'nda insanların savaşa katılmalarına izin verildiği anlaşılacaktır (Oran, 1993: 83).

Bu ortamda, yalnızca köylülerin ve milliyetçiliğin göze çarpan bilincinin yanı sıra entelektüellerin sosyal yönelimli yüzünün hâlâ oryantal olduğu gerçeği, Mustafa Kemal'i yeni bir ulusal kimlik yaratma girişiminde radikal değişiklikler yapmaya yönlendirdi. Bu nedenle, altı yüz yıllık Osmanlı İmparatorluğu'nun tarihi, kültürel ve dini kimliğini değiştirerek, yeni bir adla ulusal bir kimlik oluşturma çabaları, uzun ve acı verici bir sürece neden olmuştur. Bağımsızlık kazanıldıktan sonra yaratılan yeni ulusal (üst düzey) kimliği daha önce de belirtildiği gibi

sürdürebilmek için, ancak bu kimliğin halka maddi ve manevi doyum sağlaması halinde mümkün olacaktır. Bu nedenle kültürel reformlar, ekonomik gelişme ve refah tarafından desteklendikleri sürece insanlar için anlamlıdır (Oran, 1993: 84).

Ulusal sınırlar ve bu sınırlardaki ekonomik gelişme, burjuva yaratma ve destek çabaları ve korumacı gümrük duvarları, ulusal ekonomiye ve dolayısıyla burjuvazinin ulusal kimliğe yakınsaması için yaratılmasına yardımcı oldu. Yeni kurulan ulusal devlet, entelektüelleri de destekledi ve tanıdı çünkü hükümetteki entelektüelleri kapsıyor ve batıdaki bir yapıya ulaşmayı hedefliyordu. Tarım reformu, sübvansiyonlar, sulu ve makine tarımı devlet tarafından sağlanacak çabalar köylüleri bu kimliğe yaklaştırdı. Bu kimliğin sağladığı faydalar, terk edilmesi gereken alışkanlıklardan (aşınma, eski yazılar, kıyafet vb.) daha güçlü olduğu sürece, bu yeni kimliğin sosyal bağları devam etmiştir (Güleç, 1992: 26). Ayrıca, eski kimlikleriyle sarsılmış bazı entelektüeller, komutanlar, din adamları ve bürokratlar (özellikle kurdukları otorite ve dini kimlikleriyle sağladıkları maddi ve manevi doyum) ve yeni ulusal kimliklerinin onlara maddi manevi kazandırdığı doyum, zaman zaman bu yeni kimliğe ve kurucusu Mustafa Kemal'e karşı bazı girişimlerde bulundu.

Ulusal kimliğe oturtma sürecindeki en önemli sarsıntılardan biri, İkinci Dünya Savaşı sırasında yaşanan kıtlıktı. Bu dönemde, ulusal kimliği kuran ve partisinin ilkeleriyle özdeşleşen Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), maddi ve manevi memnuniyet sağlayarak bazı önlemler aldı (Rapor Kartı başvurusu, yüksek vergi vb.). Çok partili hayata geçiş sürecinde, muhalefet partisi Demokrat Parti, bu dönemde, ulusal kimliğin memnuniyetinin azaldığı bir ortamda, eski kavramlar (Arapça ezan, vb.), popülist yaklaşımlar (verginin azaltılması vb.) ve halkın anlamadığı ve doğrudan yarar sağlamadığı kavramlar yerine insanlara yakın kavramlar (Plan) ve uzun vadeli ulusal kimliği ve onu besleyen ilkeleri ve reformları ortaya koydu. Ekonomik ve kültürel kaynaklarını kaybettiler ve milliyetçilik sadece ideolojik olarak denendi (Güleç, 1992: 27-29).

2.3.1. Atatürk Devrimlerinin Kültürel Etkileri

Şüphesiz Atatürk dönemi, Türkiye'deki sosyo-kültürel değişimin öncülüğünde ivme kazandığı bir dönemdir. Osmanlı kültürel unsurlarının, üniter yapının gerektirdiği ulusal unsurlarla değiştirilmiş olması, Türk tarihinde önemli bir değişiklik göstermektedir.

Şapka Kanunu ve Atatürk'ün reformlarında yer alan kıyafetle ilgili düzenlemeler, halkın günlük yaşamında önemli bir değişikliği sembolize ediyor. Batılılaşma ile toplum kostümü alanında inovasyon ihtiyacı ortaya çıktı ve çoğunlukla batı toplumları tarafından kabul edilen giysiler, memurların kıyafet stilleriyle başlayarak, Türklerin hayatlarına girmeye başladı. Aslında, kostümle başlayan bu hareket ciddi bir zihniyet değişikliğini hedefliyor. Başka bir deyişle, yeni kurulan Cumhuriyetin her alanda başlattığı yeni anlayış ve yapılanma kostüme yansır. Şapka Yasasına tahammül eden Türk halkına nefret edilmemesi memnuniyetle karşılandı ve şapka, yalnızca Avrupa ülkelerine yapılan geziler sırasında Türkler tarafından giyildi ve İstanbul'da azınlıklar için başlık olarak görüldü (Nur, 1991: 284 286).

Üst düzey devlet adamlarının önderliğinde giyilmeye başlanan şapkanın ekonomik yönü de insanlar için çok önemliydi. Her şeyden önce, ülkede Hristiyanlara şapka yapan birkaç fabrika vardı, ancak şapka bulmak çok zordu çünkü ülkeden çıkartıldılar. Ülkenin en kısa sürede şapka üretimine geçmesi gerekiyordu. Çünkü kadere göre daha pahalı bir unvandı ve modaya göre bir kişinin birden fazla şapkası olması gerekiyordu (Cumhuriyet, 1925).

Tekke ve Zaviyelerin Kapatılmasına Hakkında Kanun ile anıtlar ve mezarlar kapatıldı. Düzenin şeyhleri arasında ve olayı soğuk kanla karşılayanlar arasında, halkın büyük çoğunluğu teslim olmuştu. Önemli olan mesele, dini çevrelerin halkının çektiği sosyal statü kaybı, hem maddi araçları hem de ahlaki saygılarını yitirmesidir. Zaviyeleri ve tekkeleri kapatırken, memurların maaşlarını kesmemeye özen gösterildi. Bununla birlikte, dini politika uygulayan hükümlülerin maaşları kesildi. Mezhep üyelerinin bir kısmı okullarda veya camilerde bekçi rolünü üstlenmiş ve

birçoğu işçilik yaparak çeşitli alanlarda çalışmak zorunda kalmıştır (Kara, 1991: 14-16).

Bir anlamda, Soyadı Kanunu, Atatürk'ün reformlarının en önemli bağlantılarından biri olarak, aslında daha önceki sosyal düzenlemelere tamamlayıcı niteliktedir. Modern anlamda soyadı, halkın hak ve özgürlüklerinin ortaya çıkmasıyla yaygınlaştı ve bugünkü seviyesine ulaştı. Osmanlı Devleti sınırları içinde yaşayan insanlar, vatandaş olarak modern toplumun son dönem uygulamalarını takip edememişlerdi, Soyadı Kanunu yeniliği ile çağdaş toplumun temelleri atılmak istendi.

Cumhuriyet öncesi dönemde, dini bayramlar dışında hafta tatil yapma geleneği yoktu. Çalışanlar için, haftanın belirli günleri Cumhuriyetten sonra tatil yapılıyordu. Hukuk Haftası Türkiye'nin İslami değerlerdeki ekonomik modernleşmenin temel nedeni olmasına rağmen, anlamı sembolize eden bir unsurun ortadan kaldırılması anlamına da gelirdi (Cumhuriyet, 1935).

2.3.2. Türkiye'de Kimlik Siyaseti

Bir toplulukta yaşamanın bir özelliği olarak, herhangi bir insanlık durumunda, farklılaşma ve farklılaşma için referans olması amacıyla kimlik kurgusu gerçekleştirilmiştir. Bununla birlikte, modernite paradigmasının bir parametresi olarak ortaya çıkan kimlik kurgusu, kimlik tanımlarının yeniden yapılandırılmasına yol açmıştır. Toplumların tarihsel süreç içindeki en temel yıkılış dönemleri kimliğinde değişikliklere neden oldu. Önemli bir kopuş ve dönüşümü ifade eden modernite paradigması, kimliğe ilişkin yeni açıklamaların temelini attı. Bununla birlikte, yeniçağda sanat, modern dünya tekdüze olmaktan korkuyor ve bu nedenle kimlik kimliği hakkında genel bir endişesi vardı (Bayart, 1999: 22).

Tarihsel gelişim sürecinde yaşanan sınır değerlerle birlikte, Türk toplum kimliği her yenileme sürecinde kendisini yeniden tanımlamıştır. Bunu yaparken siyasi bir topluma güvenmeyi ihmal etmedi. Batılılaşma seçimi, cumhuriyetin inşası ve 1980 sonrası dönemde meydana gelen gelişmeler, son iki yüzyıl içinde Türk toplumunun kimliğinin yenilenmesini yansıtmaktadır. Bu süreçlerin bir gerçeği

olarak, kendini yenileyen kimlik kurguları siyasi bir bağlantının politik bir işareti haline geldi. Bir sonraki aşamada siyasetin kendisi kendi haline geldi (Güvenç, 2009: 33-35). Başka bir deyişle, kimlikler politika üretme aracı haline geldi. Günümüzde kimliğe dayalı siyasi araştırmalar ve bölümler, tüm dünyada ortaya çıkan siyasi tartışmaların odağıdır.

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)'nin çöküşü ile komünizmin yıkılması ve Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle, dünyadaki sınıf / ideolojik farklılıklara yapılan vurgu, kültürel farklılıklara ya da kimlik yapılarının farklılığına vurguya dönüştü. Ancak, küreselleşmenin kimlikler üzerinde önemli bir dönüştürücü etkisi vardır. Demokrasi, insan hakları, evrensel hukuk, sınırsız tüketim ve kültür kalıpları, çok uluslu kuvvetler arasında tepeden homojen bir baskı yaratırken, diğer yandan bu tek biçimliliğe karşı diyalektik yanıt, kültürel çeşitliliği ve yerelleşmeyi küreselleşme olarak alt gruplar yoluyla pekiştiriyor.

Küreselleşmenin kimlik üzerindeki bu ikili baskısı, Türkiye gibi felsefe alanlarında yer alan ulus-devlet kuruluşlarının idealleri ve egemenliği sorgulanabilir hale geliyor. Bu, ulus devletlerdeki milliyetçi hareketlerin güçlendirilmesine ya da daha güçlü bir muhalefet söyleminin geliştirilmesine yol açar. Hem ulus üstü sosyalizm biçimlerinin oluşumu hem de yerelleşme, toplumlaşma yolundaki gelişmeler, kimlik sorununu gündeme getirmekte, ulus-toplumun yeniden tanımlanmasını ve yeni uyum arayışını gerektirmektedir (Özyurt, 2005: 25).

Küreselleşme sürecindeki farklılıkların önemli olmasına rağmen, bu kimliklerin ve bunlara dayanan siyasi tasarımların ve girişimlerin demokratik kurumlarla ve değerlerle nasıl bir ilişki kurdukları önemli bir sorundur. Sosyal ve kültürel çoğulculuğun, politik çoğulculuk yönünde gerçeğe dönüşmesi gerekir. Küreselleşme meşrulaşmış fark; ancak bu öz demokratikleşmeye yol açan bir durumu tarif etmemektedir. Ayrıcalık çeşitliliğini artırarak her zaman kimliği ve diğer sosyal gruplara değerlerini empoze etme gibi despotizmin olasılığı vardır. Kozmopolit demokrasi, önlenmesi için politik bir çerçeve olarak işlev görebilir: Ötekinin değerlerini ve kimliğini kendi kadar geçerli ve meşru kılan ve kültürel çoğunluğu güçlendiren bir çerçeve olarak görülmektedir (Sarıbay 2000: 226).

Türkiye'nin siyasetteki ihtiyacı, toplumun kavramlarını ve değerlerini birleştirmedeki farklılıklar göz önünde bulundurularak düz bir çizgi olmalıdır. Kimlik iddialarının sosyal yapısını daha parçalı bir çerçevede edinmeye ve benimsemeye çalışan etnik, dini vb. dışlayıcı bir çerçevede uzlaşmaya ve entegrasyona değil, çatışmalara ve şiddete yol açacaktır. Bu nedenle aynı toplumu oluşturan insanlar arasındaki farklılıklar, ortaklıklar, aynılık ve tarihsel yakınlık artırılmalıdır. Sosyal hayatta farklı etnik / dinsel vb. kimlikleri olan kişilerin bir arada yaşama tehlikesi veya engel oluşturması mümkün değildir. Burada, bir anlamda, farklılıkların marjinalleşmesi ve nihayetinde diğerinden korkmak, bu eğilimlere zemin hazırlar. Dünyada hiçbir etnik veya dini temizlik yapılamayacağı ve bunun da onarılamaz sonuçlarla ve kapanmayan yaralarla yapılabileceği görülmektedir (Keyman, 2007: 23-27).

Modern devletin meşruiyet gereksinimlerini karşılayan bir siyasi çoğulculuğun doğası ve sosyal çoğulculuğun önündeki engelleri kaldırmak için yapılması gereken genişlemelerdir. Uluslararası ilişkilerin ve uluslararası hukukun egemen ulus devletlere dayalı bir sistem olarak bireyleri ve devlet dışı örgüleri hukukun konusu olarak kabul etme eğiliminde olduğu bir dünyada, bu adım yeni bir ulus devletin olduğu bir dönemde özellikle önemlidir. Yeni bir oluşumun eşiğinde sınırsız bir siyasi/kamusal alan ve sınırsız bir politik kamusal alan benimsemek ve devletin istikrarlı yönetim değerlerine uyarlanmış sınırlı çoğulculuğu benimseyerek çok sayıda sınırsız siyasi kamusal alan benimseyen bir seçim sistemi oluşturmak ve muhalefetin gerçek siyasi alternatifler üretebileceği meşru bir demokratik süreci teşvik ederek demokratik çoğulculuk hedeflenmelidir (Köker 2006: 208-210).

2.3.3. Türkiye'de Kimlik Sorunu

Cumhuriyet kurulduğunda ve yeni rejimin temelleri atılmaya başladığında, din ve İslam kimliğine karşı baskıcı radikal diye adlandırılabilecek bir yaklaşım ortaya çıktı. Böylece İslami kimlik ve İslamcı politika, uzun süre devam edecek olan baskı ve Türkiye'de kimlik sorunlarına devam edecek ve Türkçülük bağlamında "milli kimlik" siyaseti ekseninde sorunlar yaratmıştır (Ekinci, 1999: 67).

Türkçülük politikası, İslam ile İslamcılık arasında ayrım yaparak dışlayıcı bir sürece girdi. Bu iki söylem birbiriyle aynı hale geldiğinde, Kemalist Türk milliyetçiliği kurulmaya başlandı ve Türkçülük ile İslam arasındaki gerilimler ortaya çıkmaya başladı (Ahmed, 2010: 98).

Gerginliğin temel nedeni, Batı medeniyeti ve siyaseti çemberi içinde gerçekleşmeye çalışılan İslam karşıtı ve Osmanlı karşıtı temelinde yeni politikalar ve dünya görüşü oluşması. Benzer bir ilişki ve gerginlik, Türkçülük ile Anadolu'da yaşayan Türk olmayanlar arasında da yaşandı. Türk milli ve milliyetçi terimleri, milliyetçi olmakla beraber bütünleştirici anlamda kullanılmasından dolayı birleştiricidir. Bu terimler, Anadolu'nun bütün İslami unsurlarını kapsar: Türkler, Kürtler, Çerkezler, Araplar ve Lazlar. Ancak, ulusal devletin kurulmasından sonra Türk ulusal kimliği tesis edilirken, Türk dışındaki farklı unsurlar Türk kimliğine entegre edilmeye çalışılmış ve farklılıklar olmadığı için tezler geliştirilmiştir (Ahmed, 2010: 99). Bu durum Türkçülük ile özellikle Kürtler arasında ciddi bir gerginliğe neden olmuştur.

Yeni rejimin kurulmasıyla İslamcılık, yollarını Türkizm ve batılılaşmanın başlangıcından ayırarak farklılaşmalar yaşamaya başladı. Çünkü bu dönemden sonra İslamcılık yasal ve politik olarak yoksun ve dışlanmış bir hareket haline geldi. Türkiye Cumhuriyeti'nin Türk kimliği konusunda yaptığı başlıca seçimler belirleyici oldu. Çünkü kimlik konusunda yapılan seçimler İslami unsurları dışlayan niteliklere sahipti. Bu nedenle, İslami taleplerle ortaya çıkan hareketler Cumhuriyet rejimi ve yapım aşamasında olan ulusal kimlik açısından diğer konumda tanımlanmaktadır. Diğeri olarak tanımlanan İslamcılık fikrine karşı ciddi önlemler alınmıştır. Ancak, 1950'lere gelince bastırılmış ve dışlanmış olan İslamcılık, güçlenmiş bir şekilde geri dönebilmiştir (Bilgiseven, 1992: 28-29).

Kolektif bir kimlik, sembollerin, hatıraların, sanat eserlerinin, geleneklerin, alışkanlıkların, değerlerin, inançların ve bilgilerin yer aldığı bir gelenekten, geçmişin mirasından kolektif hafızaya kadar inşa edilir. Kültür, bu belleğin ana taşıyıcısı ve

destekleyicisi olarak işlev görür. Kültürün, topluluk için bütünleştirici, ortak bir kimlik oluşturucu niteliği olduğu doğrudur, ancak toplulukta mutlaka bir bütünlük olması gerekmez (Cohen, 1999: 18-20). Nefret ve düşmanlık tarafından tanımlanan uzun vadeli çatışmalarda yaşayan geleneksel düşmanlar bile, en azından olumsuz anlamda birbirlerinin kimliklerini oluştururlar. Başka bir deyişle, tarihsel ve küresel seviyeye bakarsak, kimlikleri bir anlamda insan topluluklarının genel varlığıdır. Elbette, kavramın şu anki konusu daha dar bir çerçevede, bazı ulus-devlet sınırları içindeki farklı kültürel grupların bir arada bulunmasının politik imkânları ve sonuçlarıyla ilgili olarak sıklıkla ortaya çıkar. Liberal adalet çerçevesinde, bireylerin hak ve sorumluluklarını yerine getirdikleri sorumluluk politik toplumu ve bireylerin belli bir dili, kültürü ve tarihi paylaştığı ve kültürel topluluğun üyeleri olduğu kültür toplumu söz konusudur (Fay, 2001: 316).

Bu noktada kimlik sorunu ve özellikle Türkiye'de, karmaşık siyaset sahnesini belirleyen kültürel dinamikleri de; Sivil toplum ve post modern düşünce hareketlerinin, İslamcı siyaset ve Kürt sorununun tartışmaya dâhil edilmiştir. Hatta farklı siyasi ve entelektüel konumlarını bağlayan bir zemin oluşturduğu söylenebilir. Örneğin, siyasi çoğulculuğun savunucuları, otoriter milliyetçiliğin alternatif olarak İslamcılığın ilerlemesinin sivil toplumun gelişimine hizmet ettiğini öne sürerler (Gülalp, 2003: 161).

Küreselleşme süreci kimliğinde ulus devletin zayıflamasıyla eşzamanlı olarak yükselen çok kültürlülük, 1990'lı yılların başlarında İslamcı düşünceyle siyaset ve Türkiye'nin post modern kaygıları, aynı dönemin ortak post modern düşünce arasındaki benzerliklerin çarpıcı olduğu görülmektedir. Hem İslamcı hem de postmodernist eleştirinin amacı, modern ulus-devletin üniter ve merkezci doğasıdır. İslamcı aydınların 1990'lı yıllarda Medine Konvansiyonu tartışmalarında gündeme getirdiği çok dillilik kavramı; Her bir kültürün çoğulcu yapısı ile uyumlu görünmekte ve kendine özgü değerleri tanımaktadır (Ekinci, 1999: 68).

Bireylerin baskı altında belli bir kültüre sahip olmalarının anayasal güvenlik tarafından serbest bırakılması bir zorunluluktur, ancak bu tek bir kimliğe götürecek bir saflık biçiminde düşünülmemelidir. Aslında, birden fazla kimliği olan

toplumlarda bu, bir bireyin birden fazla kimliğe sahip fakat bir başka kimliğe sahip rolünü zorlayan bireylerden başka bir şey değildir.

2.3.4. Türkiye'de Kimlik İnşası

Kimlik inşası, siyasal ve kültürel sosyalleşme süreçlerinde önemli işlevler üstlenen bazı kurgu ve gerçeklere dayanmaktadır. Bu nedenle, tüm siyasi yapılar için önemli bir dinamiktir. Kimlik politikaları, dünya ölçeğinde ortaya çıkan sosyal, politik hareketleri kapsayan bir kavram olarak kullanılır. Batıda yeni toplumsal hareketler bağlamında tanımlanır ve bu nedenle demokratik iddialarla birlikte değerlendirilir. Kimlik politikaları üzerine geliştirilen yaklaşımlar, genellikle kimlik veya tanıma taleplerini ifade eden farklı grupların şikâyetlerine dayanmaktadır. Mağduriyet psikolojisinin söylemi hem kimlik arayan aydınlar hem de bu talepleri haklar temelinde meşrulaştırmaya çalışanlar tarafından sıklıkla kullanılmaktadır. Oysa gerçekte, kurban kimlik politikalarının kıskandığı toplumsal düzendir (Keyman, 1998: 43).

Kimliğin, verilen ya da kurgusal olmasına rağmen, politik projenin temel aracı haline gelmesi, bir başka deyişle, politikanın kimlik kıskacına girmesi, toplumsal grupların kapanmasına yol açmakta ve diğerini kurumsallaştırarak şiddete ve fanatizme yol açmaktadır. İster dini ister etnik ister milliyetçi olsun, ister cinsiyetçi olsun her türlü fonemantizm, kimlik politikalarıyla keskinleştirilir ve potansiyel bir şiddet kaynağı haline gelir. Kimlik politikalarını keskinleştiren ve kimlikleri sınıflandıran faktör, kimlik söylemini tarihsel olmayan, tek boyutlu, basmakalıp bir gerçeklik boyutuna indirgemek anlamına gelmektedir. Çünkü bu yollarla, bireyler ve gruplar hem kimlik oluşturabilir hem de konum alabilecekleri politik bir alan inşa edebilirler. Böylece kimlikleri siyaset yapma dinamikleri oluşuyor. Türk toplumunda kimlik oluşturma süreçleri her zaman politik değişimin dinamiği olarak hareket etmiştir (Giddens, 2002: 245). Kimlik politikaları çerçevesinde şekillenen politikalar, siyasi yapıyı Osmanlı İmparatorluğu'ndan günümüze etkileyen bir etken olmuştur ve genel olarak sosyal yapı üzerinde belirleyici bir etkiye sahiptir.

Batılılaşma/modernleşme politikasının başlangıcından beri, Avrupa'da ortaya çıkan ulusal kimlik kimliğine karşı durmak ve milliyetçi hareketin yıkıcı etkilerini ortadan kaldırmak için başlan Osmanlı kimliği kavramı öne sürüldü. Böylece, Osmanlıcılığın fikrine paralel olarak, sonraki dönemleri etkilemek için kimlik politikalarının temeli oluşturulmuştur. Başka bir deyişle, Osmanlı kimliğinin politik ve sosyal içeriği ile kimlik politikaları siyaseti ateşlendi. Daha sonra, İslamcılık, Batıcılık, Türkçülük ve Yerelleşme gibi politik hareketler ortaya çıktı; her biri ayrı bir kimliğin oluşturulmasına yol açmıştır. Türk siyasal ve sosyal yaşamında günümüze kadar kimlik, Osmanlı İmparatorluğu ve Cumhuriyet ekseninde oluşturulan politikaların izdüşümleri her zaman kendini duygu biçiminde bulmuştur (Parla, 1993: 22). Başka bir deyişle, kimlik siyaseti, bugün geçmişte olduğu gibi, yarın da Türkiye'deki siyasal ve sosyolojik tartışmaları belirlemeye devam edecektir.

Tanzimat'ın ilanıyla ortaya çıkan Osmanlıcılık politikası, Osmanlı Devleti'nin klasik ve uzun vadeli politikasının ekseni değiştirdiği anlamına geliyordu. Çünkü 1860'lardan sonra Osmanlı, İmparatorluğun uzun süredir takip ettiği uzun ulus sisteminin yerine geçmeye çalışan yeni bir kimlik politikasını ifade eden bilinçli bir ideolojik projeye dönüştü. Millet sistemi, Osmanlı toplumunda kimlik sorununun dini bir renk kazanmasını ve etnik boyutu dışlayan bir çerçevede sürdürülmesini sağlayarak İmparatorluğun kimlik politikasının temelini oluşturuyordu. Aidiyet ve aidiyet hissi eşsiz bir biçimde gelişmiştir. İnanç, inşa edilmiş mutlak tez tarafından oluşturulan bir kimlik biçimine dayanmak yerine, mevcut yaşam uygulamalarına tabi olmak anlamına geliyordu. Ait olunmanın somut yansımaları, vergilendirme, askerlik, kavga ve hanedanlığa olan sadakat arasındaki günlük ilişkilerin formları tarafından da şekillenmiştir (Timur, 2010: 167-168).

Avrupa'da ortaya çıkan milliyetçiliğin yurtsever işlevi, İmparatorluktaki Osmanlıcılık ideolojisi ile karşılanmaya çalışıldı. Özellikle Fransız Devrimi tarafından yaygınlaştırılan ideolojiye ve kimlik bilincine karşı çıkan paralel bir inisiyatif olarak Osmanlıcılık ve Osmanlıcılık yoluyla geliştirilecek kimlik politikası da devletin devamı olarak benimsenmiştir. Çünkü Osmanlı kimliğinin Osmanlıcılık ekseninde oluşacağı bilinciyle, İmparatorluğun yüceltileceği ve tüm farklılıkların

aynı duygu çerçevesinde birleştirileceği ve türbülansın yavaşlayacağı öngörülüyordu. Bütün bu amaçlara rağmen, Osmanlıcılığın sistematik bir düşünce olduğu söylenemez. Ancak bu, Osmanlıcılığın ortak bir hayran kitlesi olmadığı, emperyalist politikaları etkilemediği ve entelektüel alana cevap vermediği anlamına gelmez. Ancak, Osmanlıcılık politikası çerçevesinde yapılan reformlar, Müslüman olmayan unsurların Osmanlılardan uzaklaşmasına ve Batı güçlerine yaklaşmasına neden olmuştur (Karakaş, 2008: 69).

Türkçülük hareketi kültürel ve politik argümanlarla güçlendirilmiş olmasına rağmen, ulus-devletin ideolojik bilincini yerine getirmek için henüz bir anlam kazanmamıştır. Çünkü Türkçülüğün amacı ulusun kozmopolit sistemine dayanan bir İmparatorluğun şeytani seyrini önlemekti. Bu gerçekleşemezse, Türkçülük, emperyal ideolojiden kaynaklanan Türklerin ihtiyaçlarını karşılayacak olan Türk düzensizliğini bir araya getirebilecek bir model olarak görüldü. Aynı zamanda Pantürkizm olarak da adlandırılan bu idealin sınırları, Türkleri bir Turan denilen hayali bir bölgede birleştirerek etnik bir dayanışma ruhu yaratmak için genişletilmeli ve öngörülecekti. Aslında, Pantürkizm, Osmanlı İmparatorluğuna yalnızca yeni bir etnik dayanışma ruhu değil, aynı zamanda psikolojik düzeyde yeni bir jeopolitik konum vermeyi vaat etti. Bu jeopolitik konum oldukça cesur bir şekilde tanımlanmıştır (Georgeon, 1986: 41-42). Çünkü bu, beyaz Avrupa ile sarı Asya arasındaki tampon, üçüncü bir dünya ve Osmanlı İmparatorluğu tarafından yönetilen Türklüktü.

Milli mücadele süreci, Türklüğün Türk milliyetçiliğine dönüştürüldüğü bir dönemdi. Bu dönüşüm, Türkçülüğün en köklü farklılaşması anlamına gelir. Bu dönemden itibaren Türkçülük, Pantürkizm ve Turancılık gibi ideolojiler tarafından terk edildi ve bölge milliyetçiliğine bölgesel bir karaktere dönüştüğü görüldü. Cumhuriyetle kesin bir seçim haline gelen Türk milliyetçiliği kavramı, Türk milletinin yeniden yapılanmasını da ifade ediyor (Karpat, 2009: 49).

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, eski algıların tasfiyesi üzerine kurulacağından dolayı yeni açıklamalara ve meşruiyet dinlenmelerine ihtiyaç duyuyor. İhtiyacı karşılayacak yeni bütünsel yapı ulus temelli bir Türk toplumu. Yeni hayal gücü bağlamında, ulusal kimlik, ulusal kültür temelinde inşa edildi. Ulusal kimliği

oluşturma sürecinde, Türklerin geleneklerini ve inançlarını koruyabilmenin yanı sıra mümkün olduğunca vazgeçmek için bir yolu izleyen bir yol izledi. Cumhuriyet döneminde bir süredir uygulanmakta olan Milliyetçilik, varsayımsal bir Türk ırkına dayandığından, kültürdeki İslami unsurların arındırılması, bilim bilimi olarak adlandırılmış ve yüksek derecede dincilik karşıtı olarak kabul edilmiştir (Smith, 1991: 103).

Türkiye'de kimlik oluşturmak isteyen bir irade her zaman aktif olmuştur. Kronik problemlerin birçoğu, bu durumda 'sosyal fikir birliğinin' ortadan kaldırılması güçlü bir potansiyel taşıyor, ancak şu anda Türkiye de böyle bir çözüm gerçeğe çok yakın değil.

2.4. Türkiye'de Sosyal ve Kültürel Kimlik İle İlgili Anayasal ve Yasal Düzenlemeler

İkinci bölümümüzde, Osmanlı İmparatorluğu'nun kimlik yapısı, İslamiyet ve kimlik ilişkisi açıklandıktan sonra Cumhuriyet dönemi kimliklerinin doğuşu, Türkiye'de kimlik sorunları ve siyasi kimlik konuları araştırılmıştır. Ayrıca kültürel ve sosyal kimliklerin yasalarda ve anayasal düzenlemelerde yer edinen maddeleri araştırmaya dâhil edilip detaylandırılmıştır.

2.4.1. 1921 Anayasası'nda Sosyal Kimlik Süreci

Temel olarak, ilk yazılı Anayasa Polonya tarafından kabul edilmiştir (1791). Ülkenin bağımsızlığını kazandığı dönemde kabul edilen 1921 Anayasası, Türk anayasal üreticilerini etkiledi.

Polonya, Avrupa anayasal hareketleri içerisinde boyutlandırılması gereken bir ülkedir. Polonya'nın anayasaya benzer kurallar tarihi geri dönüyor (Ludwikowski, 1987: 118-130), örneğin, 16. yüzyılda, soylu devletlerin cumhuriyeti olarak kabul edilen ülkenin anayasa tarihi, Birinci Cumhuriyet'tir (Cole, 1998: 5-14). Literatürdeki ilk yazılı anayasa 1787 ABD ve 1791 Fransız Anayasası olarak bilinir. Polonyalılar, anayasalarını 3 Mayıs 1791'de Fransız Anayasasından dört ay önce kabul ettiler. Bu nedenle, Avrupa'da ilk yazılı anayasa Polonyalılar tarafından

çıkarıldı. 18. yüzyılın ikinci yarısında, anayasal hareketlere dayanan Batı siyasi düşüncesinin bazı metinlerinin Lehçe'ye çevrildiği ve Montesquieu veya Rousseau'nun Polonya kültürel elitleriyle ilgili olduğu not edilmelidir (Gözler, 2010: 69). 1791 Fransız Anayasasını hazırlarken, Polonyalı devlet adamları ve düşünürler, Fransız Anayasasını şekillendirenlerin faaliyetlerini büyük bir ilgiyle takip ettiler (Flanz, 1956: 34).

18. yüzyılın sonunda muhafazakâr ve modern arasında bir mücadele gözlenir. Kral Poniatowski ve Polonya aristokrasisinin Aydınlanma fikrine yakın olan kısmı, anayasal bir metinle ülkenin muhafazakâr aristokrasisini sınırlama eğilimindeydi (Gönenç, 2002: 52-55). Üstelik bu metin sadece bir ülkeyi ilgilendirmiyor. Anayasa düzeni, Polonya-Litvanya siyasi birliğine dayanıyor (Ludwikowski, 1987: 147-148). 3 Mayıs 1791 Polonya Anayasası, güçlerin ayrılığı ilkesini benimseyen anayasal bir monarşidir. Bu anayasa kısa ömürlü olmuştur (1791-1792). Türkiye'nin ana kaynaklarından bazıları, Avrupa'nın ilk yazılı anayasası olarak belirtilen başarısızlıktan bahsetti. Kabulünden dört yıl sonra, hükümet başlangıçta devrilmiş ve anayasa tamamen kaldırılmıştır. Bununla birlikte, bu metin Polonya milliyetçiliği ve Polonya siyasi kimliği nedeniyle önümüzdeki yüzyıllarda bir gurur kaynağı olmuştur, çünkü pek çok Avrupa ülkesinin bu anlamda yazılı bir anayasayı benimsemediği ve yazılı olduğu bir zamanda kabul edilmiştir. Modern anayasal sistematik haldedir. 1791 Anayasası, bir asırdan fazla süredir Polonya'nın görev süresi için mücadele içerisinde bir sembol olacak. Dolayısıyla, 1791 Anayasasından yaklaşık 130 yıl sonra, Polonyalılar Cumhuriyet rejimini bağımsızlıklarını kazandıkları bir süreçte (1921) kabul ettiler ve anayasa rejimi öngörülmesine rağmen, 1791 Anayasasını ve anayasanın ilk bölümünü kabul etti. bu metne referans değildi. Bu nedenle, ülke Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra bağımsızlık kazandığında, Polonya'nın bağımsız bir ülke olmadığı ve anayasacılığın bu geri kalmışlığının bir başka güçlü varsayım olduğu vurgulandı (Zubic, 2014). Komünizmin 1950'lerden önceki çöküşünden sonra, her 3 Mayıs Polonya'da milli bir gün olarak kutlanır.

1789 Devrimi'nden sonra Fransa bir anayasa fabrikası olarak çalıştı ve birçok ülkede farklı rejim girişimleri anayasa avukatlarının ve siyasi seçkinlerin dikkatini çekti. Polonyalılar ayrıca 1875'te III. Cumhuriyet anayasasını etkiledi. Cumhuriyet Anayasası (1875-1940) Avrupa'da, özellikle iki dünya savaşı arasındaki Doğu Avrupa'da yeni rejimler için önemli bir kaynak olmuştur (Gönenç, 2002: 76). Bu anayasa ile Fransa, ilk defa bir cumhuriyet rejiminde parlamenter sistemi benimsedi. Bununla birlikte, bu sistem her zaman monarşilerde, özellikle de Britanya'da uygulanmıştır (Eroğul, 1996: 71). III. Cumhuriyet Anayasası, Bonapartis ve Bonapartizme yanıt olarak yetkilerin ayrılığını ve parlamentonun üstünlüğünü dikkate aldı. Ancak uygulamada güçlü bir yasama organı, zayıf yürütme organı ortaya çıkmıştır. Polonyalılar bu anayasadan en üst yasalarını şekillendirirken, kısmen de savaşlar arası dönemdeki Alman ve Çekoslovakya anayasalarından etkilenerek ilham aldılar (Wrobel, 2010: 128).

III. Fransa'da Cumhuriyetin anayasal düzeni; Yasal olarak sorumsuz ve yetkisiz bir yetkili olan yüksek derecede bölünmüş parti sistemi, iki güçlü odadan oluşan yasama organı, sürekli olarak yönetilemeyen bir demokrasi hukukuna yol açma tehlikesiyle karşı karşıya kalan bir bakanlar kurulu ile birlikte. Bu ülkede, 100 yıldan daha fazla hükümetin 65 yılın başından sonuna kadar kurulmuş olması, bu anayasanın Fransa'daki sorunları hakkında fikir verebilir (Lipson, 1984: 334-337; Eroğul, 1996: 72).

1921 Polonya Anayasası önündeki ülkenin seçkin bir kısmı III. Fransa Cumhuriyeti'nin cumhuriyetçi parlamento rejimine karşı bu ilgisi, o dönemde Polonya'nın siyasi yaşamında çok etkili olan savaş kahramanı Mareşal Pilsudski ve destekçilerinin tek bir adam rejimi kurabilmesi endişesiyle açıklanmaktadır (Wrobel, 2010: 129; Lukowski ve Zawadzki, 2006). : (232; Leslie, 1983: 148-149). Konunun diğer tarafında, I. Dünya Savaşı sonrası Polonya ile ilgili farklı bir gerçeklik var. Rusya, Avusturya ve Prusya'dan ayrı toprak unsurları, bunlardan kaynaklanan demografik sorunlar, mücadelenin uzun yıllar boyunca farklı ülkelerin egemenliğinde olan bu bölgelerdeki siyasi seçkinler üzerindeki etkisi, birlik ve istikrarlı bir siyasi topluluk inşa etmek (Leslie, 1983). 147. Ayrıca, Polonya bu

dönemde büyük ekonomik meselelerle uğraşmak zorunda kalmıştır. Bu nedenle, ülkenin siyasi elitlerinin demokratik rejimi, III. Fransa'nın anayasal modeli sorgulandı. Fransa'nın deneyimli politikacıları, Polonya gibi bazı ülkelerin Fransa'nın mevcut anayasal düzeninden ilham almasına şaşırdı (Lee, 2002: 182-183).

1921 Polonya Anayasası kabul edildiğinde, Fransa'daki 1875 anayasal düzeni 46. yılındaydı ve krizlerle mücadele ediyordu. Bununla birlikte, Polonyalılar bu ultra-parlamento anayasal düzenini benimsemiştir (Wrobel, 2010: 129). Ayrıca, Polonya Kurucu Meclisi anayasa seçim sistemini de içermekte ve göreli temsili kabul etmektedir. Fransa'da olduğu gibi ülkedeki siyasi parti sisteminin de parçalanmış ve uzlaşmaz doğası, tıpkı Parlamentonun ilk kanadı olan Sejm'de güçlü parlamenter çoğunlukların oluşmasını engelliyor, ideolojik sapma güçlüdür (Wrobel, 2010: 128).

Anayasal düzen uzun ömürlü değilse, metinde açıklanan kurumsal yapı tek başına sorumlu değildir. Ancak yeni bağımsızlığını kazanan bu ülke için, parti sistemini yönetecek ve işleyen bir demokrasi tesis edecek istikrarlı bir rejime, anayasal bir düzene ihtiyaç var. Savaş kahramanı Mareşal Pilsudski'nin yükselen karizması, çoğulcu liberal demokrasiye, anayasa üreticilerinin bir kısmına ve yürütmeyi güçlendiren ve yasama organını güçlendiren önerilere olan ilgilerden kaynaklanıyor. Uygulamada, 1921 Anayasası iktidarsız bir rejim (Sejokrasi) yarattı ve ülkenin çok fazla istikrara ihtiyacı olduğu zaman, anayasanın kendisi istikrarsızlığı arttırmada etkili oldu (Cole, 1998: 22-23). 1924'de, Polonya'daki parlamenter rejime hazırlanırken Türkiye'ye Temel Organizasyon Yasası, en fazla güvensizliğe ulaştı; ancak rejim yavaş yavaş halk desteğini yitirmeye başladı (Wrobel, 2010: 138). Polonya Anayasasının Genel Kurul toplantılarında bahsedildiği yer, aynı zamanda Parlamentonun da önemli bir kısmını işgal eden cumhurbaşkanının statüsü ile ilgili hükümlerdir. 1921 Konseyi'nin taslak metninde, Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM), Büyük Millet Meclisi'ne (BMM) Polonya Anayasasına karşı yetkisiz ve sorumsuz bir başkan önerdi.

1923 yılına kadar ulusal mücadelenin başlangıcı olan Mustafa Kemal, Türk etnik kimliğine önem vermekten titizlikle kaçınır; "Türkiye devleti", "Türkiye halkı", "Türkiye ordusu", "Türkiye kadınları" gibi kavramları kullanmayı seçti. Tanımların

etnik bir kimlikten ziyade coğrafyaya atıfta bulunulması anlamlıdır. Ancak, bu dönemin anayasal belgeleri ve kurucu değerleri incelendiğinde, vatandaşlığın açıkca İslam'ın ortak paydaları üzerine kurulduğu görülmektedir. Söz konusu belgelerde ve açıklamalarda, Ulusal Pakt sınırları içerisinde yaşayan topluluk; ”Anasır-ı İslamiye-ti Türk,“ İslam çoğunluğu, “ana akım İslamcılığı”, “Osmanlı-İslam toplumu”, “Türk ve Kürt unsurları”, “Kürtler, Türkler, tüm İslami unsurlar” tanımlanmıştır. Kavram olarak bu ifadelerden ve uygulamadan, Müslüman olmayan unsurları dışlayan bir vatandaş anlayışının hâkim olmaya çalıştığı anlaşılmaktadır (Oran, 2004: 73).

23 Nisan 1920 Cuma günü en eski üye olarak Sinop Mebusu Şerif Bey'in konuşmasıyla başlayan BMM, daha sonra ana örgüt 23'ün ilkelerini belirledi. Bu Mustafa Kemal'in 24 Nisan tarihli konuşması ile yaptığı konuşma, 1920 formasyonu yönlendirmek amacıyla, Mustafa Kemal konuşmasında şu ilkeleri vurguladı (Atatürk, 2004: 300):

1. Bir hükümetin kurulması zorunludur.

2. Bir hükümet başkanını tanımak doğru olmaz. (Geçici olsa bile) ya da padişah vekili seçmek doğru olmaz.

3. Meclis tarafından temsil edilen ulusal irade, ülkenin kaderini fiilen ele geçirdi ve meclisin üzerinde bir güç yok.

4. BMM yasama ve yürütme yetkilerini toplar. Meclis'ten seçilip atanacak bir delegasyon devlet işlerini yürütür. Meclis Başkanı da bu kurulun başkanıdır.

Bu ilkeleri içeren teklif tartışıldı ve meclis kararı olarak kabul edildi. Aslında, 5 ilke adı altında yeni bir devlet kurulması ve yeni bir hükümet kurumu ana ilkeleri burada öngörülmüştür (Tanör, 1998: 235). Heyet yürütme organı ya da gücü değildi ve sistemde güçler ayrılığı yoktu ve BMM, yasama ve yürütme güçlerini kendi yas yetkilileri ve erk ajanlarının ellerinde toplayan tek güç ve organdı. Nitekim, ilk BMM tarafından kabul edilen yasaların neredeyse hepsinde, Büyük Millet Meclisi Yürütme Kurulu (BMMYK) bu yasanın ‘‘işbu kanunun icrasına BMM memurdur’’ uygulanmasına dair ilke, yasaya dâhil edilecek, böylece

parlamentonun yürütme yetkisine sahip olacak (Tanör, 1998: 237). JJ Rousseau'ya göre, "Hiçbir şey yokmuş gibi bir şeyin icra edilmesinin iradesinin genel iradesinin egemenliği, başka birini asla göz ardı etmez... Başkasına geçebilir ama sonsuza dek geçemez (Rousseau, 1997: 31).

BMM'nin varlığını ve meşruiyetini kanıtlama çalışmalarının ilki, 29 Nisan 1920 tarihli ve 2 Nisan tarihli Hıyanet-i Vataniye Kanunu'dur. Bu yasa, sözlü, yazılı veya sözlü yapan kişilere hain ilan ederek ölüm cezasıyla cezalandırmıştır. BM'nin meşruiyetine karşı fiili muhalefet ya da mağlubiyet kabul edilmemiştir (Başgil, 1940: 102).

İstanbul hükümetleri ile meşruiyet çatışmasının bir başka göstergesi, 6 Mayıs 1920'de İstanbul ile olan tüm resmi iletişimin kesilmesine ilişkin kararnamedir. Meşruiyet çatışmasında, İstanbul hükümetlerine en büyük darbe azalacak. İstanbul'un bu işgalinden sonra, Büyük Millet Meclisi Yürütme Kurulu (BMMYK)'nın onaylanması dışında, İstanbul tarafından yapılan ve yapılan tüm antlaşmalar ve sözleşmeler geçersiz sayıldı (Tanör, 1998: 234).

5 Eylül 1920'de kabul edilen Nişab-Müzakere Kanunu ile meclisin amacı belirlendi ve meclisin bu hedefin gerçekleşmesine kadar 5 tesisinden geleceği açıklandı. Bu amaç, İstanbul'daki işgal güçlerinin hilafetini ve egemenliğini korumak, ülkenin bağımsızlığını sağlamaktı. Amaç Halifeliğin ve Saltanatın taraftarlarını korkutmamak olabilir. Atatürk'ün nihai hedefi, saltanatı ve halifeliği ortadan kaldırmak ve hükümetin otoritesinin Ulusal Meclis'te toplanmasını sağlamaktı (Basgil, 1940: 105).

BMM her zaman Savunma-i Hukuk Hareketinin bir organı olarak statüsünü korumuştur. BMMYK, Türk Kurtuluş Hareketi'nin ilk yürütme organı olan Delegasyonun bir uzantısı olarak görülebilir. İlk Konsey'in en önemli amacı, Ulusal Paktın gerçekleştirilmesiydi (Aslan, 2001: 140). Mecliste yerinde tartışmalar ve anlaşmazlıklar olsa da (Goloğlu, 1971: 143-179), hiç kimse bu hedefin ötesine geçmedi.

20 Ocak 1921 tarih ve 85 sayılı kanunla kabul edilen 23 maddeden ve 23 maddeden oluşan kısa bir çerçeve anayasadır (Gözübüyük ve Kili, 1982: 93-96). Bunun temel sebepleri, Kanunun Teşkilat Kanunu'na aykırı olmayan Kanun hükümlerinin, asgari ortak noktaları tespit ederek sigorta ettirilmesi için sayılmasıdır. Tüm görüşlerin temsil edildiği mecliste geçiş dönemi yaşanmıştır. 1921 Anayasası, yeni bir egemenlik ve devlet anlayışı açısından büyük öneme sahiptir. Egemenliği kayıtsız şartsız olarak ilan eden ilk yazıdır ve millete aittir, "Türkiye Devleti" den bahsedilmiştir. Aynı bölgede başka bir devletin kuruluşunu ilan etmek, yeni anayasanın en devrimci yönlerinden biridir (Tanör, 1998: 253). Örgüt Yasası, açıkça iktidar ile birlik sağlanması ilkesini kabul etti. Yürütme gücü ve yetkinlik gücü, ulusun tek ve gerçek temsilcisi olan BMM'de ortaya çıktı (madde 2). Hükümetin I. Büyük Millet Meclisi Hükümeti unvanını taşıyacağını belirtmektedir. Bu sistemde, Delegelerin Yürütme Kurulu, kendisine bağlı olan ve kontrolü altında çalışan bir BMMYK kuruluştur. Başka bir deyişle, heyet oluşumunu bir geleneğe veya hükümdarın emrine değil, Meclis'in iradesine borçluydu.

Anayasaya göre, bu komite, BMMYK tarafından özel kanunlarına göre seçilen üyelerden oluşmaktadır. Onlardan birini seçiyorlar. Ancak, Meclis Başkanı, İcra Kurulu'nun doğal başkanıdır. Bu komite, BMMYK'ndan bağımsız ve bağımsız bir organdır ve meclisin bir organıdır. Meclisin yürütme çalışmalarını vekilleri aracılığıyla görebilmesi, yönlendirmek ve denetlemek, gerektiğinde görevden almak ve gerektiğinde görevlerini yerine getirmek için tipik olması kuvvetler birliği ve parlamenter hükümet için tipiktir. Meclise böyle bir yetki ve yetki vermenin pratik sebeplerinden biri ne padişahın ne de halifenin gerekli olmamasını sağlamaktı. Çünkü bu şekilde, padişahın iktidar başkanına ihtiyaç duyulmayacaktı (Tanör, 1998: 259-262). Örgüt Temel Kanunu'nun yarısı, il merkezi yönetim ve özellikle ademi merkeziyetçilik ve yerel yönetim ilkelerine ayrılmıştır. 1921 Anayasası, yerel yönetimlerde idare teşkilatı açısından aşağıdan yukarıya doğru bir kimlik yönetişim yapısı getirmiştir. 1924 Anayasası bu anlayışı terk etti ve yeniden düzenlenmiş klasik idari organizasyon yeniden canlandı (Tanör, 1998: 265).

2.4.2. 1924 Anayasası'nda Kültürel ve Sosyal Kimlikler

Cumhuriyetin ilan edildiği gün, 1921 Anayasasında çok önemli bir değişiklik yapıldı. 29 Ekim 1923 tarihli ve 364 sayılı Yönetim Sisteminde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun başlıklı bu kanun, devlet ilanıyla birlikte hükümet sistemine ilişkin önemli değişiklikler getirmiştir. Yeni sistem vekillerin ve başvuru sahiplerinin seçimlerini meclise sokup Cumhurbaşkanı'na devrederek mecliste meclis rejimine kaydırdı. Ancak, yargının, parlamenter sistemin bir başka özelliği olan devletin diğer yetkilerinden tamamen bağımsız hale gelmesi için, 1961 Anayasasını beklemek gerekecektir (Eroğul, 1996: 218-219). 1923 anayasa değişikliği ile getirilen bir başka düzenleme, "Türkiye'nin devlet dininin dini İslam'dır, resmi dil Türkçedir" (madde 2). Bu hükümler 1924 Anayasasında korunmuştur. Devletin resmi dini olarak İslam dininin oluşumu, Halifeliğin kaldırılmasından önce Halifeliğin destekçilerine sempatik görünme arzusu olarak yorumlanabilir. 3 Mart 1924'te Halifeliğin kaldırılmasıyla 1924 Vakıflar Örgütü'ne giden bir yol açıldı.

Taslak anayasa taslağının hazırlanmasına ilişkin bir öneri olmadan, Kanun-ı Esasi Kurulu, Meclis tarafından Genel Kurul'a sunuldu. Konsey (komisyon), BMM yasanın önerisi ile birlikte, esasen devrimimizin ruhu, bilim ve bilimin son telakkiyatlerinden büyük ölçüde faydalandığından, her zaman akılda tutulmuştur. İçeriğimizin hazırlanmasında ve cumhuriyet devletlerinin içtihatlarından oluşur (Tanör, 1998: 290).

Mazbatada 'da, egemenliğin koşulsuz millete ait olduğu ortaya çıkarıldıktan sonra TBMM tarafından kullanılacağı ve dolayısıyla yasama ve yürütme gücünün mecliste toplandığı belirtildi. Tedbir Yasama yetkisinden, vekâletname hiçbir zaman müsaade edilemez ve yürütme yetkisinin meclise ait olduğunu vurguladıktan sonra yetki ayrılığı olmadığı belirtilir. Bununla birlikte, Meclis, icra yetkisini en fazla emri aracına kadar icra yetkisini kullanmayacağından, görevlendireceği bir Delegasyon Başkanı ve İcra Komitesi aracılığıyla kullanır. Gelir Yürütme kuvveti düzensiz bir cetvel tarafından kullanılıyorsa ve Delegasyon Meclis seçildiyse, egemenlik hakkı önyargılı olurdu. Ancak şimdi, hükümeti kurma ve kontrol etme hakkı her zaman meclistedir. Asri ve büyük devletlerde, yönetim basit değildir ve birçok kurum ve

kuruluş gerektirir. Bu nedenle meclisin, kendi icra ettiği delegelere kolluk kuvvetini kullanması gerçekten bir evrimdir. Meclis, her türlü gücü kendi içinde toplama ve egemenlik hakkını kişisel ve etkin bir şekilde kullanma yetkisine sahiptir (Gözübüyük-Sezgin: 3-4).

Kanun-ı Esasi Konseyi tarafından hazırlanan anayasa taslağı 9 Mart 1924 tarihinde Genel Kurul'da görüşülmeye başlandı ve 20 Nisan'da bir miktar değişiklikle kabul edildi. Cumhurbaşkanı için en önemli değişiklik, Başkana Meclisi feshetme hakkı veren 25. Madde'dir. Bu makale milletvekillerinin çoğunun itirazıydı. Mesela, Karesi Milletvekili A. Süreyüzyıla Bey, 25. madde ile kurulan sistemin güçlerin güç birliğinden ayrılmasında yeni bir adım olduğunu iddia etmiştir. Aynı kişi Başkana bu tür bir hakkın tanınamayacağını ve ulusun egemenliğini temsil eden Meclisin bu hakkı Cumhurbaşkanı ile paylaşamadığını söyledi. Yasanın 25. maddesi, 130 üyeden 126'sının olumsuz oyu ile reddedildi. Akşin'e göre, Atatürk ısrar ederse, fesih meselesi tasarıdaki gibi düzenlenir. Muhtemelen, Atatürk'ün böyle bir ısrarı yoktu (Akşin, 1996: 171). Anılarında İsmet İnönü, Atatürk'ün 25. Maddenin reddedilmesine fazla zaman harcamamış olduğunu ve dikkatini parlamentoda çoğunluğun oluşmasına odakladığını yazıyor (İnönü, 1987: 190).

Meclis'in desteğini temel meselelerden almayı başaran Mustafa Kemal, TBMM'nin bu özelliğinden kazandığı güçle tüm yetkilerin tek kaynağı olma anlayışını korumak istemediği şeklinde yorumlanamadı. Yeni bir devlet kurdu (Alpkaya, 1997: 221). Ayrıca, 1923'te parlamento yenilenmiş olmasına rağmen, üyelerin yenilenen bir borçlanma olmadığını gösterdiği halde, Parlamentonun Başkan'a çok fazla güç vermeme konusunda neredeyse homojen olduğu önemliydi. Bugün böyle bir şeyin olamayacağı açıktır.

1924 Anayasası 105 maddeden ve geçici bir maddeden oluşmakta ve altı bölümden oluşmaktadır (3 Düstur Serisi, 491, A. 5: 1019-1032 sayılı Kanun). Türkiye'nin ilk bölümünde nitelikler ve devletin yasama organları tarafından organların ifade edeceği icra ve yargı yetkileri kullanılacaktır. İkinci bölüm yasamaya ayrılır, üçüncü bölüm yürütülür, dördüncüsü yargıya ayrılır, beşincisi

halkın sahip olduğu kamu hak ve özgürlüklerine, altıncı bölüm çeşitli bölümlere ayrılır.

Türkiye'deki Ulusal Kurtuluş Hareketi, daha yerel ve bölgesel bir kongreden (Erzurum, Sivas) başlayarak ve nihayet BMM'yi "meşruiyet" ve "yasallık" toplayarak kesin olarak nitelik kazandı. Bu özellikler, Türkiye'deki ulusal kurtuluş hareketlerinin çoğunda yaygındır, 20. yüzyılın diğer kurtuluş hareketleri "fiililik" fenomeninden (çete savaşları ve partizan, kamu savaşı vb.) Ayırmak önemli konulardır. Kurtuluş mücadelesini yeni bir anayasa altında sürdürme arzusu, altında yasallığın taçlandırılması anlamına geliyor (Tanör, 1998: 247). Atatürk yasa konusunda endişe taşır. Tüm otoriter tedbirler yasama organı tarafından alınır ve asla kanunun hükümlerini aşmaz. Yasaları asmak suretiyle çalışmaya alışkanlık olarak sayılır (Esen, 1971: 75).

Türkiye Cumhuriyeti'nin basından kaynaklanan rasyonel meşruiyetine, halifelik makamlarının kaldırılmasına, mahkemelere ve kanserlerin kaldırılmasına dayanan bir dizi yasal rasyonel meşruiyet yasasını benimsemiştir. Evlilik ve miras gibi özel alanlarda, dine dayalı geleneksel meşruiyet anlayışını reddetti (Alpkaya, 1997: 225-226). 1924 Anayasası'nın 3. maddesi, egemenliğin millete ait olduğunu, devletin millete dayalı meşruiyetinin kaynağı olduğunu değil, Tanrıya ait olduğunu belirtir.

Modern devlet, yasaların kolayca değiştirilebilir olduğu gerçeğini göz önünde bulundurarak bazı temel konulara anayasal bir statü vermiştir. Başka bir deyişle, devlete yasal olarak bağlanıyoruz. " (Poggi, 2005: 123-127). Bu bağlamda, anayasada Türkler Kanunu başlıklı bir bölüm olduğu dikkat çekicidir. Ayrıca, 1924 Anayasası'nın 103. Maddesi, anayasanın gerekliliğini şart koşar. Yasalardan, yine modern devletin, aynı yasanın değiştirilmesinde özel şartlar arayan ve 1. maddenin değiştirilmesini yasaklayan (hatta önerilmesi yasak olan) anayasal güvencelere verdiği önemi tekrar göstermektedir.

Poggi'ye göre, 19. yüzyıl devletinin özelliği, her bir devletin kendi bölgesindeki tüm güç ve yönetişim güçlerinin tek sahibi olmasıdır. Gelişimini

tamamlayan modern devletler doğal olarak monist oldukları için, bu devletler bölgesel bir bütünlüğe, tek bir para birimine, tek bir finansmana ve genellikle tek bir ulusal dile sahiptir (Poggi, 2005: 113-114). Türkiye Cumhuriyeti Cumhuriyeti'nin Lozan Barış Antlaşması büyük ölçüde belli oldu, para cezası yetkisine sahip bir devlet vakfı geliri olan Osmanlı Bankası'nın ihraç edilmesi için para otoritesine devredildi. Mali sistem için bütçe yasası yeniden düzenlenmiştir.

Bütçenin hazırlanmasına ilişkin 1924 Anayasasında bir takım kurallar getirilmiş ve devlet gelir ve giderlerinin TBMM tarafından Sayıştay (Mahkeme Muhasebesi) tarafından kontrol edileceği öngörülmüştür. -101). Modernleşmenin amaçlarından biri, herkesin vergi mükellefi olduğunu kabul etmekse, 1924 Anayasası'nın bu konuda bir hüküm verdiği görülecektir (madde 84-85). Anayasaya göre vergi, devletin genel giderlerine halkın katılımı anlamına geliyor ve verginin yasallığı şart. Resmi dil, 1924 Teşkilat Teşkilatı tarafından öngörülen Cumhuriyet Teşkilatı Deklarasyonu'ndaki değişiklikle çözüldü. Ayrıca, milletin fikir ve duygu bakımından birliğini sağlamak için Tevhid-i Tedrisat Kanunu çıkarılmıştır. Saatlerin birliği, devlet birliği ilkesine güzel bir örnektir. Fransız devrimcilerinin devrimden hemen sonraki saatleri örgütledikleri de biliniyor. Yapılan düzenleme ile Batı Anadolu'daki Fatsa, Sivas ve Antep şehirlerini terk etmek için bir hat bırakılmış ve ikinci zaman dilimini bu hattın batısına ve doğumdaki üçüncü zaman dilimini uygulamaya karar verilmiştir (Alpkaya, 1997: 224).

1924 Anayasası temel hak ve özgürlüklere fazla önem vermedi. Anayasa, bunları "Türk Kamu Hakları Anayasa" adı altında oluşturdu. Bu düşüncenin temel nedeni, TBMM'nin ulusun tek ve gerçek temsilcisi olduğu bir sistemde, bu hakların millet temsilcileri tarafından yasalarca yeterince korunacağı varsayılmaktadır. Bu anayasada, genel ve soyut özgürlük ve eşitlik öngörülüyor, ancak zorunlu ilköğretimin devlet okullarında ücretsiz olması (madde 87) ve sosyal haklardan asla söz edilmiyor (Eroğul, 1996: 217). Haklar, haklar, dokunulmazlık, işkence, işkence, analık, el koyma ve yasaklama, kişi güvenliği, düşünce, din, vicdan, söz, dilekçe, yayın, eğitim, yolculuk, iş, sözleşme hakları ve özgürlükler, mülkiyet hakkı, belgelerin dokunulmazlığı postayla, sansür yasağı, dernek ve toplantı hakları.

Görüldüğü üzere sendika, grev, toplu iş sözleşmesi ve toplu iş sözleşmesi gibi toplu iş hakları tanınmamıştır. Sosyal güvenlik, iş hakları, sağlık ve barınma hakları gibi alanlarda devletten söz edilmedi. Kısacası, anayasanın devlet felsefesi, toplumsal olmaktan ziyade liberal ve bireyci olduğu ve insanın hayatını tekrar düzeltmesi gerektiği inancına dayanıyor (Tanör, 1998: 311).

Ancak, anayasanın kaldırıldığı tarihe (1960) kadar haklar alanındaki sosyal adımlar göz ardı edildi. Bu gelişmeler iki yönde olmuştur: 1. Bazı sosyal haklar yaratan özel kanunlarla. Buna örnek olarak kömür madeni işçilerine (1920), kadınlığın önlenmesine ilişkin yasa, iş kanunu (1936) ve iş kazası, meslek hastalıkları ve doğum sigortası hakları (1945, 1950) verilebilir. 2. Anlaşma ve anlaşmalara uluslararası katılım yoluyla. Buna göre, iş ve meslek hastalıkları sözleşmeleri yasal sisteme dâhil edilmiştir (1937, 1946). 1924 Anayasası'nın sosyal hakları içermese de, özel yasalarla verilen hakların döneme toplumsal bir özellik kazandırdığı anlaşılmaktadır (Tunaya, 1975: 335).

1924 Anayasası, demokratik bir ruha sahip olsa da, çoğulcu ve merkezsiz demokrasi biçimine, çoğulcu ve otoriter biçiminden daha eğilimlidir (Tanör, 1998: 324-328; Özbudun, 2000: 33). Köklerini Rousseau'nun idari bakış açısıyla çeken çoğunluk demokrasisi, iri ya da iri milli irade çıkarılabilir, çoğunluğun iradesinin daima kamu yararına olduğu, çünkü işte bu, toplumun genel çıkarları, çoğunluğun çıkarlarıyla asla çatışamaz. Öte yandan çoğulcu demokrasi kavramı, demokrasiyi mutlak ve sınırsız çoğunluk kuralı olarak kabul etmemektedir (Özbudun, 2000: 33-34). Çoğulcu demokraside çoğunluk, en büyük azınlıktır. Bu açıdan, demokrasi elbette çoğunluk üstünlüğü ilkesine dayanmasına rağmen, azınlığın temel haklarına bağlayan bir rejimdir. Bu nedenle, çoğunluğun arzusunu ve kurumlarını sınırlayan önlemler demokrasinin özüne uygun değil. 1924 Anayasası, egemenliğin yalnızca TBMM tarafından yerine getirilebileceğini öngördü ve Meclis yasalarının anayasaya aykırı olup olmadığını denetleyecek bir kurum öngörmemişti. 27 Mayıs'tan hemen sonra yapılan 1961 Anayasasında Anayasa Mahkemesi bir çözüm olarak öngörülmüştür. Ek olarak, anayasa, Meclis'te çoğunluğa sahip olan siyasi gücü

dengelemeyi, ulusal egemenliğin TBMM ve diğer kurumlar tarafından kullanılabileceğini belirtiyor.

1924 Anayasası'nda Özbudun, çoğunlukçu demokrasinin tercihini çeşitli nedenlere bağladı. Birincisi, Fransa'nın idari bir sistem olarak ele alınması gerektiği ve o sırada Fransa'da anayasal bir yargılama bulunmadığı yönündedir. İkincisi, Cumhuriyet'i kuran yönetici kadronun, ulusun haklarının yalnızca ulusal ürünlerin ürünü olmayan organlar tarafından zarar görebileceğini düşünerek milletvekillerinin çoğunluğuna karşı korunacağını düşünmemesiydi. Bir diğer ve belki de en önemli sebep, böyle bir anayasanın daha elverişli olmasıdır (Özbudun, 2000: 35). Çünkü asıl sorun, radikal reformlarla toplumun ve devletin modernleşmesi olarak tanımlandı. Anayasa, hukukun kuvvetlerine köklü devrimleri hukuk duvarlarına uygulamayacak esnek bir çerçeve sağlamıştır (Tanör, 1998: 329).

Temsilci kurumların merkeziyetiyle ilgili olarak Türkiye Cumhuriyeti, Parlamentonun resmi bir onay yetkisine sahip olduğu durumlarda bile, meclisin siyasi yaşamın merkezini ve esas tarikat işlemlerinin alındığını ortaya koyan modern devletin bu özelliği içtenlikle geldi böyle bir onay istedi. Bu durum, her modern devlette olduğu gibi parlamentoda muhalefetin ortaya çıkmasına neden oldu ve parlamento, siyasi liderlerin büyüdüğü bir konuma gelebildi (Alpkaya, 1997: 226). 1924 Anayasası, TBMM''nin formülünü kullanan devlet meclisi adına çok daha fazla yüceltilmiş, temsili sistemi karartmıştır (Tanör, 1998: 295).

Modern devlette parlamentodaki her milletvekili yalnızca kendisini seçenler değil, bütün herkesin milletvekilidir (Poggi, 2005: 133-134). Vekâleti, halkın sevmediği milletvekilini hatırlama hakkına sahip değildir. Zorunlu görev yerini temsilci mekanizma almıştır. 1924 Anayasasında, her bir cümle, yalnızca kendisini dava eden çevreyi değil, millet milletvekilinin yardımcısıdır (madde 13), düzenlemenin yanı sıra bütün milletin genel ve politik temsilini ve seçiciler arasında bir seçim ve vekâletin seçilmesi söz konusudur (Tanör, 1998: 298). Milletvekillerinin ülkedeki herkesi temsil etmeleri, yalnızca onları seçenler değil, parlamentoya kamuoyu için özerklik kazanmaları için yardımcı olacak ve bu, yasama meclisinin yürütmeden daha üstün olmasına yardımcı olacak. Yasama, yürütme ve yargının 23

Nisan Meclisinde BMM çatısı altında toplanması ve yasama organının merkezi konumunda olması, Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde yasama-yürütme ilişkisini göz önüne alırsak oldukça önemlidir. Yani; Osmanlı anayasacılığı, padişahı aleyhinde dengeleyecek yasama meclisinin kurulması olarak ortaya çıktı. Burada yasama organı yürütmeden bir şey çıkarmaya çalışıyor. Öte yandan, 23 Nisan 1920'den sonra, tam tersi bir süreç yaşanmaya başlamış, bu kez bazı tavizleri yürütme mevzuatından çıkarmak ve ondan bağımsız bir yapı elde etmek için çaba harcamıştır (Akın, 2001: 412). Örneğin, 1961 Anayasası'nda, yasama organı birincil ve daha yüksek bir güç, yürütme ise kendisine sızmış bir otorite olarak tanımlandı. Bu ve benzeri durumlar, TBMM'nin 1920'den bu yana kazandığı merkezi konuma bağlanabilir.

Türk toplumu açısından, Cumhuriyet döneminin ilk anayasası olan 1924 Anayasa Teşkilatı, vatandaşlık tanımının bir sonucu olarak, 1876 ve 1921 Anayasası'ndan bir kopuşun sembolüdür. Örgüt Vatandaşlığı Tüzüğü aşağıdaki gibidir: (88. madde):

> *Türkiye ahalisine din ve ırk farkı olmaksızın vatandaşlık itibariyle (Türk) ıtlak olunur.*
>
> *Türkiye'de veya hariçte bir Türk babanın sulbundan doğan veyahut Türkiye'de mütemekkin bir ecnebi babanın sulbundan Türkiye'de doğup da memleket dâhilinde ikamet ve sinni rüşte vusulünde resmen Türklüğü ihtiyar eden veyahut Vatandaşlık Kanunu mucibince Türklüğe kabul olunan herkes Türk'tür. Türklük sıfatı kanunen muayüzyılen olan ahvalde izale edilir.*

Makalenin birinci paragrafında, vatandaşlık bağını dine ve ırka dayandırmayan, kapsayıcı bir ifade kullanılırken, ikinci paragrafta, "Türk babasının sularından doğan" gibi ifadeler, eski moda adamı "Türkçe kabul etmiş ve ikinci Türklük yasal olarak tanınıyor. Totoloji; "Eski bir Türk olan ya da eskiden Türk olan herkesin bir Türk olduğunu söyleyerek tanımlanır.

Vatandaşlar "Türkçe" olarak belirtildiği gibi, Diğer Maddelere Teşkilat Hakkında Temel Yasa Türkiye "insanlar" ve "Türkiye milleti" gibi ifadelere verilmez. Türkler “haklara tabidir. Nitekim 9. Madde, milletvekili seçme hakkının Türklere ait olduğunu vurgulamaktadır. Aynı şekilde, Organizasyon Örgütü'nün 5. Fas Yasası "Türkler Hukuku" unvanına sahiptir. Yine 68. Maddede, her Türk özgür, özgür bir yaşamdır ”, 69. Maddede ise Türklerin yine kanunların gözünde eşit olduğunu belirtmektedir. Vatandaşlık tanımının “ırk ve din ayrımı yapmadan” ifadesinin Türkiye nüfusunun bir sonucu olarak kaldırıldığı 88. maddede farklı din ve ırklara mensup insanlardan oluşuyor. Yine, metnin metninden, bu farklılıkların etnik köken değil, vatandaşlık açısından Türk olduğu anlaşılabilir. Maddenin ifadesi üzerinde böyle bir çıkarım yapmak mümkündür.

TBMM Anayasa Komisyonunun 88. maddesi teklifin hazırladığı metni hazırladı: “Türkiye'nin dini ve ırksal farklılıkları olmayan bir şekilde Türkiye'nin nüfusu olacaktır.” (Gözübüyük ve Sezgin, 1957: 436). İlk teklifte, ilk kayıt vatandaşlığı bulunamadı. Ancak, bu sürede Genel Kurul'da zorlukla eleştirilmiştir. Eleştiri, gayrimüslimlerin huzursuzluğuna odaklandı. Gayrimüslim unsurların Türkçe olarak kabul edilemeyeceği itirazları üzerine, yasanın metni vatandaşlık bakımından kapsamlı olarak eklenmiştir. Böylece, gerçek Türklerle Türkler arasında vatandaşlık açısından bir ayrım yapılır.

Örgütlenme Yasası'nın yürürlüğe girdiği dönemde ve özellikle tek partili Cumhuriyet döneminde izlenen politikalar vatandaşlık tanımındaki dışlayıcı özelliklere paralel olarak geliştirildi. Etnik referans ve dine işaret eden, ancak dinin kamusal görünürlüğünü geçmeyen ayrımcılık kavramı, ayrımcı, dışlayıcı, yabancılaştırıcı ve baskıcı politikalar olarak kullanılmıştır. Bu dönemde kabul edilen yasalar arasında ki Türk olmak, ”Türk kültürü soya, bağlı Türk hattı bağlı ve” Türk ırkı Bu. Türk olmayan köylerin adlarının değiştirilmesi öngörülmektedir; Müslüman olmayan vatandaşların mülkü teslim edildi ve ekonomik olarak zayıflatıldı; Müslüman olmayanlar kitlesel olarak göç etmek zorunda kaldılar; Türkçe dışındaki dillerin kullanımı engellenmiş; Alevilerin dini ritüellerini yerine getirdikleri yerler

olan Cem Konutları, tüm Tekke ve Zaviye kapatıldı ve Müslüman çoğunluğun dini sembol ve ritüellerine karşı baskıcı politikalar izlendi (Erdem, 2005: 270-274).

Tek partili Cumhuriyet döneminde, sadece kimlik alanında değil, sosyal yaşamın tüm alanlarında, otoriter ve hatta totaliter yönetim tarzı uygulanmıştır. Anayasanın güvence altına aldığı hak ve özgürlüklerin kullanımı engellenmiş; ifade ve örgütlenme özgürlüğü dâhil neredeyse tüm hak ve özgürlükler mümkün olduğunca azaltılmıştır; Bu daralmış alanın dışında ciddi şekilde cezalandırılıyor. Tüm bu verilere dayanarak, kültürel kimliklerin reddedilmesine dayanan pasif bir vatandaşlık kavramının sorumluluk ve sorumluluk meselesi olduğunu söylemek gerekir.

2.4.3. 1961 Anayasası ve Kültürel Kimlik Gelişmeleri

Demokrat Parti döneminde başarısız ekonomik politikalar, zamlar ve enflasyon insanları rahatsız etti. Bu başarısızlıkların bir sonucu olarak DP yönetimi muhalefeti daha fazla zorlamaya başladı. 18 Nisan 1960'da, 15 Demokrat Parti bir soruşturma komisyonu yardımcısı tarafından kuruldu. Komisyonun yetkilerini düzenleyen yasa 27 Nisan 1960'ta yürürlüğe girdi (Eroğul, 2003: 241-242). Bu komisyon hükümetin tüm işlevlerini kullanma gücüne sahipti. Yargıya dâhil edilebilecek yetkilere ek olarak, yayın yasakları yapabilir ve toplantı ve gösterileri yasaklama yetkisine ulaşabilir (Yazıcı, 1997: 62-63). Askeri darbe sürecin sonucuydu. 27 Mayıs 1960'ta, Ulusal Birlik Komitesi olarak adlandırılan askeri cunta, Menderes hükümetini askeri müdahale ile devirdi. Darbeden sonra Ulusal Birlik Komitesi üyeleri yeni anayasa üzerinde çalışmaya başladı. Türkiye Cumhuriyeti'nin 1961'de en liberal anayasa tarihi olan 1961 Anayasası kabul edildi. Anayasa Mahkemesi, siyasi partileri denetlemek ve iptal etme işlemlerini bu anayasa ile görüşmek üzere kurulmuştur (Mert, 2008: 48-49).

1924 Anayasasının belirli hükümlerini ortadan kaldıran ve düzenleyen 12 Haziran 1960 sayılı Kanun. Bu kanunun uygulanması 27 Mayıs 1960 tarihinden sonra yapıldı. Bu geçici anayasa, dönemin yasal düzenlemesini yapan ilk prosedürdür. Bu geçici Anayasa'da, Merkez Birliği, askeri kanat tarafından

oluşturulan Ulusal Birlik Komitesi'dir. TBMM'nin 1924 Anayasası'ndaki tüm hakları ve yetkileri Ulusal Birlik Komitesine devredildi. Ulusal Birlik Komitesi Başkanı; o devletin başkanı ve Bakanlar Konseyi'nin başkanıydı. 18 Ekim 1960'ta bir ilk bölüm, 191 Makale ve 9 geçici makale Ulusal Birlik Komitesine sunuldu (Tanör, 2009: 367-371).

1961 Anayasası, kimlik açısından, selefi, 1876, 1921 ve 1924 Anayasasının kaynağına atıfta bulunan bir tanım hazırladı. Kimliklerle ilgili anayasa maddeleri aşağıdaki gibidir (Madde 54):

Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk'tür.

Türk babanın veya Türk ananın çocuğu Türk'tür. Yabancı babadan ve Türk anadan olan çocuğun vatandaşlık durumu kanunla düzenlenir.

Vatandaşlık, kanunun gösterdiği şartlarla kazanılır ve ancak kanunda belirtilen hallerde kaybedilir.

Hiçbir Türk, vatana bağlılıkla bağdaşmayan bir eylemde bulunmadıkça, vatandaşlıktan çıkarılamaz.

Vatandaşlıktan çıkarma ile ilgili karar ve işlemlere karşı yargı yolu kapatılamaz."

Makalenin ilk paragrafındaki cümle dikkatlice okunduğunda, Türklüğün ve Türkçenin tanımlanmadığı görülmektedir. Nitekim ilk paragraftaki ifade, "Türk kim?" Sorusunun cevabıdır. Gerçekte ancak, vatandaşlık tüzüğü ile anayasada normal olan vatandaşlık tanımıdır. Bu Türk olduğu gerçeğini değiştirmemektedir. Türklüğün tanımlanmaya çalışılması, anayasanın vatandaşlık kimliğini ve etnik Türk kimliğini belirleme isteğini ortaya koymuyor.

Kimlik tanımında kayda değer bir nokta, vatandaşlık ile ilgili devletin ismini veren Türk Devleti kimliğidir. Ancak, Anayasanın 1. maddesinde belirtildiği gibi, devlet Türkiye Cumhuriyeti'dir. Bu ifade kapsamında Anayasanın genel manada

ruhu değerlendirildiğinde ırk temelli bir ayrımın olmadığı esas belirleyici unsurun kimlik noktasında vatandaşlık bağı olduğu görülecektir.

1924 Anayasası'ndaki formüle kıyasla, 1961'deki inancın daha sık dile getirildiği anlaşılıyor. Bir kez daha, 1924 Anayasası'ndaki "ırksal farklılığa sahip olmayan din" ve "vatandaşlık" terimi, Türk halkı arasında farklı dinlerin ve ırkların olduğunu ve sadece etnik anlamda "Türk" olduklarını göstermektedir. 1961 Anayasasında bu odak çok zayıf. Ayrıca, 1924'te Türk terimi daha esnektir ve farklılıkların tanınmasına daha açıktır, çünkü herkes 1961 Anayasası'nın Türk edebiyatıdır. Öte yandan, 1924 formülünde vatandaşlık, 1961'de "Öte" devleti tarafından tanımlanan 1961 anayasası ile tanımlanmaktadır. Bu anlamda ilkin sivil doğası daha açıktır.

13.7.1965 tarihli ve 648 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun 89. maddesiyle; partililer, kültür veya dil farklılıklarındaki farklılıklara dayanan siyasi, ulusal veya dini azınlıklar Türkiye Cumhuriyeti'nin; Gayri resmi dilleri ve kültürleri Türk dilinden ve kültüründen koruyarak veya geliştirerek, Türkiye Cumhuriyeti ülkesinde azınlıklar yaratarak ulusun bütünlüğünü bozmak yasaktır.

Aynı şekilde, 05.05.1972 tarihli ve 1587 sayılı Nüfus Kanunu'nda bir düzenleme yapılmaktadır. Bu Kanunun 16. Maddesinde, Çocuğun adı ebeveynleri tarafından yazılır. Ancak, milli kültürümüze uymayan isimler eklenemez, böylece ebeveynlerin isimlerini çocuklarının üzerine koymalarını engellenmiştir. Vatandaşlığın kültürel kimliklerle ilişkisi ile ilgili olarak bu dönemin adli kararları ve idari uygulaması, Anayasa ve yasalarda geçerli olan ruhuna paralel olarak geliştirilmiştir. Yargı ve idari uygulama, Cumhuriyet tarafından kodlanan tercih edilen vatandaş profili dışındaki topluluklara (Müslüman olmayanlar, Kürtler, Aleviler ve Müslüman çoğunluk) yönelik inkârcı, baskıcı, özümseyici ve ayrımcı politikaların engellenmesine dair, bir aracı olarak kullanılmıştır (Oran, 2004: 74-76).

Ulusal olarak tanımlanmış ve dinsel olarak alaycı bir vatandaşlık tanımını kabul etmesi ve kültürel insan hakları karşısında sessiz kalması, diğer taraftan, 1971 Anayasası olarak, 1971 değişikliklerinden önce, vatandaşlara yönelik geniş bir

özgürlük rejimini kabul etmiştir. 1961 Anayasasının, anayasal düzeyde cimri olmasına ve bazı haklar ve özgürlükler açısından cimri olmasına rağmen, genel hak ve özgürlükler yaklaşımında oldukça cömert bir Anayasa olduğunu ifade etmek gerekir. Bu nedenle, 1961 Anayasası, anayasa ekseninde vatandaşlığa en yakın Osmanlı Türkiye anayasal hakkı olan anayasa olarak kabul edilir (Mertens, 2008: 44-47).

1961 Anayasasının yasal düzenlemeleri, 1960-1980 yılları arasında istikrarı ve barışı sağlamamıştır. Aslında, bu periyodik hareketler arasındaki bağlantı benzer şekildedir. Bunun nedeni, 1960 darbesinin ve anayasasının hiyerarşinin dışında kalmasıdır. Hiyerarşi ile askeri kanat; 12 Mart 1971 ve 1980 askeri darbesinin müdahalesiyle taleplerine ulaşmışlarıdır.

2.4.4. 1982 Anayasası'nda Kimlik

1973 petrol krizi ülkemizde istikrarsızlığa neden oldu. 1973-1980 arasında yedi hükümet değişti. Sol-sağ gruplandırılmış öğrenciler üniversitelerde gösteriler yaptılar. Bu, ordunun bir kez daha gücü ele geçirdiği anlamına geliyordu. Darbe 12 Eylül 1980'de gerçekleşti. 1981 yılında, yeni bir anayasa ataması için 160 kişilik Danışma Kurulu kuruldu. Danışma Konseyi, Anayasa taslağını hazırladı ve taslağın son halini askeri yönetim altındaki Ulusal Güvenlik Konseyi'ne verdi (Günal, 2011: 123).

1961 ve 1982'deki anayasalar askeri müdahalelerin sonucuydu. Her ikisi de askeri anayasanın öncülüğünde kurulan Ulusal Birlik Komitesi ve Ulusal Birlik Konseyi; diğer kanat, sivillerden oluşan Temsilciler Meclisi ve Danışma Konseyi tarafından oluşturulan Kurucu Meclisler tarafından kuruldu. 1961 Anayasasında, siyasi partiler halkın oyuyla kamuoyu oluşturabildiler. Ancak, 1982 Anayasası daha kazılmış bir yöntemle hazırlandı. 1980'de, toplumdaki kargaşa, askeri darbenin komuta zinciri altında gerçekleşmesine neden olan nedenlerden biriydi. 1961 Anayasası'nın aksine, 1982 Anayasası, Ulusal Güvenlik Komitesinin son şekli olan ve Kurucu Meclis tarafından istişare edilen Ulusal Meclis tarafından halk oylamasına sunuldu (Teziç, 2009: 149). Demokrasiye geçiş olarak kabul edilen 1961

Anayasasından bu yana her 10 yılda bir darbe olmuştur. Darbeden sonra sivil-asker ilişkisi çerçevesinde yapılan yasalar ile ordunun vesayetini kurmaya çalışılmıştır.

1982 Anayasası'nın vatandaşlık konusundaki tanımı 1961 Anayasası'ndaki ile aynıdır; bunun dışında, 54 üncü maddenin ikinci cümlesinde, 1961 Anayasasının 2. paragrafında, ikinci fıkra, çocuğun yabancı babadan ve Türk annesinden milliyeti, 1919 sayılı kanunla düzenlenemez. Aslında, bu hüküm 1982 Anayasasının orijinal haliydi; Ancak, 2001 anayasa değişikliği ile cümle kaldırılmıştır (m. 66):

"Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk'tür.

Türk babanın veya Türk ananın çocuğu Türk'tür.

Vatandaşlık, kanunun gösterdiği şartlarla kazanılır ve ancak kanunda belirtilen hallerde kaybedilir.

Hiçbir Türk, vatana bağlılıkla bağdaşmayan bir eylemde bulunmadıkça, vatandaşlıktan çıkarılamaz.

Vatandaşlıktan çıkarma ile ilgili karar ve işlemlere karşı yargı yolu kapatılamaz."

Vatandaşlık anayasası açısından, 1982 Anayasası, hem farklılık bakış açısı hem de kurtuluş rejiminin düzenlenmesi açısından 1961 Anayasasının gerisinde kalan bir anayasadır. Kültürel kimlik hakları açısından, 1982 Anayasası'nın 1961 Anayasasını olumsuz şekilde aşan ve aşan bir özelliğe sahip olduğunu belirtmekte fayda var. Bu katılaşma özelliklerini şu şekilde söylemek mümkündür (Erdem, 2009: 22-25).

Vatandaşlığın düzenlendiği 1961 Anayasasının ilgili maddesinin (m. 54) kenar başlığı "vatandaşlık" iken, 1982 Anayasasının 66. maddesinin kenar başlığı "Türk vatandaşlığı" şeklinde olmuştur. Anayasa koyucunun bu tercihini, "Türklük" kavramına özel bir vurgu yapma isteği şeklinde anlamak mümkündür.

İki anayasa söylem analizine tabi tutulduğunda, 1982 Anayasası ve daha

belirgin bir şekilde, 1961 Anayasasına kıyasla Türklük üzerinde duruldu. 1961 Anayasasında, 1982 Anayasasının ilk bölümünde "Türk" kelimesi, 1982 Anayasasının Başlangıç Bölümünde 54 kez "Türk" sözcüğü geçmektedir.

1961 Anayasası, yasak dil anlayışının ifadesi olan bir düzenlemeye yer vermezken, 1982 Anayasasının 2001 değişikliği öncesindeki metninde bu anlayış kendisine yer edinmiştir. Yasak dil anlayışı Anayasa'da şu ifadelerle yer almıştır: Düşüncelerin açıklanmasında ve yayılmasında kanunla yasaklanmış olan herhangi bir dil kullanılamaz (m. 26/3) ve Kanunla yasaklanmış olan herhangi bir dilde yayım yapılamaz (m. 28/2). Bunlar, esas itibariyle, Türkiye'de konuşulan yerel dillerin kanuni düzenlemelerle yasaklanabilmesini mümkün kılma amacını taşıyan hükümlerdir.

1982 Anayasası, 1961 Anayasası'nın aksine, Türkçe dışındaki hiçbir dilin eğitim ve öğretim kurumlarında anadil olarak Türk vatandaşlarına öğretilemeyeceğini ve öğretilemeyeceğini öngörmektedir (madde 42/9).

Bu katılaştırıcı özellikleri dışında, 1982 Anayasası da -tıpkı 1961 Anayasası gibi- vatandaşlığı değil, "Türklük" kavramını tanımlamaya çalışmış ve vatandaşlık bağı ile bağlı olunacak devletten "Türkiye Cumhuriyeti Devleti" ya da "Türkiye Devleti" olarak değil de, "Türk Devleti" diye söz etmiştir.

Vatandaşlığı etnik bir kimliği referans alarak tanımlama, vatandaşları kendi anadillerinde açıklamak, etnik kökenlerle boyanmış olan "Türkiye" ye hitap etmek, yaymak ve bu yasayı yasaklayan yasalara rıza göstermektir. Anadilinde eğitim görmek, anayasal olabilecek kimselere, Türkiye'de toplumdaki tüm farklılıkları kapsayan ve kapsayan bir ortak kimlik belgesine sahip olmak mümkün değildir.

Anayasada yer alan ve çoğulculuğa geçmeyen bu anıtsal vatandaşlık anayasasının izlerini görmek de mümkündür. Yasanın çok çarpıcı bir örneği olarak, 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun 81. Maddesi verilebilir. Bu hükme göre, Türkiye'deki siyasi partilerin dili, azınlıkların ırk ve din farklılıklarına dayanarak ortaya koyamayacaklarını; Türk dilinden veya kültüründen başka dilleri ve kültürleri koruyamaz ve geliştiremezler; Türkçe dışındaki bir dili kongre, toplantı ve

propagandalarında kullanamazlar. Bu hüküm, siyasal alanı kültürel farklılıklara kapatmayı ve böylece demokratik siyasetin sınırlarını daraltmayı, kültürel çoğulculuk taleplerini talep etmeyi ve bu talepler üzerine bir politika yapmaya çalışan siyasi muhalefeti hukuk yoluyla çözmeyi amaçlamaktadır (Erdem, 2006: 153-155).

Hoşgörüsüzlük ve manevi zihniyetin ifadeleri olan sayısız yargı kararı da vardır. Siyasi parti kapatma davalarında Anayasa Mahkemesi tarafından verilen kararnameler bile yeterli veridir. 1982 Anayasasının yürürlükte olduğu dönemde, düzensiz bütünlük ve laiklik ilkelerine aykırılık gerekçesiyle 17 kapatma davasının 14'ünü kapatmaya karar veren Yüksek Mahkeme, çoğulculuğu ve yaslanmayı olumsuz yönde etkileyen zihinsel bir geçmişe sahiptir. homojen toplum fikri üzerine. Refah Partisi ve Erdem Partisi, kararlarında partilerin başörtüsü meselesiyle ilgilenmek ve parlamento temelinde bu konuda bir çözüm bulmaya çalışmakla ilgilendiklerine karar vermiştir (Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi, 2001).

Üniversitelerde, başörtüsü kullanımını serbest bırakan yasal düzenleme iptal edildi. Bu kararın yasal düzenlemeyle ilgili kararının iptal edilmesine yönelik itiraz reddedildi. Başörtüsü sorununu anayasa değiştirerek çözme girişimi Anayasa Mahkemesi (AYM) tarafından da engellendi. Mahkeme, anayasa değişikliklerini yetkili olmadıklarına rağmen iptal etmeye karar verdi. Öte yandan, Kürt partilere ilişkin kararlarında geliştirdiği millet tanımı, Türklüğün etnik bir topluluk olarak tanımlanmasına dayanıyordu (Kaboğlu, 1999: 80-82). Etnik farklılıklara vurgu yaptı ve bu farklılıklara kültürel iddialarda bulunulduğu ifade edildi.

Orijinal haliyle, 1982 Anayasası kültürel kimliğin haklarını reddetmekten memnun değildi, aynı zamanda uyanık-bireyin en temel hakları konusunda da çok sinirliydi. Başka bir deyişle, 1982 Anayasası, sadece vatandaşlığın kültürel kimliklerle ilişkisi içinde değil, aynı zamanda vatandaşlık ile diğer hak ve özgürlükler arasındaki ilişkide de sorunlu bir yapı ortaya koymuştur. Devleti bireysel devlet ilişkilerinde koruyan, devleti özgürleştiren ve insan haklarını koruyan bireye karşı koruyan, özgürlük karşıtı ve demokratik olmayan bir anayasa olmuştur. Bu Anayasa ile vatandaş, özgürlüğü mümkün olduğu kadar kısıtlayan ve siyasi katılım sürecinin dışında tutulan pasif bir konuya indirgenmiştir. Bu bağlamda, 1982

Anayasası, haklara dayalı değil, sorumluluğu / borcu temel alan bir vatandaşlık yaklaşımını vurguladı.

Ancak, özellikle 1995, 2001, 2004 ve 2010 yıllarındaki köklü değişikliklerle, mevcut Anayasanın otoriter ve devletçi özellikleri önemli ölçüde azaltılmış, özgürlük rejimi evrensel standartlara yaklaştırılmış, demokratik siyaset alanı genişletilmiş ve vesayet sistemi baltalanmaya çalışıldı. Bu değişiklik sonucunda vatandaşlığın hak-sorumluluk denklemi bir dengeye dayanmaktadır.

2000'li yılların ilk yarısından itibaren özellikle Türkiye'nin AB'nin tam üyelik süreciyle bağlantılı olarak gerçekleştirdiği bir dizi demokrasi ve özgürlük, bir yandan da bölgenin kültürel kimliğindeki olumlu adımlara rağmen alındı. Bu çerçevede, gayrimüslim vakıfların gayrimenkul alımları mümkün olmuştur. Her dinden ve inançtan ibadet yeri yapmak mümkündü. Toplum vakıfları konusunda bazı eksiklikler ve tartışmalı düzenlemeler içermesine rağmen, yeni Vakıflar Kanunu kabul edildi (Resmi Gazete 2008). Hazine veya kamu kurumları adına el konan veya tescil edilen topluluk vakıflarına ait olan taşınmaz malların iade edilmesine izin verilmiştir (Resmi Gazete, 2011).

Benzer şekilde, Anayasa ve yasalarda "kanunla yasaklanan dil" ifadesi kaldırılmıştır. Yerel dilleri öğrenmenin ve yerel dillerde radyo ve televizyon yayınlamanın yolu açıldı. Çocuklarla ilgili kısıtlamalar kaldırıldı. Mahkûmların ziyaret sırasında Türkçe dışındaki bir dilde konuşmasına izin verildi. Seçim propagandasında Türkçe dışındaki dillerin kullanımı yasaklandı. Bütün gün Kürtçe televizyon yayınlayan bir devlet kanalı açıldı. Üniversitelerde Kürt dili ve edebiyat bölümleri, enstitüleri ve araştırma merkezleri açıldı (Oran: 2004: 94-101).

Alevi vatandaşlarının yaşadığı sorunlu alanlarda somut bir ilerleme olmamasına rağmen, Hükümet tarafından 2009 yılında başlatılan Alevi inisiyatifleri çerçevesinde Alevi Atölye Çalışmaları ve bu atölye çalışmalarında tespit edilen sorunları içeren son bir rapor hazırlanmıştır. Çözüm önerileri hazırlanmış ve kamuoyu ile paylaşılmıştır.

Müslüman çoğunluğunun yaşadığı sorunların çoğunluğu, özellikle 28 Şubat

sürecinde çözüldü. İmam-Hatip Lisesi mezunu mağdur sayısı çözülmüş, üniversitelerde başörtüsü yasağı kaldırılmış ve Kuran Kurslarına getirilen bazı kısıtlamalar sona ermiştir. Bu dönemde eşit ve özgür vatandaş profilini güçlendirmek için adımlar atılırken, sosyal yaşamın her alanında ayrımcı ve dışlayıcı muamelenin yaygın olduğu belirtilmelidir. Kamu otoriteleri ile olan ilişkilerden günlük yaşamda insan ilişkilerine kadar, hemen hemen her alanda bu tür tedavilerin izlerini bulmak mümkündür.

3. BÖLÜM
1950-1960 YILLARI ARASI TÜRKİYE'DE SOSYAL VE KÜLTÜREL KİMLİKLER

Son bölüm ve araştırmanın temelini oluşturan bu son bölümdür. Bu bölüm 1950 ve 1960 yılları arası Türkiye'de gelişim alanı bulabilen kültürel ve sosyal kimlikler incelenmiştir. Politik analizin yanı sıra çalışmamızın spesifik alanı içinde bulunan Demokrat Parti'nin (DP), programı ve hükümet politikalarına değinilmiştir. Dönemin politik analizi yapılmış olup çeşitli kimlik gruplarının analizine yer verilmiştir.

3.1. Demokrat Parti Dönemi Kimlik Politikaları

İkinci Dünya Savaşı'nın Mayıs 1945'te sona ermesiyle, tüm dünyanın Türkiye'de sevinç duyduğu "siyasi güç" ve çatışma arasındaki "ekonomik güç" yeni boyutlara büründü. Örneğin Hükümet, tüm önlemlere rağmen Çiftçi Toprak Yasasını yayınladı. Kanun, bazı özel orman arazilerinin ve büyük toprak sahip ailelerin kamulaştırılmasını öngörmüştür. Asıl amaç, topraksız çiftçileri toprak sahipleri yapmaktı. Ancak büyük toprak sahibi siyasetçiler Adnan Menderes, Emin Sazak, Cavit Oral ve Fevzi Karaosmanoğlu yasanın ortaya çıkmasına ve uygulanmasına karşı çıkıyorlar. CHP yönetimi, A. Menderes ve Fuat Köprülüyü basın yoluyla Parti'ye ve hükümete karşı gelmekle ağır eleştirdiler. Bu karara karşı çıkan C. Bayar ve R. Koraltan, Partiden istifa etti (Burçak, 1979).

Ülkedeki her türlü eksiklik, kıtlık ve yoksulluk sebebini devletçilik âleti olarak resimleyen bu dört politikacı, bir yandan da Savaş Zenginliklerinin ve yoksul kitlelerin umudunun maddi desteğini sağladı.

CHP'de üst düzey pozisyonlarda bulunan bu dört politikacı atmosferi uygun gördü ve 7 Ocak 1946'da DP'yi kurdular. Devlet karşıtı ekonomik politikaları savunan DP kurucuları Hükümeti erken genel seçimlere gitmeye zorladı. 21 Temmuz 1946'da yapılan seçimlerde parti 62 milletvekili ile Meclise girmeyi başardı. DP, bu dönemde basın özgürlüğünün en büyük savunucusu oldu. Öte yandan basın, DP'yi iktidara getirmede önemli bir rol oynadı ve DP'yi kurtarıcı olarak sundu. CHP bu

gelişmelere karşı 1947'de yapılacak genel seçimlerden önce yapılacak (21.07.1946), DP'nin yükselişini durdurmaya çalıştı (Topuz, 1972: 170).

Şükrü Saraçoğlu yerine Recep Peker yeni bir hükümet kurmak üzere görevlendirildi. Peker'in hükümeti dünyadaki yeni siyasi, askeri ve ekonomik dengeyi benimsemiş ve ülkenin dış ekonomik ilişkileri ve sanayileşme hedeflerinde yeni düzenlemeler yapmıştır. Örneğin, 7 Eylül 1946'da, TL. Gerçekçi döviz kuru politikası arayışında Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Doları karşısında% 50 değer kaybetmiştir. Böylece bir ABD doları 280 kuruş oldu (Çelebi, 2001: 59). Önceki hükümet tarafından hazırlanan plandaki ağır sanayi projeleri rafa kaldırıldı. Öngörülen yatırımların finansmanı, ABD'den gelen kredilere yardım etmekle ilişkilendirildi.

Bununla birlikte, Peker hükümeti devalüasyon kararına ve büyük sermayeye verilen imtiyazlara rağmen halk için destek bulamadı. Çünkü dış ticaret açığı vermeye devam etti. ABD'den beklenen mali destek sağlanmadı. Siyasi istikrarsızlık, ülkedeki ekonomik istikrara doğru ilerlemenin mümkün olmadığı şekilde oldu. Peker'in hükümeti istifa ettiğinde, Eylül 1947'de Hasan Saka yeni hükümeti kurdu. Ancak ülkedeki siyasi ve ekonomik istikrarsızlık önlenemedi. Devlet karşıtı hareketler, toplumun her yerinde ve ülke genelinde Demokrat Parti etrafında toplandığından, hükümet iş yapamadı. Muhalefet ve İstanbul basınının baskı ve muhalefetine dayanamayan Saka hükümeti istifaya zorlandı. Şemsettin Günaltay, son CHP hükümetini 27 yılda kurdu. Ülkede siyasi yatırımlar ve reformlar tartışıldı. Bu tartışmalar ve ihtilaflar 14 Mayıs 1950'de yapılan dürüst ve demokratik seçimlerle sona erdi. Oyların% 53'ünü alan DP, tek yönetici oldu ve parlamentoda 408 sandalyeyle temsil edilme hakkını kazandı (Oğuz, 2017: 163-164).

Böylece CHP'nin Atatürk liderliği altında başlattığı devletçilik dönemi halkın desteğini alarak çöküş sürecine girdi. DP'nin 1946'dan beri başkent ve İstanbul basını ile gerçekleştirdiği devletçilik karşıtı propagandaların çok etkili olduğu akılda tutulmalıdır. Dahası, DP'nin İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda özel koşullardan ortaya çıktığı bir gerçektir ve ondan önce, iktidarı karakteri ve yayılması konusundaki

toplumsallığına ilettiği muhalefet ve dinamikleri gösterdi. izleyicilere siyaset ve ekonomi (Kaçmazoğlu, 2012: 15-19).

3.1.1. Demokrat Parti Programı Sosyal ve Kültürel Politikalar

Demokrat Parti iktidara geldiğinde, işçilerin çıkarlarını korumak için programa önemli ve olumlu ilkeler dâhil etti. Savaş yıllarında (1939-1945), yüksek enflasyon ve bir harcama süresi yaşandı ve doğal olarak çoğu işçi etkilendi. Yaşam ve çalışma koşulları bozulmuştur. Savaşta Zonguldak ilindeki kömür madenlerinde bir tür zorunlu çalışmaya başlanmış olması, bu ilde yaygın bir huzursuzluk yarattı. Demokrat Parti bu durumları iyi kullandı ve işçilerin yararına ve daha adil bir toplum yaratmak için hükümler koydu.

Programın 5. Maddesinde sosyal adalet ve dayanışmadan bahsettikten sonra: ‘‘İnsanlık onurunu korumak adına, çalışmak isteyen her işsiz vatandaş için iş bulmalıyız ve yaşlılık gibi durumlarda vatandaşların yardımı almalıyız, hastalık ve sakatlık dâhil bir şekilde’’. 6. maddede, iş bölümünün doğal bir sonucu olarak toplumda bulunan çiftçilerin, işçilerin, tüccarların, sanayicilerin, serbest çalışanların ve memurların ortak çıkarlarının sosyal adalet ve dayanışma durumlarıyla uyumlu olması gerektiği vurgulanmıştır. . Ancak daha önemli bir açıklama programın 7. maddesinde yer almaktadır. Burada, genel hayatın her alanında dengeli ve uyumlu bir gelişme sağlamak için, sadece siyasi alanda örgütlenecek, yani yalnızca örgütlenecek yeterli siyasi parti görmüyoruz. İşçilerin, çiftçilerin, tüccarların ve sanayicilerin, serbest meslek sahiplerinin, memurların ve öğretmenlerin, yüksek öğrenim öğrencilerinin ulusumuzu hızlı ve ekonomik olarak örgütlemek için profesyonel, sosyal ve ekonomik amaçlarla dernekler, kooperatifler ve sendikalar kurmaları için gerekli buluyoruz. sosyal alanlar ve daha bilinçli bir birlik oluşturmak. Toplumsal (Dağlı ve Aktürk, 1988).

Demokrasinin çoğulcu yanını ve kalitesini yaratmayı amaçlayan, savaş sonrası demokrasi kavramının temel felsefesi ve ilkelerine yönelik bu çok olumlu yaklaşımlar gerçekten de memnuniyet vericiydi. Türk toplumunun modernleşme yolunda başlayabileceği atılımlara geniş kapılar açtı. Sendikaların, derneklerin ve

meslek kuruluşlarının serbest kurulması gerekliliğinin yararına olan inancından şüphe duymadan, toplumun hemen hemen tüm kesimlerinde örgütlenme hakkının tanınması, önceki devrimin umudunu ve umudunu güçlendirdi atılım ve modern bir toplum yaratma çabaları sürdürülecektir. Ancak, makalenin son paragrafını anlamak ve yorumlamak zordu. Bu paragrafta, "Bütün mesleklerin ve dayanışma örgütlerinin, tüzel kişiler olarak tanınmaları ve sendikaların tüm siyasi etki ve amaçlarının dışında kalmaları koşuluyla grev hakkı olarak tanınması gerektiğine inanıyoruz" (TBMM Tutanak Dergisi, 1950).

Bu Paragraf; Grev hakkının tanınmasının siyasi etki ve amaçlar olmadan verilebileceği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, politik etki ve amaç dışı kalmak terimi çok açık ve anlamlı görünmemektedir. Aslında, grev hakkının kesin bir açıklaması yoktur. Makalede göründüğü kadar zor olarak tespit edilmesi gereken tanımın tam bir yükümlülüğü olmadığı için, sadece bir fikirdi. Bu bağlamda, şakanın saydam ve anlaşılabilir olduğunu söylemek mümkün değildir. Dolayısıyla DP, on yılı boyunca grev yapma hakkının tanınmasında net bir duruş sergilemedi. Ayrıca, söz konusu maddede çalışanlara, görevlilere ve öğretmenlere sendika haklarının verileceğini beyan etme zorunluluğu konusunda aktif bir düzenleme yapıldığı söylenemez.

3.1.2. Demokrat Parti Hükümet Programı Kimlik Politikaları

Türkiye'de II. Dünya Savaşı'ndan sonra sosyal olarak, politik ve ekonomik açıdan önemli değişiklikler olmuştur. Türkiye, dış politikamızda belirleyici faktörlerden biri olan SSCB'nin tutumu ve yayılmacı politikasını tehdit ediyor. Özellikle Batı'da ve Batı'da düzenlenmiş çok partili bir yapıya sahip olan Türkiye'yi ABD Demokrat Partisi ile birleştiren, özellikle "Küçük Amerika" olma yolunda ilerlemiştir. 1923'ten beri iktidarda olan CHP yönetimi, seçim sonrası, seçim sonrası Demokrat Parti'nin yerini aldı. Demokrat Parti, Batı'ya, özellikle de ABD'ye yakın bir politika izlemenin uygun olduğunu belirtti. Bu şekilde, yeni gücün elde edeceğimiz finansal kaynaklar tarafından güçlendirilmesi amaçlandı. Muhalefet, Adnan Menderes'in dış politika anlayışını, Amerika'nın taleplerine boyun eğmenin doğru olmadığını savunarak eleştirmeyi tercih etti (Geçikli, 2016: 50-51).

Savaş sonrası, SSCB ile ABD arasında Türkiye, İsmet İnönü Batılı emperyalistlere, resmi bir demokratik düzen kurmaya çalışan bazı politikacılarla yaklaşmanın bir yolu olacağını söyledi. 1947'de ABD gibi Yunanistan gibi Truman Doktrini 'ne göre SSCB'ye uygun tehlike ile Türkiye'yi görüyordu. İmzalanmasından bir yıl sonra Amerika ile ekonomik olarak güçlenmemizi sağlayacak bir anlaşma yapıldı. Bu Marshall Planına göre, 1951 yılına kadar, yardımdan yararlanan Türkiye, Amerikan Savunma Planı adı altında ülkemize ekonomik olarak destek vermeye devam etti. Demokrat Parti'nin kurulmasını hızlandıran gelişmeler arasında Almanya'nın II. Dünya Savaşı'nda Sovyetler Birliği ile mücadelesi ve ABD'nin Pearl Harbor saldırısından sonra dâhil olması sonucu ortaya çıkan demokratik ve faşist cephelerin tartışması ile olmuştur. Ülkemize yansıyan bu çatışma, hükümet bir denge politikası izlemeye çalışsa da, siyasi iktidar ve dönemin entelektüelleri arasında tartışmalara neden oldu (Kaçmazoğlu, 2012: 7-13).

Türkiye'nin halkın hayata geçişte tek parti kuralına karşı gösterdiği çok partili memnuniyetsizlik ve dolayısıyla savaştan sonra ekonominin bozulmasının etkisiyle çeşitli sınıfların baskısı etkili olmuştur. Bu durum, Türkiye arasında Sovyetler Birliği'nde, Batı'nın geri dönme ihtiyacını ortadan kaldırma tehdidinden önce, emperyalist güçlerin taleplerinin stratejik alanlarını kontrol etmeyi ifade etmeye hazırdır. BM Anayasası kabul edildiğinde, DP demokrasi ve liberalleşme üzerindeki baskılar sonucu hayatta kalabildi. İsmet İnönü, demokratik bir tutuma sahip insanların başarılı bir birleşimi olarak da yorumlanabilir. Öğrencilerin nisan ayında DP öncesi yaşadıkları deneyimler de dikkate değerdi. Mareşal Fevzi Çakmak'ın radyoda açıklanmasından sonra müziğin yayını durmadı ve bazı tepkilere yol açtı. Ayrıca, olayın bazı çevreler tarafından halkı kışkırtmak için kullanıldığı yönünde fikirler de var. İstanbul'daki bu protestolarda güvenlik güçlerine karşı çıkan bazı insanlar tutuklandı. Ezan okumaya çalışan bazı insanlar tutuklananlar arasındaydı (Son Posta, 12 Nisan 1950).

DP'nin iktidara geldiği yıllarda, sosyo-kültürel değişimde köylerden şehirlere göç hareketleri çok etkili oldu. Kentlerdeki gecekondu sayısı artmış ve altyapıdaki aksaklıkları gidermeye yönelik çabalar girilmiştir. Yoğun nüfus artışına

paralel olarak, büyük şehirlerin sanayileşme alanındaki faaliyetleri de geniş kapsamda verilmiştir (Yazıcı, Cumhuriyet Ansiklopedisi: 1843).

Nüfusun hızlı bir şekilde artması, 50'lerde sosyal haklar verilmesi yönünde atılan adımlarla sonuçlandı. 1950'deki bir yasa örneği, kadınlar için hasta olma ve anne olma açısından sigortaydı. Bu kanunun uygulanmasının İstanbul ile Trakya'da başlaması öngörülmüştür. İlk önce en az on işçiyi kapsayan yasa bu kuralı 1950'de kaldırmıştır (Ataseven, Cumhuriyet Ansiklopedisi: 1973).

50'lerde, her alanda olduğu gibi, dış dünyayla bilimsel ve teknolojik gelişmeler açısından daha yoğun bir iletişim kuruldu. Yeni yüksek öğrenim kurumları açıldı, tarımda kullanılan silahlar ve araçlar satın alındı. Türkiye, dünyadaki bilimsel ve teknolojik atılımların peşinde ve aynı zamanda bu ülkelerden gelen teknik personelin uzman transferi için yavaş değil. Bazı programlar çerçevesinde, bazı insanlar yabancı ülkelere gönderildi ve karşılıklı işbirliği sağlandı. Türkiye, özellikle bu dönemde, Kuzey Atlantik Paktı (NATO) dahil olmak üzere bazı organizasyonlara üye oldu. Türkiye Atom Enerjisi Kurumu (TAEK), bu yıl girişimlerin kurulmasında önemli katkılarda bulunmuştur (Güleç, Cumhuriyet Ansiklopedisi: 2276).

İstanbul, DP döneminde Türkiye'nin farklı şehirlerinde meydana gelen kırsal nüfusun göçüne sahne olmuştur. 1950 yılı kentleşme açısından milat olarak kabul edilebilir. Gecekondu kültürü, köyün ve kentin kültürel özellikleri nedeniyle "kültürel bir geçiş kültürü" olarak tanımlanmaktadır. Gecekondularda yaşayan insanlar, geldikleri kentte ekonomik bir seviyeye gelme ve statüyü arttırma hedeflerine sahipti. Ve bu amaca ulaşmak için çaba göstererek yaşam standardına ulaşmanın önemli bir örneği olarak gösterilebilirler. DP'nin ekonomik reformları ve çalışanlarla ilgili yasal düzenlemeler olumlu sonuçlar vermiştir. Bu dönemde, işçi sektörünün ücretlerinde ve çalışanların işgücünde artış oldu. Tarım sektöründe çalışanların ücretleri neredeyse yarı yarıya arttı.

Çalışma hayatıyla ilgili kurallar yasalarca belirlenmiş olmasına rağmen, bazı kuruluşlarda ücret talep etme ve onlara bazı problemler verme sorunları işçilerin bazı

problemler yaşamalarına neden olmuştur. 50'lerde, işçi haklarının gazete ve dergilerdeki önemi hakkında yazmak bize olayın mahiyeti hakkında bilgi verir. Makalelerde, işçilerin şartları ve çalışma süreleri ifade edildi. 1946-1960 yılları arasında işçilerin grev sayısı 43 idi. İşçi grevinin yaklaşık yüzde yetmişi aldıkları düşük ücretlerden kaynaklanıyordu. İşçiler 19. yüzyılda benzer nedenlerle haklarını ararken, mücadele süresinin oldukça uzun olduğu görülüyor.

DP iktidara geldikten sonra (14 Mayıs 1950) işçi sınıfına yönelik politikalara önem verdi. Bu bağlamda, işçiler 1957 seçimlerine kadar DP'yi sürekli desteklediler. Uygulamada, özellikle hükümet acılık sendika hareketi ilişkilerinde, 1953'ten itibaren sendikanın hak ve hakları konusunda kesin bir uzlaşma sağlandı. işçilerin toplu sözleşme haklarının toplu kullanımı zaman zaman iyileştirilmiştir. Sermayenin güçlendirilmesi ve bu sektöre daha fazla birikim imkânı sağlayarak ve bu şekilde ekonomik büyümeyi hızlandırarak sanayi sektöründeki yatırımları teşvik etme politikası, hükümetle çalışma arasındaki ilişkilerde genel olarak sağlıklı ve uzun vadeli bir yol açılmasına yol açmıştır. sınıf. Bu çerçevede, ekonomi ve sosyal hayatı dengede tutmak, refahı yaymak ve sosyal adalet ilkelerini yapmak, savaş sonrası dönemin ekonomik ve sosyal politikalarına hâkimdir (Sanal, 2002: 13). DP, 1950-1960 döneminin (% 7-8 civarında) yüksek gelişme oranının sağladığı fırsatları, hakların dağıtılması ve sağlıklı bir gelir dağılımı elde edilmesi için bir fırsat olarak değerlendirdi. Bu dönemin sosyal politikaları, aşağıdaki yasaların etkisiyle taçlandı.

Başka bir durum, 1950'den sonra uygulanan katı bir siyaset kadar liberal değildir. “Liberal” olmaktan ziyade, “müdahaleci bir tavır gibidir. Resmen yürürlüğe girmesine rağmen, devletçilik DP Hükümeti zamanında devam etti. Bu devam etme niteliği, devletçilik suçlamasına ve özel girişimciliğin resmi olarak tanıtılmasına rağmen gerçekleşmiştir (Rozaliyev, 1978: 307).

Sadece iki dönem arasındaki temel uygulamalar değil aynı zamanda bu uygulamalardan sorumlu kişilerdi. Mesela Celal Bayar’dan sorumlu olan DP’nin “Üretim Düzenlemelerini” süren belirli kısıtlamalara girişen özel sektör olan devletçilik dönemi, Türkiye’nin kurucuları arasında ve 1950-1960 yılları arasında üçüncü oldu. Başkan olarak. Dönem içerisinde imalat sektöründe imalat sektöründe

katma değerin 1955 yılı sonuna kadar yüzde 50'nin üzerinde olduğu görülmüştür. Aynı dönemde kamu sabit sermaye yatırımlarındaki payı 1951'den sonra bir miktar azalmış ve yüzde 50'nin altında kalmıştır. 1954 yılına kadar, yeni ekonomik kararların alındığı ve Türk parasının değerinin düşürüldüğü 1958 yılına kadar% 50'nin üzerinde olmaya devam etti (Albayrak, 2007: 1-20). Yeni hükümetin önderliğinde, devletin ekonomik faaliyetlerdeki rolünün fazla değişmediği açıktır. DP, Parti ve Hükümet Programlarında savunulmasına rağmen, kamu sektöründeki öncü ve egemen statüsünü korumuştur. Temel ekonomik anlayış ve uygulama değişmemiş olsa da, şüphesiz, DP yönetiminde bazı yeni gelişmeler yaşanmıştır.

3.2. 1950-1960 Yılları Arası Politik Analiz

1950 yılında Türkiye'de her açıdan yeni bir çağ başladı. Seçimden sonra, CHP'de büyük bir şok oldu ve seçim sonuçları bir sürprizdi, DP ise iktidarda bir telaşa sahipti (Ulus, 1950). Türkiye'de ilk kez demokratik bir yolla 14 Mayıs 1950 ve CHP halkın özgür iradesinin gücünü yitirdi ve 1946'da birincisi olmak üzere partiden ayrılan dört milletvekili tarafından kuruldu, 1946'da birincisi seçimler. Bu yeni siyasi oluşum ve çok partili parlamenter sisteme geçiş, ülkede büyük bir coşku ve umut yarattı. Demokrasinin tüm kurumları ve kuralları ile gelişeceği umuluyordu. 15 Mayıs 1950'de CHP'den iktidar alan DP'nin programı, demokratik düzen için övgü ve övgü dolu. Programın ilk maddesi şöyle diyor: "Taraflar tarafından birbirlerine karşılıklı saygı göstererek yönetime inanan siyasi hayatımız Demokrat Parti, Türkiye Cumhuriyeti'ndeki geniş ve demokrasinin gelişmiş bir yer anlayışı ve genel politikasına hizmet etmek amacıyla kurulmuştur. Demokratik geniş görüşlülük ve yürütme zihniyeti "(Talas, 1992: 130). Örneğin, özerk ve özgür üniversite, orijinal sendika, serbest toplu iş sözleşmesi, serbest meslek örgütleri, toplantı ve gösteri yürüyüşü, protesto özgürlüğü, özgür basın ve bağımsız yargı gibi maruz kalmama grevi hakkı gibi gelişmeler yapılmalıdır. Bu son derece olumlu demokratik yaklaşımlar, doğal olarak sosyal politikayı ve demokrasinin çoğulcu karakterini ortaya çıkardı.

Ülkedeki seçim sonuçlarının şoku giderek azaldı ve cumhurbaşkanının kim olacağı gündeme gelmeye başladı. Celal Bayar en güçlü aday olarak kabul edildi. 21

Mayıs'ta DP parlamenter grubunda Celal Bayar cumhurbaşkanı seçildi. 22 Mayıs 1950'de; Parlamento terimi toplandı. Parlamento seçimlerinin bir sonucu olarak, üçüncü başkan Refik Koraltan olarak Celal Bayar seçildi. DP'nin ilk kabinesini kurmak üzere Başbakan olarak Adnan Menderes de atandı. 24 Mayıs'ta İsmet İnönü CHP'nin lideri oldu (Ulus, 1950).

3.3. 1950-1960 Yılları Arası Kültürel Kimlik Analizi

Türkiye Cumhuriyeti kuruluşundan beri sola mesafeli durdu. Ancak özellikle 1930'ların ikinci yarısından itibaren antikomünizm ve Sovyet karşıtlığı düşüncesi hâkim olmaya başladı. Bunun en fazla hissedildiği zaman ise II. Dünya Savaşı sırasında Almanların Sovyetlere saldırdığı dönemdir. Fakat Almanların yenilmeye ve geriye çekilmeye başladığı andan itibaren Türkiye'deki antikomünist söylem kayboldu. Hatta 1944'te Türkçüler yargılanmaya başladı. Savaş bitip Sovyet istekleri dile getirilince bu sefer durum tamamen tersine döndü (Örnek, 2015: 62-63).

Çok partili dönemde kurulan ilk Türk dili derneği, Türk Kültür Derneği (TKD) idi. Derneğin ilk adı Türkiye Derleme ve Hayatta Kalma Derneği idi. Sefercioğlu, vakfın 4919 sayılı Kanun'un kabulünden önce (5 Haziran 1946) Ankara'da kurulduğunu belirtiyor. İsmin ırkçılık-Turancılık davası üzerinde olumsuz etkisi oldu ve hükümetin milliyetçiliğe karşı olumsuz tutumunu çekmek istemedi. Derneğin kurucuları Hikmet Tanyu, Selahattin Ertürk, Zeki Sofuoğlu ve Haluk Karamağaralı'dır. Derneğin ilk başkanı CHP Rizan Milletvekili Fahri Kurtuluş'tur. Bu dönemde Derneğin amacı ulusal oyunları öğrenmek, öğretmek ve geliştirmek olmuştur. Bu amaçla milli oyunları göstermek için etkinlikler de düzenlendi (Sefercioğlu, 2011: 134).

Türk Kültür Derneği'nin toplantılarında saygı duruşu yerine ölen Türk büyükleri için Fatiha okunması ve buna benzer hareketlerinden dolayı irtica yapmakla itham edildi. Buna karşılık, Türkiye'de hiçbir köktencilik olmadığını, köktenciliği, köktenciliği düşündüğünü ve gerçekte gerçekleşirse, komünizmle mücadelenin birliğin köktencilikle mücadele edeceğini düşünüyordu. Türk Kültür Derneği bu nedenle bazı gençlik ve öğrenci dernekleri ile mücadele etti ve hatta

mücadele etti. Özellikle, Ankara Yükseköğretim Derneği'nin Ankara'nın gençliğini temsil etmesi söylemlere şiddetle karşı çıktı (Türk Kültür Derneğinin Beyannamesi, 1951: 4).

Türkçülere göre kültür çok önemli bir yere sahiptir. çünkü bir milleti oluşturan unsurların bir çoğunu kültür içeriyordu. Aslında kültür, millet milletin ana unsuruydu. Tarihte bir arada yaşayan ve ulusları parçalara ayıran kültürdü. Aynı zamanda, kültürel birliği sağlamak gelecekte birlikte olmanın temelidir. Ayrıca, Türkler tarafından kültür, bir milleti ayakta tutan manevi bir bağ olarak görülüyordu. Kültür, sağduyu ve sağduyu anlamına geliyordu. Sağduyu, milli kültür anlamına gelir. Bu bakımdan kültürün koruyucu bir yanı vardı. Çünkü bir millet yıkılmaz değildi (Yüksel, 1947: 3).

Türkler tarafından kültüre getirilen bu görevler, 1950'lerde Batılılaşma nedeniyle, özellikle Amerikan hayranlığı nedeniyle sorunlu bir duruma dönüştü. Yıllardır, Türk toplumu zaten ırkçılık, masonluk ve laik ırkçılıkla karşı karşıya kalmıştır. Ulusal fikirleri olan insanlar, bu zararlı fikirlerle yıllardır mücadele ediyorlar. Amerikan hayranlığı yeni bir tehditti. Türkiye Amerikan Masonluğunun ilk tutulmasında çok açıkça görülen Türkiye, komünizm veya abartılı hayranlık gibi görünüyor. Ancak, bu konunun ciddi bir tehlike olduğu ortaya çıktı. Amerikan filmi, gazete ve dergileri ve hatta Amerikalıların sayısı, Türkiye'de bile önemli ölçüde arttı. Amerikan hayranlığının sebepleri bunlardı. Toplumda ruhsal bozulmaya neden oldular. En çok etkilenen çocuklar ilkokul çocuklarıydı. Bu çocuklar kovboy filmleri izler, resimli dergileri okur ve Amerikalı hayran olurlar. Onlar için en büyük kahraman kovboylardı. Lise çağındaki gençler kovboy örneğini almış ve hareketlerini yapmıştı. Amerikalılar kendilerini sistematik bir kültüre sahip güçlü, zayıflatıcı uluslar gösteriyorlardı. Amerikan propagandasının etkisi altında Amerika'da gençler çok büyüktü ve toplumları çok küçüktü. Müzikten pazar malzemesine Amerikan hayranıydı. Bu, Türk toplumu için çok tehlikeli bir durumdu. Çünkü Amerikan hayranlığı geleceği devralıyordu. Amerikan hayranlığının komünizm ve masonluk kadar tehlikeli olmasının nedeni budur (Sançar, 1956: 6). Bu durum dönemin kimlik analizini yansıtmaktadır.

3.3.1. İslami Kesimin Kimlik Analizi

7 Ocak 1946'da resmen kurulan DP, 14 Mayıs 1950 seçimleriyle iktidara geldi. Bu açıdan muhalefet partisi açısından din, hassas bir zemin oluşturdu. Çok partili siyasi hayata geçişle birlikte, halkın dikkatini çekmek, kalan dönemlerden çok daha önemli hale geldi. Din, halk için önemli bir argümandır. 1945'in sonunda bile, DP'nin henüz kurulmadığı ve çok partili sisteme geçişin sinyalleri, toplumda en çok tartışılan konular din ve devlet ilişkileri, laiklik ve ibadet özgürlüğü meseleleriydi (Kaçmazoğlu, 2012: 30).

DP'nin kurulması günü, Atatürk ilkeleri parti programına dahil edildi. Bu nedenle parti programında partinin laiklik algısı ve dine bakış açısı ile ilgili hükümler var. Programın 14. maddesi şöyledir (Tunaya, 2004: 600-601):

> *"Partimiz laikliği devletin siyasette, dinde hiçbir ilgisi bulunmaması ve hiçbir din düşüncesinin kanunların tanzim ve tatbikinde müessir olmaması manasında anlar ve laikliğin din aleyhtarlığı şeklindeki yanlış tefsirini reddeder; din hürriyetini diğer hürriyetler gibi insanlığın mukaddes haklarından tanır.*
>
> *Gerek dinî tedrisat meselesi ve gerekse din adamlarını yetiştirecek müesseseler hususunda mütehassıslar tarafından esaslı bir program hazırlanması zaruridir. Üniversite içinde yer alacak İlâhiyat Fakültesi ve ilmî mahiyette mümasil müesseseler, Milli Eğitim Bakanlığının bu kabil müesseseleri gibi muhtar olmalıdırlar.*
>
> *Dinin siyaset âleti olarak kullanılmasına, yurttaşlar arasında sevgi ve tesanüdü bozacak şekilde propaganda vasıtası yapılmasına, serbest tefekküre karşı taassup duygularını harekete getirmesine müsamaha olunmamalıdır."*

Programın bu maddesinde DP'nin laiklik algısı açıklanıyor, laiklik ile din arasında bir karşıtlığın bulunmadığına vurgu yapılıyordu. Mevcut iktidar ve DP'nin laiklik algıları karşılaştırıldığında, DP'nin laiklik algısının ve din hakkındaki yaklaşımının halk tarafından daha ılımlı bulunduğu ifade edilebilir. DP'nin tepe

yöneticileri laiklik ve din konusunda CHP'lilerden çok farklı bir düşünce içinde değildirler. Ancak DP'li bazı yöneticiler, özellikle Adnan Menderes, muhafazakâr kesimin beklentilerini karşılamak adına konuşmalarında dini alana girmekten, dini konularda vaatler vermekten geri kalmamıştır (Kaçmazoğlu, 2012: 68).

Bu noktada, CHP'nin, 1945'ten sonra din için politikalar üretmek için kurulan partilerin önünde adımlar atmış olduğu belirtilmelidir. Çok partili hayata geçtikten sonra siyasi sekülerde katı laikliği sürdürmenin olumsuz siyasi sonuçlarını öngören CHP, politikasını yumuşatmaya çalışıyor. 1947'de düzenlenen CHP'nin 7. Kongresinde laiklik konusu tartışıldı ve partinin bu konuya yaklaşımını yumuşatmaya yönelik kararlar alındı (Uzun, 2012: 101-105).

1947'nin başlarında, hükümete Milli Eğitim Bakanlığı nezaretinde dini kurslar öğretme ve din adamları için okullar kurma yetkisi verildi. Ayrıca, Tekke, Zaviye ve Türbelerin kapatılması yasasıyla daha önce kapatılmış olan bazı mezarlar da açılmıştır. CHP'ni laiklik konusunda değişmeye zorlayan ya da DP'nin din ve laiklik üzerine ılımlı tutumu sadece çok partili hayata geçiş değil. CHP bu konuda eleştiriler alıyordu (Bozkurt, 2012: 221-224).

Aslında DP'nin muhalefet ettiği dönemde İslami çevrelerin bu partiye yaklaşımı pek olumlu değildi. Bu çevrelere göre, CHP ile DP arasında laiklik politikası açısından önemli bir fark yoktur. DP'nin CHP'den ayrılan bir grup milletvekili tarafından kurulması bu fikrin önemli nedenlerinden biriydi. Bu dönemde İslamcı hareketin en önemli medya organlarından biri olan Sebilürreşat, partilerin dini politikalarını değerlendiren makaleler yazıyor. Bu makalelerde Cumhuriyet Halk Partisi'ne yaklaşım şöyle ifade edilmektedir: *"din derslerine müsaade etmesine, türbeleri açmasına rağmen dini tutumu ile Müslüman Türk halkını üzmüş, bağrına hançer saplamıştır. Müslüman toplumla bağdaşmasına imkân yoktur."* Aynı dergide Demokrat Parti hakkında bir değerlendirme yapıldı: *"Demokrat Parti, Halk Partisi'ne nispetle dini konularda daha serbest bir tutum takip edecek yolda görülmektedir. Bununla beraber, bu partinin de din siyaseti kesin olarak belli değildir. Parti Başkanı Celal Bayar, bu konuda kesin konuşmamaktadır."* yorumlarına yer verilmektedir (Tunaya, 1998: 27-30).

Yerli ve yabancı birçok araştırmacıya göre, İslam inancını hayata geçirme hedefi siyasi ve yasal bir sistem olduğundan, DP iktidara geldiğinde kendilerini daha kolay ifade etme imkânı bularak güçlenmeye başlamıştır. Nitekim DP, kuruluşundan iktidara geldiği zamana kadar başarılı bir muhalefet politikasıyla, CHP'nin laiklik perspektifinden İslami çevreler lehine uzlaşmasını mümkün kılmıştır. Çevreyi bu ortamların güçlendirilmesi için hazırlamıştır (Turgut, 1984: 268).

1950-1954 arasındaki dönemde DP, dine aşırı tepki veren gruplara ve faaliyetlere karşı durdu. Bu dönemde İslam heykelini bulan ve Atatürk heykellerini kıran ve Ticani olarak bilinen radikal gruba karşı bazı önlemler alınmış ve yasak olduğu yerlerde bazı yerlerde Arapların namaz kılmalarını okumuşlardır. Grup, Türkiye'nin lideri Kemal Pilavoğlu ve 11 öğrenciyi tutukladı. Atatürk'e Karşı Suçlar Hakkında Kanun Tasarısı 25 Temmuz 1951'de kabul edildi ve Atatürk'ün manevi kişiliği koruma altına alındı. Yasanın parlamentoda kabul edilmesinden ve alınan önlemlerden sonra, Ticani eylemleri durdu (Nal, 2005: 154-156).

Özetle DP, 1946-1950 sürecinde İslam çevreleri tarafından desteklenecek ve muhalefet partisi olarak siyasi yaşamını sürdüren siyasi bir hareket olarak görülmedi. Çünkü bu çevrelere göre, DP'yi CHP'den ayırmak için önemli politikalar ve tavırlar açıkça bulunmuyordu.

3.3.2. Liberalleşen Kesimin Sosyolojik Analizi

Demokrat Parti liberalizmi savundu. Savaş sırasında acı çeken kitlelerin ve savaş sırasındaki yükselen sınıfların sözcüsü idi. CHP'nin sosyal politikalarına verilen tepki DP'nin sosyal görüşlerini etkiledi. Yani; Parti programının 17. maddesi, Devletin, iş hacmini artırarak vatandaşların geçimini ve refahını arttırmak için ekonomik alanda uzun süredir devam eden boşluğu doldurmanın özel bir yolu olduğunu belirtir. Devleti doğrudan ekonomik faaliyetlere ve düzenleme, teşvik ve yardım yoluyla yönlendirmek ve hızlı bir şekilde formun geliştirilmesinde yer alır. Özel teşebbüs ve sermaye faaliyetlerinin ve faaliyetlerinin devlet tarafından düzenlenmesi, genel çıkarların özel işletme çıkarlarıyla uyumlaştırılmasının ve korunmasının gerekliliğinden kaynaklanmaktadır. Devletçiliğimiz ekonomik

şartlarımız ve ihtiyaçlarımız tarafından çizilen yoldur (Talas, 1992: 132). Bu açıklamalarda programın genel ilkeleri bölümünde görüldüğü üzere devletçilik tamamen reddedilmemiştir. Ülkenin sosyo-ekonomik durumuna göre, devletçi bir yol ilan edildi.

1949'da DP, 1950'deki ilk hükümet programından başlayarak II. Büyük Kongre'de kabul edilen programda devletçilik ilkesi liberalizme dönüştü. Nitekim Birinci Adnan Menderes Hükümeti programında, aşağıdaki hususların yukarıda belirtilen devletçilik ilkesiyle çelişkili olduğu bulundu (Doğan, 1957: 15). Parti programında; ''Bundan sonra, kamuya açık olmayan alanlarda faaliyet göstermeye çalışmayacağız, ancak çeşitli nedenlerle kurulan işletmeleri, kamu ile ilgili olanlar dışındaki belirli bir plandaki uygun koşullar altında özel bir girişime devretmeye çalışacağız. Hizmet ve ana sanayi ile ilgili. Devlet iktisadi teşebbüslerinin ve teşebbüslerinin iktisadi yapıdaki ağırlığını azaltmak için, yönetimini daha denetleyici ve denetleyici olarak daha sağlam prensiplere ve işe yaramaz görünen örgütleri kaldırmaya kararlıyız.'' Bu iki programın yansıttığı bu iki ayrı görüşle DP yöneticilerinin, ilk hükümet programında izlenecek sosyal politikalarla ilgili şu açıklamaları yapmasına neden olmuştur: *''Ülkemizde çalışma hayatını ve işverenlerin yasa ile ilişkilerini uygun şekilde düzenliyoruz. sosyal adalet ilkeleriyle çalışanlarımızın yaşam seviyesi ve ekonomiyi ülkenin ekonomik imkânlarıyla yükseltmek ve toplumda sosyal güvenlik sağlamak temel hedefimiz olacaktır''* (www.tbmm.gov.tr./hukumetler).

Parti programında, düz demokrasinin ilkelerine göre doğal bir hak olarak tanıdığımız grev hakkını, diğer demokratik ülkelerde olduğu gibi toplumsal düzeni ve ekonomik düzenlemeyi bozmayacak şekilde yasallaştıracağımız da söyleniyor. Parti programının 88. maddesi, batılı işçilere ücretli tatil veya ücretli izin sağlama olanaklarının, batı demokrasilerinin kabul edilmiş ilkeleri çerçevesinde inceleneceğini belirtmektedir. DP'nin işçilere sosyal devlet çerçevesi içinde olumlu bir yaklaşımı olduğu açıkça anlaşılıyor.

3.3.3. Kemalist Grupların Dönem Analizi

Atatürk'ün ölümünden bir gün sonra 10 Kasım 1938'de, parlamentoda yapılan oylama sonuçları Türkiye'nin ikinci Cumhurbaşkanı İsmet İnönü oldu. İnönü Başkan olur olmaz, kendi politik, ekonomik ve kültürel politikalarını uygulamak için harekete geçti.

Hümanizm, dönemin kültürel politikasının temeli idi. İnsana ait olma anlamına gelen Hümanizm, her şeyden önce milattan önce (M.Ö.) insanlarla ilişkili dönem olan 1. yüzyılda ortaya çıktı. Bu görüş, Avrupa'nın modernleşmesinin temelini oluşturuyordu. Osmanlı reformu döneminde özellikle II. Mahmut döneminde uygulanması arzu edilmesine rağmen başarıya ulaşılmadı. Atatürk döneminde kültür politikalarında ulusal bir anlayış izlendi. Hümanist anlayışın en yoğun dönemi İnönü dönemiydi. İnönü döneminde hümanizm, eski Yunan ve Roma uygarlığına iniş olarak tanımlandı. Bu dönemde, Arapça ve Farsça eserler ve bu diller kaldırılırken, Batı eserleri incelenmeye başlandı. Hümanist yaklaşımda İnönü döneminde en etkili isim Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'di. Yücel, hümanizmi Türk Hümanizmi olarak adlandırdı. Liselerde Latince ve Yunanca kursları verilmeye başlandı ve hümanizmin Halkevleri ve Köy Enstitüleri gibi kurumlar aracılığıyla yaygınlaştırılması hedefleniyordu (Karacasu, 2001: 334-336).

Dönemin şartlarında reform ihtiyacına göre Atatürk'ün bazı ilkelerinde yumuşama dönemi İnönü zamanında olmuştur. Bu tavizler Kemalist kesim tarafından eleştiriye maruz kalmıştır. Atatürk'ün rejimin temeli olarak tanımladığı laiklik ilkesi belirgin bir şekilde yeniden tanımlanmış ve 1947'de Milli Şef döneminde toplanan CHP'nin 7. Kongresinde ciddi tavizler verilmiştir. 1950'de, CHP, savaş sonrası dönemde Amerika'nın etkisiyle komünizme karşı dini bir silah olarak bazı türbelerin ve türbelerin açılmasına ilişkin yasayı çıkardı ve laikliği noktasında bazı genişlemeler yaptı. Bu durumda Atatürk sonrası dönemde laiklikle ilgili tavizlerin DP ile başlamadığını göstermektedir (Yetkin, 2009: 376).

1939 ve 1950 arasında, demokratik bir rejimin kurulması için olumlu ve olumsuz adımlar atıldı. Cumhuriyetçilik ilkesi altında atılan olumlu adımların

başında; II. Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru, Türkiye'nin çok partili yaşamının tek bir aşamaya geçişine engellerin kaldırılmasının kabul edilmesi ve seçim sisteminin gösterilmesi. Ayrıca, 10 Mayıs 1946'da yapılan CHP kongresinde İnönü'nün daimi liderinin statüsünün önerisinde yer alması, demokratikleşme noktasında önemli bir düzenlemeydi. 1948'de, Polisin Görev ve Yetkileri Kanunu'nun 18. Maddesi kaldırılmış ve vatandaşların hak ve özgürlüklerinin korunmasında önemli bir değişiklik yapılmıştır (Yetkin, 2009: 425).

Bir yandan CHP, bu uygulamalarla demokratik cumhuriyetin gelişiminde önemli adımlar atarken, cumhuriyetçi ilkesine aykırı olan bazı demokratik karşıtı adımlar attı. Örneğin, sol partilerin ve sendikaların örgütlenmesi bu dönemde ciddi şekilde kısıtlandı. Yine bu dönemde, Türk Ceza Kanunu'nun 141. Maddesinde yapılan değişiklikle, basın üzerindeki devlet baskısı artırıldı (TBMM Kanunlar Dergisi, 1946).

Cumhuriyet gazetesinin 12 Şubat 1959 tarihli bir haberi, iktidar partisinin otokrasiye çarptığı gerçeğini gösterdi. Gazete, CHP'ye oy veren bir köyün elektriği kestiğini bildirdi. Aksine DP'ye oy veren köy veya kasabalarda yol, cami ve kredi sözü verildi. Bu örnekler, gücün diğer siyasi çizgide olmayan bir bölümü görebildiğinin kanıtıydı. Ayrıca ötekileştirilen bir Atatürk'ün partisinin destekçileri söz konusuydu (Cumhuriyet, 12 Şubat 1959).

Yönetiminin son üç yılında DP yönetimi, ulusal egemenlik ve parlamenter üstünlüğünü ilke olarak görmezden geldi. Muhalefete neredeyse ülkenin gidişatı hakkında konuşma hakkı verilmedi ve DP kendisini bir krallığın egemenliği olarak gördü. Bu anlayışın asıl nedeni, halkın desteğinin onlara her türlü davranışı uygulama yetkisi verdiği sarsılmaz inançlardır. Örneğin, herhangi bir yasanın tartışılması ve bu yasanın lehine ya da aleyhine olan muhalefet hakkının alınması neredeyse bir lüks haline geldi. Muhalefet partisinin Başkan Vekili İbrahim Kirazoğlu tarafından meclise sunulması istenen kararların bir kısmı, oturumun kapatıldığını inkâr etme hakkını sahiplerine konuşma hakkını acımasızca okudu ve reddetti (Toker, 1992: 139).

Bu arada, bu despotik uygulamalar sadece parlamento içinde gerçekleşmedi, aynı zamanda anti-demokratik yasalar da muhalefet partilerinin ülkedeki toplantıları veya toplantıları tarafından engellenmeye çalışıldı. 1958 yılında, Zile (Tokat) gezisi sırasında, ana muhalefet lideri İsmet İnönü, kaymakamlık kaymakamlığı merkez ilçe merkezindeki tüm insanları evlerine ve dükkânlarına hapsedip, kapılarına süngü yerleştirerek jandarma yerleştirdi. Savaş yasası ilan edildi ve sokağa çıkma yasağı getirildi. Kaymakamlar bile askeri birliklerden yardım istedi (Toker, 1992: 179). DP hükümetinin son aşırılıklarına bir örnek İsmet İnönü'nün Balıkesir'e ziyareti oldu. Bu yolculuk sırasında, Balıkesir Valisi İsmet Paşa'ya geldi ve şehre girmemesini istedi (Coşkun, 1960: 7-8).

DP yönetiminin muhalefete karşı sergilediği sert tutum, basına uyguladığı baskılardan da anlaşılabilir. Bu çerçevede, herhangi bir tarafın gelecekle ilgili herhangi bir eleştiri veya iddia talebinde bulunmasını engellemek için herhangi bir şeyi ispat etme hakkı çıkarılmıştır. Bu kanun çerçevesinde iddiaların kanıtlanma şartı dâhilinde bile öne sürülmesine izin verilmemektedir. 1956-1960 yılları arasında yargılanan 811 gazeteci çeşitli suçlardan mahkûm edildi (Toker, 1992: 192).

Parti faaliyetlerine ek olarak, farklı sol girişimler ilgili yıllarda dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, 1948 yılında Ankara Üniversitesi Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi (AÜDTCF)'nde çalışan öğretmenlerin bazılarının solcu ve Marksist fikirlere propaganda yaptığı ve gazetelerde bu konuda raporlar bulunduğu duyulmuştur. Bu propaganda etkinliği; Şevket Aziz Kansu, Pertev Naili Boratav, Muzaffer Şerif Başoğlu, Behice Sadık Boran, Niyazi Berkes, Mediha Berkes ve Adnan Cemgil tarafından yapıldı. Bu ekibin eylemleri üniversitede huzursuzluk yarattı. Üniversitedeki milliyetçi öğrenciler bu durumdan rahatsızlık duydular ve Rektörleri Şevket Aziz Kansu'yu istifaya çağırdılar. Öğrencilerin tepkisini ilk başta görmezden gelen Kansu daha sonra görevine giren öğrenciler tarafından istifa edildi. Propaganda faaliyetleri nedeniyle üniversitedeki öğrenciler ile öğrenciler arasında bir ikilik ortaya çıkmıştır. Solcu karşıtı öğretmenler, propaganda yapan öğretmenlerin fakülteden uzaklaştırılmasını istenmiştir (Darendelioğlu, 1976: 287).

Solcu olarak bilinen profesörlerin bütün dersleri ve dersleri Ankara

Üniversitesi Senatosu tarafından kaldırılmıştır. Bu olaylar AÜDTCF''nde gerçekleştiğinde, Ankara Cumhuriyet Savcısı tarafından bildirim olarak kabul edildi ve soruşturma başlatıldı. Soruşturmanın ardından sol öğretmenler tutuklandı ve mahkemeye gönderildi. Duruşma süreci 10 Şubat 1950'ye kadar devam etti. Ankara 4. Asliye Ceza Mahkemesi, sol propaganda öğretmenleri için 3 ay hapis cezasına çarptırıldı (Darendelioğlu, 1976: 292-293).

Öte yandan, DP'nin kurulduğu dönemde Adnan Menderes, "CHP'ye iki parmağımız kaldı. Diğer 1946 seçimlerinden sonra DP milletvekillerinin kalması istendi. DP'nin dönemin sol aydınlarıyla yakın ilişkileri olması, partinin Sovyet Rusya'nın yardımıyla kurulduğu iddiasına yol açtı. DP, sosyalist çevreden bireyleri dâhil etti. Bu görüşe sahip kişilerle iletişim kuruldu. Solcular tarafından yayınlanan Görüş İncelemesinde, DP yazarlarının bazılarının yayınlanacağı bildirildi. Ancak Adnan Menderes ve Celal Bayar, bu iddiaların yanlış olduğunu söyledi. Bu iddiaların reddedilmesine rağmen, Zekeriya Sertel, anılarında DP'nin kurulmasından hemen önce Ankara'daki parti kurucularıyla özel bir toplantı yaptıklarını anlatıyor. Kurucuların dergi yayınlamasını istediklerini ve Celal Bayar, Adnan Menderes ve partinin bile bu dergide yazılarını yayınlamakta iyi olacağını iddia etti. Ancak, Sertel'in bu iddiaları halk tarafından kabul edilmedi. Ayrıca, Demokrat Parti yöneticilerinin iddiaları reddetmesi halkın tutumunu sağlam bir şekilde güçlendirdi (Dokuyan, 2013: 81-82).

Türkiye'de sol hareket, DP'nin kuruluşu sırasında bu partiye yakın davrandı. Ancak bekledikleri desteği bulamadılar. Öte yandan, CHP'ye sol hareketler tarafından uygulanan zayıflama taktiği de DP'ye uygulandı. Bu taktik uygulandığında, DP'nin Sovyet Rusya taraftarlarının istediği yönde hareket etmesi amaçlanıyor. Bu şekilde, ülke içinde bir iç rahatsızlık yaratılması amaçlanmaktadır. Sovyet müdahalesinde ortaya çıkabilecek bu karışıklık, Rusya'nın Türkiye güvenlik sınırını Türkiye'ye sınırlaması istendi. Bu şekilde, Rusya'nın Türkiye'ye bağlı olduğu diğer Sovyet uydu devletlerinin arasına girecekti. Ancak DP yöneticileri bu duruma izin vermedi. DP iktidara geldiğinde, anti-komünist bir tavrı vardı. Açıklanan hükümet programlarında, solculuğa ve aşırı ideolojik akıntılara karşı

önlem alacağını açıkça belirtti. Adnan Menderes, ülkeyi içeriden yok etmeyi hedefleyen aşırı sol akımları yok etmek için gerekli önlemleri alabileceklerini ve düşünce ve vicdan özgürlüğü için ne yapması gerekiyorsa yapılacağını belirten bir açıklama yaptı. DP Milli Eğitim Bakanlarından Tevfik İleri, komünizme karşı mücadele hakkında şu açıklamayı yaptı: *''Bu büyük ve aziz ulus, Türk çocuklarını gizlice yasaya sokan vatansız ve yozlaşmış unsurlardan bazılarını atma görevini üstlendi. Bu büyük davanın başarısı sırasında çevremde milliyetçi gençliği göreceğime inanıyorum ve güç ve cesaret alacağım*.'' (Dokuyan, 2013: 90-92).

Görüldüğü üzere muhafazakâr kesimin faaliyetlerinde uygulama alanı 1950-1960 yılları arasında olmuştur. DP iktidarı büyük oranda sol hareketi siyaseten engellemeye çalışmış ve çeşitli yaptırımlarında bulunmuştur. Kemalist ideolojinin sola yakınlığıyla bilindiği üzere bu kesimin dar bir uygulama alanı olduğunu söylemek mümkündür.

SONUÇ

DP, kuruluşundan bu yana din üzerinde siyasi bir dil kullanmamış olsa da, uzun süredir tek parti gücünün katı dini duruşunu sürdürmeyeceğini göstermiştir. DP'nin bu tutumu, iktidardaki CHP'yi de etkiledi. İktidar partisi daha ılımlı bir dini politika uygulamak için adımlar attı. DP iktidardayken, Ezan'ı Arapçaya çevirdi ve radyoda dini programlara izin verdi. Bu dönemde, birçok İslami gazete, dergi, kitap ve broşür basıldı. Ayrıca, özellikle 1955'ten sonra bazı DP politikacıları, özellikle Başbakan Adnan Menderes, dini unsurları vurguladılar. DP, muhafazakâr sektöre desteğini, dini toplumsal yaşamda yeniden görünür yaparak gösterdi ve seçimler tarafından desteklenen parti olması bakımından halkın teveccühüne layık görüldü.

1950-1960 yılları arası devletçi ekonomi" yerine "liberal" bir ekonomik programına geçilmiştir. Liberal ekonomik politika DP'nin ilk yıllarında Amerikan yardımlarının da etkisiyle gözle görülür gelişmeler sağladı. Liberal bir kesimin doğuşu bu ekonomik politikalar ile olmuştur. Ancak bu uzun sürmedi. 1954'ten sonra ülkenin genel olarak ekonomik bir çıkmaza girdiği gözlenmektedir. Bu durum, Menderes hükümetinin neredeyse hiçbir sınırlamaya tabi olmayan serbest rekabet ortamının mucizevî bir kalkınma sağlayacağı yönündeki sarsılmaz inancıyla da ilgiliydi. Bu dönem ekonomi bakanlarının ekonomide bir plan ve program ilkesine gerek duymamaları, hatta bunu küçümsemeleri daha en başında bir hataydı.

Aradan fazla zaman geçmeden bu ekonomik anlayışın, ülkenin genel çıkarlarından çok bazı küçük grupların (Örneğin toprak ağaları) işine geldiği anlaşılmıştır. 1955'te iktidar partisi tekrar ekonomik özgürlüğü kısıtlayan önlemler almaya başlamıştır. Bir diğer ifade ile liberal söylemleri ile öne çıkan hükümet, iktidarının ilk yıllarında sert bir şekilde eleştirdiği Milli Şef Dönemi'nde Türkiye Cumhuriyeti'ndeki en müdahaleci yasalardan biri olan "Milli Korunma Kanunu"na dönüş yapmak zorunda kalmıştır. Bu uygulama bazı sanayicilerin ve geniş toprak sahiplerinin DP'den desteklerini çekmesi sonucunu doğurmaya başlamıştır. Nitekim hükümet, 1958 yılından itibaren Amerikalı bazı finans çevrelerinin de desteğiyle tekrar liberal ekonomik politikaya dönüş yaptı. Sürekli zikzak çizen bu ekonomik

anlayışın genel olarak olumsuz sonuçlar doğuracağı açıktı.

DP, Türk siyasal tarihinin en kritik döneminde tek başına iktidarı devralıp on yıl kullanmasına rağmen, bu durumu, Türkiye Cumhuriyetini modern Batı toplumlarının demokratik, ekonomik ve kültürel çizgisine taşımak yönünde kullanamamıştır. DP'nin uygulamaya koyduğu politikalar, Orta Doğu'daki tek laik demokrasi olma iddiasındaki Türkiye'ye modernleşme sürecinde zaman kaybettirmiştir.

DP'nin, 1950'den bu yana 27 yıl boyunca iktidarda olan CHP'den devralan kültürel politikalarına yeni bir yaklaşımın olduğunu söylemek zor. Bu dönemde, maneviyatın genelde tutulacağı söylemi ile Atatürk ve özellikle İnönü dönemi eleştirildi. Atatürk tarihinde ve İnönü dönemindeki gibi köklü bir değişiklik olduğunu söylemek daha da zordur. Türk tarihi tezinin herhangi bir değişiklik yapılmadan kabul edildiği bu dönemde, Anadolu-Akdeniz anlayışı Avrupa merkezli tarihten alınmıştır. Ayrıca, Osmanlı ve İslam Tarihi çalışmalarının sayısının arttığı görülmektedir. Kültürel yaşamın İnkılaplar Dönemi kadar keskin bir değişime uğramadığı lakin hem geleneklere bağlılık ve muhafazakârlığın arttığı hem de liberalizme bağlı özgürlük ortamının eş zamanlı olarak toplumun genetik kodlarında vücut bulduğu tespit edilmiştir. Bu tespit toplumun sosyal ve kültürel konularda oldukça farklılıklara açık bir yapısı olduğunu ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

Ahmad, F. (2010) *Bir Kimlik Peşinde* Türkiye, (çev.) Sedat Cem Karadereli, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Akboy, R. (2005) Eğitim Psikolojisi ve Çoklu Zeka, Dinozor Yayınları, İzmir.

Akçura, Y. Üç Tarz-ı Siyaset, (İkinci Basım), Ankara: Atatürk Kültür ve Tarih Kurumu,T.T.K Yayınları, 1987.

Akın, R. TBMM Devleti (1920-1923), İletisim Yay., İstanbul 2001.

Akşin, S. Ana Çizgileriyle Türkiye'nin Yakın Tarihi, İmaj Yay., İkinci Baskı, Ankara 1996.

Albayrak, M. "Demokrat Parti Döneminde Milli Korunma Kanunu Uygulamaları (1955-1960)", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Sayı 67-68-69, Cilt: XXIII, ss.1-20. 2007.

Alpkaya, F. Cumhuriyetin İlanından Teskilatı Türkiye Cumhuriyeti'nin Kurulusu, A. Ü 1997.

Aslan, S. ve Yılmaz, A. "Modernizme Bir Başkaldırı Projesi Olarak Postmodernizm", Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2 (2), s.93-108, Sivas 2001.

Aslan, Y. Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nin Kurulusu, Evreleri, Yetki ve Sorumlulugu: (23 Nisan 1920-30 Ekim 1923), Yeni Türkiye Yay., Ankara 2001.

Atatürk, M. K. Nutuk, (Haz. Zeynep Korkmaz), Atatürk Arastırma Merkezi Yay., Ankara 2004.

Avcı, N. Toplumsal Değerler ve Gençlik, Siyasal Kitabevi, Ankara 2007.

Aydın, S. Kimlik Sorunu, Ulusallık ve "Türk Kimliği", Öteki Yayınevi, İstanbul 1998.

Aydın, M. Din Felsefesi. Dokuz Eylül Üni. İlahiyat Fakültesi Yay, İzmir 1999.

Aydoğdu, H. "Modern Kimlikte Öznenin Ölümü", Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, S.10, 2004.

Aytaç, K. (1998) "Bilişim Toplumu", *Yeni Türkiye* 21.Yüzyıl Özel Sayısı II, Mart-Nisan Sayısı, ss. 1394,

Aytaç, Ö. “Kapitalizm ve Hegemonya İlişkileri Bağlamında Boş Zaman”, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 28 (2), s.115-138. 2004.

Barın, E. (Ed.) . Türkiye’de Kültür Politikaları. İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı Yayınları, İstanbul 2006.

Başgil, A. F. Esas Teskilat Hukuku Dersleri, İkinci Bası, İnkılap Kitabevi, stanbul 1940.

Baumol, W.J. ve Bowen W.G. “On the Performing Arts: The Anatomy of Their Economic Problems”. American Economic Review, 55: 495-502. 1965.

Bayart, J. F. Kimlik Yanılsaması, (çev.) M. Moralı, Metis Yayınları, İstanbul 1999.

Bilgin A. ve Oksal A. Kültürel Kimlik Ve Eğitim, cilt: 2, Sayı:1, 82-90, 2018.

Bilgin, N. “Çok Kimliklilik ve Cum-huriyet Yurttaşlığı”, Türkiye Günlüğü Dergisi, S., 75. 2003.

Bilgiseven, A. K. Sosyolojik Açıdan İslamiyet ve İslamî Kavramlar, Filiz Yay., İstanbul 1992.

Birekul, M., Yılmaz, F. M. Peygamber (sav) Günlerinde Sosyal Hayat ve Aile, Yediveren Yayınları, Konya 2001.

Bozkurt, B. “Türkiye’de Çok Partili Düzene Geçişte CHP ve Eğitim Sistemindeki Gelişmeler (1946-1950)”, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, Cilt:IX, Sayı:20-21, s.s.222-224. İzmir 2012.

Burçak, R. S. Türkiye’de Demokrasiye Geçiş (1945-1950), Ankara 1979.

Canatan, K. “Gelenek, Din ve Modernite”, Bilgi ve Hikmet Dergisi. 9, s.28-40. 1995.

Castells, M. The information Age: Economy, Society, Culture, The Power Of Identitiy, Second Edition, Blackwell Publishing, USA, 2004.

Ceylan, Ş. Ş. Geleneksel Toplumdan Modern Topluma Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, On İki Levha Yayıncılık. İstanbul 2009.

Cohen, A. P. Topluluğun Simgesel Kuruluşu, Dost Yayınevi, Ankara 1999.

Cole, D. H. "Poland's 1997 Constitution in Its Historical Context", Faculty Publications, Paper 589(http://www.repository.law.indiana.edu/facpub/589 (indirilme tarihi: 14.03.2019). 1998.

Coşkun, N. S. Son Meclis ve 1950- 1960 Siyasi Olayları, Birinci Fasikül, İstanbul 1960.

Cumhuriyet Ansiklopedisi- Sosyal Değerlendirme, III. Cilt, Asaf Ataseven , "Türk Boyu Türk.

Cumhuriyet Ansiklopedisi- Sosyal Değerlendirme, III. Cilt, Kemal Güleç, "Türkiye Cumhuriyeti'nin Teknoloji ve Bilim Politikaları", s. 2276.

Cumhuriyet, 12 Şubat 1959.

Cumhuriyet, 29 Mayıs 1935.

Cumhuriyet, 4 Eylül 1925.

Cüceloğlu, D. "İyi Düşün Doğru Karar Ver", Sistem Yayıncılık, İstanbul 1993.

Cürcani, S. Ş. Terimler Sözlüğü (Kitabu't-Ta'rifât). Arif Erkan (Çev.). İstanbul: Bahar 1997.

Çelebi, E. "Türkiye'de Devalüasyon Uygulamaları (1923-2000)",Doğuş Üniversitesi Dergisi, Sayı:3 2001.

Dağlı, N. ve Aktürk, B. Hükümetler ve Programları, TBMM Yayınları, Ankara 1988.

Darendelioğlu, İ. Türkiye'de Komünist Hareketler (4. Basım). Toker Yayınları. İstanbul 1976.

Demir, Ş.; Sesli, M.; Yılmaz, V. "Türk Modernleşmesi: Eleştirel Bir Bakış", Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 2, s.77-90. 2008.

Demirtaş, H. A. ''Sosyal Kimlik Kuramı Temel Kavram ve Varsayımlar'', iletişim : araştırmaları, 1(1): 123-144. 2003.

Doğan, E. Kimlikler Kıskacında Ulusal Kişilik, İmge Kitabevi, Ankara 2000.

Doğan, M. Adnan Menderes Konuşmaları, Cilt.1-2, Ekicigil Matbaası, İstanbul 1957.

Dokuyan, S. 1945-1950 Yılları Arasında Türkiye(Eğitim, Sosyo-Kültürel Yapı, Ekonomi, Din, Askeri Yapı ve Basın) (1.Basım). 2. Cilt, IQ Yayınları, İstanbul 2013.

Dönmezer, S. Toplumbilim, İstanbul: Beta Yayınevi, İstanbul 1999.

Durgun, Ş. Modernleşme ve Siyaset, A Kitap Yayınları, Ankara, 2010.

Durkheim, E. Toplumbilimsel Yöntemin Kuralları, çev. Celal Bali Akal, BSF Yayınları, 1985.

Eagleton, T. Kültür yorumları. Ö. Çelik (çev.), 2. Baskı, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2011.

Efekan, H. Muhafazakârlığın hermenötiği. Doğu Batı Düşünce Dergisi, 58, 73-87. 2011.

Ekinci, T. Z. (1999) Demokrasi, Çokkültürlülük ve Yargısal Bir Serüven, Küyerel Yayınları, İstanbul 1999.

Elteren, M. V. "Amerikan Popüler Kültürünün Etkisinin Global Bir Yaklaşım İçinde Değerlendirilmesi", Popüler Kültür ve İktidar, Der: Nazife Güngör, Ankara: Vadi Yayınları, s. 275-325. 1999.

Erdem, F. H. "Türkiye'de Azınlıklar Sorununun Vatandaşlık Kavramı Bağlamında Genel Bir Analizi", Süryaniler ve Süryanilik, (Hazırlayanlar, Ahmet Taşğın - Eyüzyılup Tanrıverdi-Canan Seyfeli), Orient Yayınları, Ankara, 2005.

Erdem, F. H. "Siyasi Partiler Kanunu'nun 81. Maddesi ve Anayasa'ya Aykırılığı Sorunu" Liberal Düşünce, Sayı 43, 2006.

Erdem, F. H. "1982 Anayasasının Toplum Tasavvurunun Eleştirel Analizi, Köprü Dergisi, Sayı 105, 2009.

Erdinç Y. "Türk Sosyo-Kültürel Yapısında Gözlenen Değişmeler: Karmaşık Bir Dönüşümün Hikayesi, Cumhuriyet Ansiklopedisi- Sosyal Değerlendirme, III. Cilt s. 1843.

Ergun, D. Kimlik Kıskacında Ulusal Kişilik, İmge Yay., Ankara 2000.

Ergün, M. Eğitim Sosyolojisine Giriş, Ocak Yayınları, Ankara 1994.

Eroğul, C. Anatüzüğe Giriş, İmaj Yayıncılık, 4. Baskı, Ankara 1996.

Eroğul, C. Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi (4. Baskı b.). İmge Kitabevi, Ankara 2003.

Ertan, T. F. "Cumhuriyet Kimliği Tartışmasının BirBoyutu: Soyadı Kanunu", Kebikeç, Sayı: 10, s. 257-258. 2000.

Esen, B. N. Türk Anayasa Hukuku, Birinci Fasikül İkinci Baskı, Ayüzyılıldız Matbaası, Ankara 1971.

Fay, B. Çağdaş Sosyal Bilimler Felsefesi: Çokkültürlü Bir Yaklaşım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları 2001.

Flanz, G. H. XIX. Asır Avrupası'nda Anayasa Hareketleri Anayasacılık Hareketlerinin Mukayeseli Olarak İncelenmesine Giriş (çev: N. Erder, Ş. Mardin, A. Sinanoğlu), Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları Ankara 1956.

Geçikli, R. M. Menderes Hükümetleri Dönemi Türkiye- ABD İlişkileri, İleri Yayınları, İstanbul 2016.

Gençkaya, Ö. F. ve Demirci, E. Ü. Türkiye'de Kültür Politikasının Kurumsallaşma Sürecine Genel Bakış,Türk Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi /Journal of Turkish Social Sciences Research, Cilt: 3 Sayı: 2, Gaziantep 2018.

Georgeon, F. Türk Milliyetçiliğinin Kökenleri: Yusuf Akçura (1876-1935), (çev.) Ali Er, Yurt Yayınları, Ankara 1986.

Gerger, H. Kan Tadı:Belgelerle ABD'nin Kara Kitabı, 2. Baskı, Ceylan Yayınları, İstanbul 2004.

Gıddens, A. Sağ ve Solun Ötesinde: Radikal Politikaların Geleceği, Metis Yayınları, 3. Baskı. İstanbul 2004.

Giddens, A. Sosyoloji, Yayına hazırlayan., H. Özel ve C. Güzel, Ayraç Yayınları, Ankara 2000.

Gıddens, A. Sosyoloji. (Çev. Cemal Güzel). Ayraç Yayınları, Ankara 2000.

Gologlu, M. Türkiye Cumhuriyeti 1923, Basnur Matb.,Ankara 1971.

Gökçe, B. Türkiye'nin Toplumsal Yapısı ve Toplumsal Kurumları, Savaş Yayınları, Ankara 2004.

Gönenç, L. Prospects for Democracy in Post Communists Countries, Martinus Nijoff Publishers, Hague, 2002.

Gözler, K. Anayasa Hukukunun Genel Esasları, Ekin Yayınları, 1. Baskı, Bursa 2010.

Gözübüyük, S. ve Sezgin Z. 1924 Anayasası Hakkındaki Meclis Görüşmeleri, A. Ü. S. B. F. İdari İlimler.Enstitüsü, Enstitü Yayın No. 3, Ankara 1957.

Gözübüyük, S. ve Kili, S. Türk Anayasa Metinleri, A.Ü.S.B.F. Yay.No. 496, İkinci Bası, Ankara 1982.

Gülalp, H. Kimlikler Siyaseti / Türkiye'de Siyasal İslamın Temelleri, Metis Yayınları. İstanbul 2003.

Güleç, C. Türkiye'de Kültürel Kimlik Krizi Ankara, Verso Yayıncılık, 1992.

Günal, E. Türkiye'nin Hukuk Devleti Sorunu İstiklal Mahkemelerinden Anayasa Mahkemesine. KaraKutu Yayınları, İstanbul 2011.

Güvenç, B. "Kültürel Kimliğe Genel Bakış", s.31-38, (Ed.), PULTAR, G., Kimlikler Lütfen , ODTÜ Geliştirme Vakfı Yay., Ankara. 2009.

Güvenç, B. Kültürün ABC'si. Yapı Kredi Yayınları. İstanbul 1997.

Güvenç, B. İnsan ve Kültür.9. baskı. Remzi Kitabevi, İstanbul 2002.

Hançerlioğlu, O. Toplumbilim Sözlüğü, Remzi Kitabevi, İstanbul 2005.

Holzer, B.; Robertson, R. "Iden-tity and Authority: A Problem Analysis of Processes of Identification and Authorization", Identity and Authorıty Explaration in the Theory of Society, (Ed: Ronald Robertson and burkart Holzner), Basil Blackw, 1980.

İnönü, İ. Hatıralar, 2. Kitap, Bilgi Yay., Ankara 1987.

Kabaağaç S. ve Alova E. Latince türkçe sözlük. İstanbul: Sosyal Yayınlar, 1995.

Kaboğlu, İ. Ö. "İfade Özgürlüğünün Siyasi Partilerce Kullanımının Sınırları", Anayasa Yargısı, Sayı 16, Ankara, 1999.

Kaçmazoğlu, H. B. Demokrat Parti Dönemi Toplumsal Tartışmaları, Doğu Kitabevi, İstanbul 2012.

Kara, İ. Kutuz Hoca'nın Hatıraları, İstanbul: Dergâh Yay."Sonuç Yerine: Tekkeler Kapandı mı?", Dergâh, Haziran 1991, Cilt: 2, 1991.

Karacasu, B. Mavi Kemalizm Türk Hümanizmi ve Anadoluculuk, Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Kemalizm, İstanbul, 2001.

Karakaş, M. "II. Meşrutiyet Dönemi Fikir Hareketleri", Yüzüncü Yılında II Meşrutiyet, (ed.) Asım Öz, Pınar Yayınları, İstanbul 2008.

Karpat, H. K. Osmanlı'dan Günümüze Kimlik ve İdeoloji Timaş Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2009.

Karpat, H. K. "Kimlik Sorununun Türkiye'de Tarihi, Sosyal ve İdeolojik Gelişmesi". Türk Aydının ve Kimlik Sorunu, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1987.

Kaypak, Ş. "Küreselleşme Sürecinde Kültürel Kimlik Açılımları ve Kentsel Çevreye Yansıması'', Uluslar arası Davraz Kongresi Küresel Diyalog Bildirler Kitabı, Isparta 2009.

Kaypak, Ş. Kent Sosyolojisi, Basılı Ders Notları, MKÜ, Antakya/Hatay 2012.

Keleş, R. Kentleşme Politikası, İmge Yayını, 4. Baskı, Ankara 1998.

Keller, D. "Popüler Kültür ve Post-modern Kimliklerin İnşası", (Çev: Gülcan Seç-kin), Doğu Batı, S., 15, ss. (187-218) 2001.

Keyman, E. F. "Globalleşme ve Türkiye: Radikal Demokrasi Olasılığı", Küreselleşme Sivil Toplum ve İslam içinde, Der: E. Fuat Keyman, A. Yaşar Sarıbay, Vadi Yayınları, Ankara, ss. 34-55. 1998.

Keyman, E. F. “Türkiye’de Kimlik Sorunları Ve Demokratikleşme”, Doğu Batı, Dergisi, Sayı:41, 2007.

Kılıç, A, Faruk A. S. “Gelenek ve Modernizm Bağlamında İslam”, Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 15 (28), s. 223-242, Sakarya 2013.

Kıray, M. Ereğli, Ağır Sanayiden Önce Bir Sahil Kasabası, D.P.T. Yayınları. Ankara 1964.

Kızılçelik, S. Postmodernizm Dedikleri, İzmir: Saray Kitabevleri, İzmir 1996.

Koklaş, E. Modern Zamanlarda İslam ve Siyasal Meşruiyet Sorunu, Bilgi ve Hikmet Dergisi.4-12. ss:41. İstanbul, 1995.

Korlaelçi, M. Din-Kültür İlişkisi. Felsefe Dünyası, 8, 35-47. 1993.

Köker, L. “Demokratik ve sivil anayasa için öneriler”, Yeni Şafak, 30 Temmuz 2007.

Köker, L. “Seçim Sistemleri ve Siyasal Çoğulculuk”, Anayasa Yargısı”, Sayı: 23. 2006.

Köknel,Ö. Kaygıdan Mutluluğa Kişi-lik, Altın Kitap Yayınevi, İstanbul 1985.

Kratochwıl, F. History, Action and Identity: Revisting the “Second Great Debate and Assessing its Imortance for Social Theory, European Journal of International Relations , Vol. 12, 1, 5–29. 2006.

Kuyumcu, A. ve Erdoğan, T. “Yüksek Öğretimin Toplumsal Değişmeye Etkisi”, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, (35), ss. 240. 2008.

Laclau, E. Mouffe, C.; “Hegemony The Genelogy Of A Concept”, (Ed: Jeffrey, C., Alexander, Steven Seidman, Routledge, London 2001.

Lee, J. St. Avrupa Tarihinden Kesitler 1789-1980, Dost Yayınları, Ankara 2002.

Leslie, R.F., A. Polonsky, J. M. Ciechanowski ve Z. A. Pelczynsk, The History Of Poland since 1863 (ed: R. F. Leslie), Cambridge University, New York. 1983.

Lipson, L., Demokratik Uygarlık (çev: H. Gülalp ve T. Alkan), Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara 1984.

Ludwikowski, R. R. “Two Firsts: A Comparative Study of the American and the Polish Constitutions”, VIII Michigan Yearbook of International Legal Studies, 8, ss. 117-156. Michigan 1987,.

Lukowski, J. ve Zawadzki, H. A Concise History of Poland, Cambridge University Press, Cambridge. 2006.

Megıll, A. History, Memory, Identity, History of the Human Sciences, Vol. 11, 37–62. 1998.

Meriç, C. Umrandan uygarlığa. 25. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2017.

Mert, Y. L. Cumhuriyet Döneminde Kapatılan Siyasal Partiler Kapatma Davaları, Gerekçeleri ve Sonuçları. İlkim Bas. Yay. Dağıtım. Ankara 2008.

Mertens, K. Medien und Wirklichkeit, Hrsg.:Uwe Sander Friederike von Gros Kai-Uwe Hugger (Hrsg.) Handbuch Medienpädagogik. 2008.

Nal, S. "Demokrat Parti'nin 1950-54 Dönemi Din Siyaseti", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt:60, Sayı:3, s.s.153-157. Ankara, 2005.

Nirun, N. Sistematik Sosyoloji Yönünden Sosyal Dinamik Bünye Analizi, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları. Ankara 1991.

Nur, R. Hayatım ve Hatıratım I, Dr. Rıza Nur Kendin iAnlatıyor, İstanbul: İşaret-Ferşat Ortak Yay. 1991.

Oğuz, E. S. Türkiye'de Kültür Politikaları ve Kütüphaneler, Hiper Yayın, İstanbul 2017.

Oran, B. Türkiye'de Azınlıklar: Kavramlar, Lozan, İç Mevzuat, İçtihat, Uygulama, TESEV Yayınları, İstanbul 2004.

Oran, B. Atatürk Milliyetçiliği (6.baskı) Ankara, Bilgi Yayınevi,1993.

Ortaylı, İ. İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı. İletişim Yayınları, İstanbul 2005.

Örnek, C. Türkiye'nin Soğuk Savaş Düşünce Hayatı, Can Sanat Yayınları, ss. 62-63. İstanbul, 2015. .

Özbudun, E. Türk Anayasa Hukuku, 6. Baskı, Yetkin Yay., Ankara 2000.

Özkalp, E. "Kültür", Davranış Bilimlerine Giriş, editör. Enver Özkalp vd., Eskişehir Anadolu Üniversitesi Yay., Eskişehir 2003.

Özkan, H. H. "Popüler Kültür ve Eğitim", Kastamonu Eğitim Degisi, 14 (1), ss. 35. 2006.

Özyurt, C. Küreselleşme Sürecinde Kimlik ve Farklılaşma, Açılım Kitap, İstanbul 2005.

Parla, T. Ziya Gökalp Kemalizm ve Türkiye'de Korporatizm, İletişim Yay., İstanbul 1993.

Poggi, G.Modern Devletin Gelisimi Sosyolojik Bir Yaklasım, (Çev. Sule Kut-Binnaz Toprak), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2005.

Resmi Gazete, 12.7.2011-27992.

Resmi Gazete, 22.10.2008-27032.

Resmi Gazete, 27.8.2011-28038.

Rousseau, J. J. Toplum Anlasması (Çev. Vedat Günyol), Milli Egitim Basımevi, İstanbul 1997.

Rozaliyev, Y. N. Türkiye'de Kapitalizmin Gelişme Özellikleri, Onur Yayınları. Ankara 1978.

Sançar, N. "Amerikan Hayranlığı Tehlikesi", Ocak, Sene: 1, Sayı: 11, 11 Mayıs 1956.

Sarıbay, A. Y. "Küreselleşme, Postmodern Uluslaşma ve İslam", Global Yerel Eksende Türkiye içinde, Der. E. Fuat Keyman-Ali Yaşar Sarıbay, Alfa Yayınları 2000.

Sayın, Ö. Aile Sosyolojisi: Ailenin Toplumdaki Yeri. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir 1990.

Sefercioğlu, N. "Türk Milliyetçiler Derneği", Türk Yurdu, Devre: 7, Cilt: 31 (63), Sayı: 289 (650), Eylül 2011.

Seyüzyılar, A. Ahlak Terimleri (Ansiklopedik Sözlük), Beta Yayınları, İstanbul 2003.

Seyüzyılar, A. Sosyal Hizmet Terimleri (Ansiklopedik 'Sosyal Çalışma' Sözlüğü), Sakarya Yayıncılık, Sakarya 2010.

Sezgin, F. İslam'da Bilim ve Teknik. Abdurrahman Aliy (Çev.). Entegre Matbaacılık, İstanbul 2008.

Silah, M. Sosyal Psikoloji, Gazi Kitabevi, Ankara 2000.

Smith, E. R. Social identity and social emotions: Toward a new conceptualization of prejudice. D. M. Mackie ve D. L. Hamilton (Ed.), Affect, Cognition, and Stereotypingiçinde (ss. 297-315). San Diego, CA: Academic Press.1993.

Smith, P. Kültürel kuram. S. Güzelsarı, İ. Gündoğdu (çev.). Babil Yayınları, İstanbul 2007.

Son Posta, 12 Nisan 1950.

Suavi, A. Kimlik Sorunu, Ulusallık ve "Türk Kimliği", Öteki Yayınevi, İstanbul 1998.

Sütçüoğlu, B. "Türkiye'de Ulusal Kimliğin Tanımını Değiştirme Çabası: Devlet Katında Nâzım Hikmet'in Değişen İmgesi", Gönül Pultar(Ed.), Kimlikler Lütfen(s.273-288), ODTÜ Geliştirme Vakfı Yay., Ankara, 2009.

Şeyhanlıoğlu, H. Türk siyasal muhafazakârlığının siyasallaşması ve Demokrat Parti. Kadim Yayınları. Ankara 2011.

Tajfel, H. Experiments in a vacuum. J. Israel ve H. Tajfel (Ed.), The context of social psychology içinde (ss. 69-119).London: Academic Press. 1972.

Tanör, B. Osmanlı-Türk Anayasal Gelismeleri, Yapı Kredi Yay., İstanbul 1998.

Tanör, B. Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2009.

TBMM Kanunlar Dergisi C. 28, Kanun No: 4934, 13 Haziran 1946.

TBMM Tutanak Dergisi. Devre: IX, Cilt:1, TBMM Basımevi, Ankara 1950.

Tezcan, M. Kültür ve Kişilik, Bilim Yayınları, Ankara 1987.

Tezcan, M. "Ülkemizde Göç ve Eğitim Sorunları", Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi , 27 (1), ss. 62-191. 1994.

Teziç, E. Anayasa Hukuku Genel Esaslar, Beta Yayınları, İstanbul 2009.

Timur, T. Osmanlı Kimliği, 5. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara 2010.

Toker, M. Demokrasiden Darbeye (1957- 1960), Bilgi Yayınları, İstanbul 1992.

Topuz, H. Türk Basın Tarihi, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1972.

Tunaya, T. Z. İslamcılık Cereyanı III, Cumhuriyet Yayınları, , s.s.28-29. İstanbul, 1998.

Tunaya, T. Z. Siyasi Müesseseler ve Anayasa Hukuku Sulhi Garan Matbaası İstanbul 1975.

Tunaya, T. Z. Türkiye'de Siyasi Partiler 1859-1952, Arba Yayınları, s.s.663-664, İstanbul, 1995.

Turan, Ş. Türk kültür tarihi. 6. Baskı, Bilgi Yayınevi, Ankara 2010.

Turan, Ş. Türk Kültür Tarihi: Türk Kültüründen Türkiye Kültürüne ve Evrenselliğe, Bilgi Yayınevi, 2. basım, Ankara 1994.

Turgut, N. Siyasal Muhalefet, Birey Toplum Yayınevi, ss.267-271. Ankara 1984.

Türk Dili Kurumu, Güncel Türkçe Sözlük, Erişim Adresi: http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5c6f20d330cb86.90808067.

Türk Kültür Derneğinin Beyannamesi", Komünizme Karşı Mücadele, Yıl: 1, Sayı: 16, 15 Mart 1951.

Türkbağ, A. U. "Kimlik Hukuk ve Adalet Sorunu", Doğu Batı, Y., 6, S., 23, 2003.

Ulus, Büyük İsmet İnönü, 16 Mayıs 1950.

Ulus, Yeni Bir Devir Açılıyor, 21 Mayıs 1950.

UNESCO. Cultural Policy a preliminary study, Unesco: Paris 1969.

Uzun, H. "İktidarını Sürdürmek İsteyen Bir Partinin Kimlik Arayışı: Cumhuriyet Halk Partisi'nin 1947 Olağan Kurultayı", Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, XII / 25 ss. 101-139. Güz/ 2012.

Weber, M. "Types of Domination", Central Currents In Socıal Theory 1700-1920, Volum, IV, (Ed: Raymond Boudon and Mohaed Cherkaouı, Sage Pablicatıons, London 2000.

Wrobel, J. P. "The Rise and of Fall of Parliamentary Democracy in Interwar Poland", Modern Polish Democracy (ed: Biskupski B. B., Pula James S. ve P. Wrobel), Ohio University Press, ss.110-156. 2010.

Wu, C. T. (Kültürün Özelleştirilmesi 1980'lerden beri Şirketlerin Sanata Müdahalesi), İletişim Yayınları 2005.

Yanık, A. Atatürk'ün kültür ve medeniyet konusundaki sözleri, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 1990.

Yaple, P; Korzenny, F. "Electronic Mass Media Effects Across Cultures", Handbook of International and Intercultural Communication, ed: Molefi Kete Asante, William B. Gudykunst, London: Sage Publication, second edition, p. 295-317. 1990.

Yazıcı, S. Türkiye'de Askeri Müdahalelerin Anayasal Etkileri. Yetkin Yayınları, Ankara 1997.

Yetkin, Ç. Karşı Devrim 1945 - 1950, Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Yayınları, Konya 2009.

Yılmaz, B. Türkiye'de kültür politikası ve kütüphane, Art Basın Yayın Hizmetleri. Ankara 2009.

Yılmaz, H. "Gelenek, Gelenekçilik, Gelenekselcilik", Muhafazakâr Düşünce Dergisi, 3, s.35-50, 2005.

Yüksel, M. Modernite Postmodernite ve Hukuk, Siyasal Kitabevi, Ankara 2001.

Yüksel, O. “Manevi Emperyalizm”, Serdengeçti, Yıl: 1, Sayı: 2, Mayıs 1947.

Zimmer, A. and Toepler, S. “Cultural policies and the welfare state: the cases of Sweden, Germany and the United States. The journal of arts management, law and society, 26 (3), 167–193. 1996.

Zubic, M. “Polish Constitutionalism and Constitutional Judicary In Poland”, (http://www.hungarianreview.com/article/Polish%20Constitutionalism) indirme tarihi 07.03.2019. 2014.

http://tdk.gov.tr.

1921 Anayasası, https://www.tbmm.gov.tr/anayasa.htm erişim tarihi: 21.02.2019.

1924 Anayasası, https://www.tbmm.gov.tr/anayasa.htm erişim tarihi: 25.02.2019.

1961 Anayasası, https://www.tbmm.gov.tr/anayasa.htm erişim tarihi: 02.03.2019.

1982 Anayasası, https://www.tbmm.gov.tr/anayasa.htm erişim tarihi: 04.03.2019.